

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 671 ад 18 верасня 2009 г.

ШТОМЕСЯЧНЫ НАВУКОВА-ПРАКтыЧНЫ I
ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНЫ ЧАСОПІС

ВЫДАЕЦЦА
СА СТУДЗЕНЯ
2003 ГОДА

11
2019

Часопіс уключаны ў
Пералік навуковых выданняў
Рэспублікі Беларусь
для апублікавання вынікаў
дысертацыйных
даследаванняў

АДУКАЦЫИ

ВЕСНИК ОБРАЗОВАНИЯ

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ И
ИНФОРМАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

Заснавальнік і выдавец

Навукова-метадычная ўстанова
«Нацыянальны інстытут адукацыі»
Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

В.В.ГІНЧУК – **галоўны рэдактар**, кандыдат педагогічных навук
Г.М.ПРАСАЛОВІЧ – намеснік галоўнага рэдактара
А.А.ГЛІНСКІ, кандыдат педагогічных навук
В.У.ЗЕЛЯНКО, доктар педагогічных навук
Н.К.КАТОВІЧ, кандыдат педагогічных навук
Т.В.ЛІСОЎСКАЯ, доктар педагогічных навук
В.Ф.РУСЕЦКІ, доктар педагогічных навук
В.І.ЦІРЫНАВА, кандыдат педагогічных навук
І.Л.ШАЎЛЯКОВА-БАРЗЕНКА, кандыдат філалагічных навук
М.Б.ШПІЛЕЎСКАЯ, рэдактар аддзела

РЭДАКЦЫЙНЫ САВЕТ

М.Г.ЯЛЕНСКІ – **старшыня**, доктар педагогічных навук
С.А.ВАЖНІК, кандыдат філалагічных навук
Г.М.ВАЛОЧКА, доктар педагогічных навук
А.С.ЛАПЦЁНАК, доктар філасофскіх навук
А.А.ЛУКАШАНЕЦ, доктар філалагічных навук
М.А.МАЖЭЙКА, доктар філасофскіх навук
А.П.МАНАСТЫРНЫ, кандыдат фізіка-матэматычных навук
Г.У.ПАЛЬЧЫК, доктар педагогічных навук
Д.Г.РОТМАН, доктар сацыялагічных навук
В.А.САЛЕЕЎ, доктар філасофскіх навук
Р.С.СІДАРЭНКА, кандыдат педагогічных навук

У НУМАРЫ

Нумар падрыхтавалі:

Камп'ютарная вёрстка
Л. Залужная

Дызайн-макет
Л. Залужная

Рэдактары
В. Паніна
М. Шплейўская

Карэктары:
С. Сысоева, В. Паўлючэнка

Камп'ютарны набор
І. Мазурэнка

Думкі, выказанныя ў матэрыялах часопіса, не заўсёды супадаюць з пунктамі гляджання рэдакцыі.

Адказнасць за дакладнасць інфармацыі, змешчанай у артыкулах, нясуць аўтары.
Пераносы некаторых слоў зроблены не па правілах граматыкі, а паводле магчымасцей камп'ютара.

Адрас рэдакцыі:
вул. Карава, 16,
г. Мінск, 220004
Тэл.: (017) 200 54 09
факс: (017) 200 56 35
red.pednauka@gmail.com

Падпісаны ў друк 27.11.2019
Фармат 60x84 1/8
Ум. друк. арк. 8,84
Ул.-выйд. арк. 8,26
Тыраж 500 экз.
Заказ № 0996

Навукова-метадычна ўстанова
«Нацыянальны інстытут
адукацыі»
Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь.
Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвалініка
друкаваных выданняў
№ 1/263 ад 02.04.2014.
Вул. Карава, 16, 220004, Мінск.

Адкрытае акцыянернае
таварыства «Прамдрук».
Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвалініка
друкаваных выданняў
№ 2/21 ад 29.11.2013.
Вул. Чарняхоўская, 3, 220049, Мінск.

3 **НАЦЫЯНАЛЬНЫ ІНСТИТУТ АДУКАЦЫІ ВІНШУЮЦЬ**

ДА 90-ГОДДЗЯ НАЦЫЯНАЛЬНАГА ІНСТИТУТА АДУКАЦЫІ

8 Яленскі М. Г.

«Усё пакінуць след павінна...»

ГІСТОРЫЯ ІНСТИТУТА Ў НАВУКОВЫХ ДАСЛЕДАВАННЯХ

15 Ершова О. И.

Создание и развитие научно-исследовательского института педагогики в БССР (1929—1941 годы)

ЗАХОЎВАЮЧЫ ТРАДЫЦЫІ:

90 ФАКТАЎ З ГІСТОРЫІ НАЦЫЯНАЛЬНАГА ІНСТИТУТА АДУКАЦЫІ

23 Інстытут — цэнтр развіцця педагогічнай навукі і адукацыйнай практыкі

29 Навукова-даследчая дзейнасць інстытута

34 Навуковыя школы

46 Падрыхтоўка навуковых работнікаў вышэйшай кваліфікацыі

51 Вучэбнае кнігавыданне

54 Выдавецкая дзейнасць

56 Выставачная дзейнасць

58 Ацэнка якасці адукацыі

59 Экспериментальная дзейнасць

60 Новыя механізмы фінансавання сістэмы адукацыі

61 Нацыянальны адукацыйны партал

63 Рэспубліканскія мерапрыемствы

66 Рэалізацыя інвестыцыйных праектаў

66 Закупка вучэбнага абсталявання і сродкаў навучання

67 Навуковае супрацоўніцтва ў сферы адукацыі

68 Міжнароднае супрацоўніцтва інстытута

72 Грамадскія аб'яднанні

73 Грамадскае і дзяржаўнае прызнанне інстытута

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ІНСТИТУТ АДУКАЦЫИ ВІНШУЮЦЬ

Дарагія сябры!

Ад ім'я Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь сардэчна віншую калектыву Нацыянальнага інстытуту адукацыі з 90-годдзем са дня заснавання!

З'яўляючыся вядучай навукова-метадычнай установай краіны, Нацыянальны інстытут адукацыі ўносіць значны ўклад у развіццё і функцыянаванне дашкольнай, агульнай сярэдняй і спецыяльнай адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Асноўныя вехі ў развіцці адукацыі краіны непарыўна звязаны з дасягненнемі калектыву інстытута, шматгадовай працай пакаленняў навукоўцаў і метадыстаў, высокім узроўнем навуковых школ, адказным і творчым падыходам да вырашэння актуальных навуковых і метадычных задач, вернасцю традыцыям і скіраванасцю на наватарства.

Пад навуковым і метадычным кірауніцтвам інстытута ўда-
канальваецца змест дашкольнай, агульнай сярэдняй і спецы-
яльнай адукацыі, забяспечваецца распрацоўка канцепцыі і аду-
кацыйных стандартоў, праграм; пабудавана сістэма нацыяналь-
нага вучэбнага кнігавыдання; вырашаюцца актуальныя для краіны
задачы мадэрнізацыі адукацыі.

Вялікім аўтарытэтам у спецыялістаў нашай сістэмы карыс-
таеца створаны інстытутам Нацыянальны адукацыйны партал,
які стаў запатрабаванай крыніцай інфармацыі для кіраўнікоў
устаноў адукацыі, настаўнікаў, метадыстаў, а таксама бацькоў і
навучэнцаў.

Інстытут атрымаў прызнанне не толькі ў Рэспубліцы Бела-
русь, але і за яе межамі. Пра гэта сведчаць шматбаковыя су-
вязі, кааперацыя з міжнароднымі і замежнымі арганізацыямі і
установамі, удзел у даследчых праектах, правядзенне на высокім
узроўні навуковых мерапрыемстваў, выстаў, дзейсная пад-
рыхтоўка навуковых работнікаў вышэйшай кваліфікацыі.

Дзякую вам за высокі прафесіяналізм і плённую працу на
карысць айчыннай адукацыі! Упэўнены, што інстытут і далей
застанецца цэнтрам развіцця педагогічнай навукі і адукацый-
най практыкі ў нашай краіне.

Жадаю калектыву Нацыянальнага інстытута адукацыі твор-
чага натхнення, невычэрпнага энтузіазму, новых навуковых і ме-
тадычных адкрыццяў і здзяйсненняў!

Міністр адукацыі Рэспублікі Беларусь І. В. Карпенка

**ВЕЧНІК
АДУКАЦЫІ**

**НАЦИОНАЛЬНАЯ
АКАДЕМИЯ НАУК
БЕЛАРУСИ**

**НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
АКАДЭМІЯ НАВУК
БЕЛАРУСІ**

Калектыву Навукова-метадычнай установы
«Нацыянальны інстытут адукацыі»
Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Паважаныя калегі!

Нацыянальная акадэмія навук Беларусі сардэчна віншуе калектыву Нацыянальнага інстытута адукацыі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь з 90-годдзем са дня заснавання.

Ваша ўстанова з'яўляецца вядомым вучэбна-навукова-метадычным цэнтрам, ініцыятарам шматлікіх інавацыйных праектаў развіцця нацыянальнай сістэмы адукацыі. Вы па праву можаце ганарыцца сваімі навуковымі распрацоўкамі, дзяякоўчы якім інстытут карыстаецца заслужаным аўтарытэтам сярод вучоных і выкладчыкаў Рэспублікі Беларусь.

Калектыву Нацыянальнага інстытута адукацыі ўносіць значны ўклад ва ўдасканаленне сістэмы адукацыі Рэспублікі Беларусь, якая арыентавана на раскрыццё інтэлектуальнага патэнцыялу асобы як перадумовы ўстойлівага сацыяльна-эканамічнага і духоўна-культурнага развіцця Рэспублікі Беларусь.

Творчаму супрацоўніцтву паміж нашымі ўстановамі садзейнічае сумеснае паспяховае выкананне падпраграмы «Адукацыя» дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў «Эканоміка і гуманітарнае развіццё беларускага грамадства».

НАН Беларусі дасылае шчырыя віншаванні з юбілеем і выказвае падзяку за вашу нястомнную працу, якая садзейнічае развіццю беларускай навукі і адукацыі, умацаванню прэстыжу нашай краіны ў свеце.

Жадаем добрага здароўя, шчасця, дабрабыту, аptyмізму, поспехаў і багатага творчага плёну!

З павагай,
Старшыня Прэзідiuma
Нацыянальнай акадэміі
навук Беларусі, акадэмік

У. Р. Гусакоў

**Уважаемая
Валентина Васильевна!**

От лица Министерства здравоохранения Республики Беларусь сердечно поздравляю Вас и коллектив, который Вы возглавляете, со знаменательной датой — 90-летием Национального института образования!

За годы своего существования он внёс уникальный вклад в развитие отечественного образования.

Сегодня НИО по праву является одним из ведущих образовательных и научно-методических центров Беларуси.

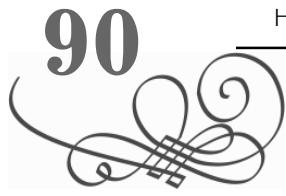
Широкая практическая, инновационная направленность, современные технологии, новаторские проекты, которые реализует институт, позволяют уверенно идти в ногу со временем, заниматься глубокой исследовательской работой. Её результаты нашли воплощение в современных программах, методиках обучения и воспитания.

Благодаря целеустремлённости, огромной созидательной энергии, творческому поиску, высокому профессионализму, умению бережно хранить заложенные традиции Ваш коллектив неизменно добивается успехов в осуществлении самых смелых планов и идей.

В этот праздничный день от всей души желаю крепкого здоровья, счастья, радости, добра, неиссякаемого энтузиазма, вдохновения, благополучия и дальнейшего процветания!

Министр здравоохранения
Республики Беларусь

— В. С. Караник

***Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь
віншую калектыву***

***Нацыянальнага інстытута адукацыі
з 90-гадовым юбілеем установы!***

Да свайго 90-годдзя інстытут падышоў як адзін з найбуйнейших і прэстыжных навуковых цэнтраў сістэмы адукацыі краіны. Уся гісторыя станаўлення інстытута з моманту заснавання цесна звязана з гісторыяй і сістэмай адукацыі нашай краіны.

Нацыянальны інстытут адукацыі здзяйсняе навукова-метадычнае забеспячэнне прыярытэтных кірункаў мадэрнізацыі сістэмы адукацыі, стварае культурна-адукацыйнае, інфармацыйнае асяроддзе ў рэспубліцы як інтэрнатыўную ўмову станаўлення і развіцця прафесіянальнай культуры сучаснага настаўніка.

Навукова-практычныя канферэнцыі, семінары, круглыя сталы, што праводзяцца інстытутам па актуальных проблемах адукацыі, садзейнічаюць развіццю прафесіянальнай кампетэнцыі педагогаў, спрыяюць станаўленню духоўна-маральных асноў айчыннай моладзі.

Сфарміраваная ў інстытуце навукова-педагагічная школа годна прадстаўляе вынікі даследаванняў, вопыт работы на міжнародным узроўні.

Жадаем калектыву творчых поспехаў, новых навуковых дасягненняў і далейших перамог, ажыццяўлення самых смелых планаў і ідэй!

Міністр культуры
Рэспублікі Беларусь

Юрый Бондар

Дырэктару Навукова-метадычнай
установы «Нацыянальны інстытут
адукацыі» Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь
Гінчук В. В.

Шаноўная Валянціна Васільеўна!

Адміністрацыя Маскоўскага раёна г. Мінска віншуе Вас і ў Вашай асобе калектыв Нацыянальнага інстытута адукацыі з 90-гадовым юбілеем установы, гісторыя станаўлення якой з моманту заснавання цесна звязана з гісторыяй развіцця сістэмы адукацыі нашай краіны.

Да сваёй юбілейнай 90-гадовай даты Нацыянальны інстытут адукацыі падышоў як адзін з буйнейшых метадычных і навуковых цэнтраў, які супрацоўнічае з міністэрствамі і ведамствамі, адукацыйнымі структурамі, рэдкалегіямі беларускіх педагогічных часопісаў, выдавецкімі ўстановамі і педагогічнай грамадскасасцю.

Выражаем Вам шчырую ўдзячнасць за вялікі ўклад у развіццё і ўдасканаленне сістэмы адукацыі, якая скіравана на выхаванне асобы ў святле пераемнасці пакаленняў, падtrzymцы жыццёвых ідэалаў і духоўных каштоўнасцей беларускага грамадства.

Жадаем Вам, паважаная Валянціна Васільеўна, і ўсяму Вашаму калектыву творчых поспехаў, новых навуковых дасягненняў і далейших перамог, моцнага здароўя, сямейнага дабрабыту, шчасця і міру!

З павагай,
Кіраунік адміністрацыі
Маскоўскага раёна г. Мінска

Таццяна Калядка

ДА 90-ГОДЗЯ НАЦЫЯНАЛЬНАГА ІНСТИТУТА АДУКАЦЫИ

«Усё пакінуць след павінна...»

Нацыянальнаму інстытуту адукацыі — 90! Па мерках сусвету гэта не так многа, а па чалавечых — цэлая гісторыя. Гісторыя развіцця педагогічнай навукі, развіцця сістэмы адукацыі.

Адзначаючы юбілейную дату, хочацца ўспомніць **навуковых «зуброў» інстытута** — вядомых вучоных, дзякуючы якім установа паступова становілася цэнтрам развіцця педагогічнай навукі і адукацыйнай практикі. Гэтых людзей сёння няма з намі, але сваёй руплівай дзеянасцю яны пакінулі глыбокі след у псіхолага-педагогічнай навуцы.

З моманту стварэння інстытута яго кадравы склад фарміраваўся з ліку вядомых вучоных і вопытных практикаў. Першы дырэктар Навукова-даследчага інсты-

П. Я. Панкевіч

тута педагогікі і педагогії — доктар педагогічных навук, прафесар, акадэмік Акадэміі навук БССР **П. Я. Панкевіч** — быў адным з тых вучоных-тэарэтыкаў Беларусі, якія стаялі ля вытокаў даследаванняў у галіне псіхолага-педагогічнай науки. Распрацаваныя П. Я. Панкевічам напрамкі даследаванняў па праблемах адукацыі, пытаннях гісторыі педагогікі і псіхалогіі потым развівалі яго шматлікія паслядоўнікі.

У 1948—1952 гадах навукова-даследчы інстытут (НДІ) педагогікі ўзначальваў **С. А. Умрэйка**, доктар педагогічных навук, член-карэспандэнт Акадэміі педагогічных навук (АПН) СССР, прафесар, заслужаны настаўнік Беларусі. Яго працы па гісторыі народнай асьветы і педагогічнай думкі на Беларусі, праблемах станаўлення і развіцця агульнаадукацый-

S. A. Умрэйка

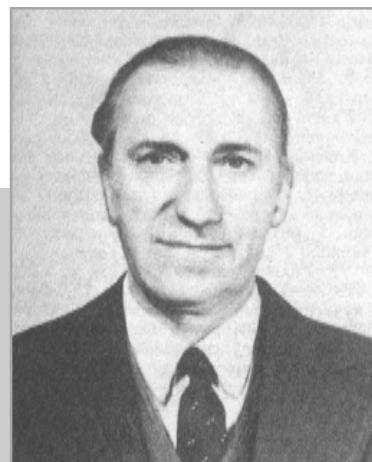
най школы не страцілі навуковай вартасці і сёння.

З 1967 года дырэктарам інстытута на працягу дзесяці гадоў працаваў **В. У. Івашын** — акадэмік АПН СССР, акадэмік НАН Беларусі, доктар філалагічных навук, прафесар. У гэты перыяд дзейнасць НДІ была засяроджана на распрацоўцы вучэбна-метадычнага забеспечэння сярэдняй адукацыі (новых праграм, падручнікаў, вучэбных і вучэбна-метадычных дапаможнікаў). В. У. Івашын асабіста даследаваў праўлемы літаратурнай адукацыі і эстэтыкі, кіраваў метадалагічным семінарам па актуальных праўлемах педагогікі. Васіль Уладзіміравіч — кіраўнік-ліберал. Яго вялікі навуковы аўтарытэт, інтэлігентнасць, гуманнасць, высокая культура ўзаемаадносін былі ўзорам для супрацоўнікаў.

В. У. Івашын

У 1975 годзе ў Мінску адбылася Усесаюзная навуковая канферэнцыя па праўлемах навучання рускай мове ва ўмовах блізкароднага білінгвізму, пасля якой у НДІ актывізаваліся лінгваметадычныя даследаванні праўлем навучання рускай і беларускай мовам у сітуацыі беларуска-рускага і руска-беларускага білінгвізму. Пад кіраўніцтвам вядомага вучонага, доктара філалагічных навук, прафесара **А. Я. Супруна** ў інстытуце ўпершыню распрацаваны на навуковай аснове змест навучання рускай мове ў пачатковых класах школ з беларускай мовай выкладання, вызначаны лінгвадыактычныя асноўы вывучэння граматыкі рускай мовы ў беларускай школе. Па выніках даследаванняў А. Я. Супрун абараніў дысертацыю на атрыманне вучонай ступені доктара педагогічных навук.

A. Я. Супрун

У 1978 годзе ў інстытуце прыйшоў новы дырэктар — **М. А. Лазарук**, акадэмік АПН СССР, акадэмік НАН Беларусі, доктар філалагічных навук, прафесар. Паступова мацнеў навуковы патэнцыял НДІ (многія супрацоўнікі скончылі аспірантуру ў інстытутах АПН СССР), развіваліся і новыя напрамкі навукова-даследчай дзейнасці. У адрозненне ад свайго папярэдніка М. А. Лазарук быў кіраўніком іншай фармацыі: строгі, патрабавальны да сябе і супрацоўнікаў, прыхільнік кансерватыўнага стылю кіравання. Трэба сказаць, што

M. A. Лазарук

М. Г. Агурцоў

ў перыяд дырэктарства Міхаіла Арсеньевіча ўпершыню на вучоных саветах пачалі абмяркоўвацца канцэпцыі і методыкі навуковых даследаванняў, строгім унутранай і знежнай экспертызам падлягалі вынікі навукова-даследчых работ (НДР).

Міхайлам Арсеньевічам падрыхтаваны школьнія падручнікі па беларускай літаратуре, якія вытрымалі шмат выданняў. Ён узначаліў навуковыя даследаванні па літаратурнай адукацыі (упершыню ў літаратурнай дыдактыцы былі раскрыты асаблівасці вывучэння рускай літаратуры ва ўзаемасувязі з беларускай), на якіх грунтуюцца сучасная канцэптуальная аснова літаратурнай адукацыі. Дзякуючы арганізацыйным і творчым намаганням М. А. Лазарука былі створаны фундаментальныя навуковыя працы: «Асвета і педагогічная думка Беларусі: са старжытных часоў да 1917 г.», «Антология педагогической мысли Белорусской ССР». У 1979 годзе М. А. Лазарук узначаліў Педагагічнае таварыства рэспублікі — грамадскую арганізацыю педагогаў, праз дзейнасць якой правяраліся разнастайныя напрамкі навукова-педагагічнай работы, яе вынікі і эффекты ўнасць, вялася пропаганда педагогічных ведаў сярод насельніцтва.

Намеснікам дырэктара інстытута ў 1980-я гады працаваў доктар педагогічных навук, прафесар **М. Г. Агурцоў**. Мікалай Георгіевіч узначальваў даследаванні дыдактыч-

ных праблем, якія праводзіліся ў аддзелах. Гэта быў складаны і адказны ўчастак працы: у 80-я гады адбылася чарговая школьнай рэформа, каардынацыю якой у межах рэспублікі ажыццяўляў НДІ. М. Г. Агурцоў як вучоны даследаваў праблемы фарміравання светапогляду вучняў. Комплекс праца Мікалая Георгіевіча па згаданай праблеме атрымаў спецыяльную адзнаку на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі (ВДНГ) СССР. Доўгі час М. Г. Агурцоў кіраваў семінарам па праблемах метадалогіі навуковых даследаванняў.

Я. Д. Грыгаровіч, доктар педагогічных навук, прафесар (у далейшым — рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, депутат Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, старшыня

Я. Д. Грыгаровіч

экспертнай камісіі Вышэйшай атэстацийнай камісіі (ВАК) Беларусі па педагогічных навуках). Як загадчык аддзела выхавання інстытута ўзначаліла новы напрамак навуковых даследаванняў — эстэтычнае выхаванне. Упершыню ў краіне праблема эстэтычнага выхавання вучняў пачала асэнсоўвацца Ядвігай Дамінікаўнай і яе калегамі з улікам нацыянальна-культурнага кампанента.

У 1980-х гадах загадчыкам аддзела прыродазнаўчай і фізіка-матэматычнай адукацыі НІА працаваў **С. Л. Вальштэйн**, кандыдат педагогічных навук, аўтарытэтнейшы вучоны-даследчык праблем навучання фізіцы, аўтар шматлікіх навуковых прац, метадычных дапаможнікаў па дадзеных праблемах.

Менавіта ў 1980-я гады раскрыўся наўковы патэнцыял доктара педагогічных навук, прафесара, загадчыка аддзела мэтадыкі навучання беларускай мове НДІ **В. У. Протчанкі**. Гэта быў вучоны-мэтадыст з філософскім складам мыслення, неардынарнымі харектарам, прынцыпавы, настойлівы ў адстойванні навуковых ідэй. Васіль Ульянавіч — аўтар праграм і падручнікаў, вучэбна-мэтадычных дапаможнікаў па беларускай мове, першы галоўны рэдактар часопіса «Беларуская мова і літаратура». З імем В. У. Протчанкі звязаны распрацоўка і рэалізацыя сучаснай канцепцыі навучання беларускай мове, падрыхтоўка першага адукацыйнага стан-

V. У. Протчанка

дарту па вучэбным прадмете, які ўяўляў сабой зместавае ядро адукацыі.

У 1981—1985 гадах пад эгідай АПН СССР праходзіў усесаюзны эксперымент па вызначэнні зместу, форм і метадаў пачатковага навучання дзяцей 6-гадовага ўзросту ва ўмовах пяцідзённага тыдня. Куратарам ад акадэміі выступала правадзейны член АПН СССР, доктар біялагічных навук, прафесар А. Г. Хрыпкова. У Беларусі ў эксперыменце ўдзельнічалі школы Савецкага раёна г. Мінска і Клецкага раёна Мінскай вобласці. Наўковым кіраўніком даследавання стала **Т. М. Савельева**, доктар псіхалагічных навук, прафесар.

T. M. Савельева

У працэсе эксперыментальнага навучання правяраўся скарэктіраваны змест пачатковага навучання (па беларускай і рускай мовах быў распрацаваны новы змест навучання, які прадугледжваў вывучэнне другой мовы з першага класа). Таццяна Мірафанаўна арганізавала эксперыментальнае навучанне на высокім наўковым-мэтадычным узроўні: перад пачаткам навучальнага года, а таксама на канікулах з настаўнікамі праводзіліся спецыяльныя семінары; для вучняў выдаваліся дыдактычныя матэрыялы; супрацоўнікі аддзела пачатковага навучання сістэматычна выязджалі ў Клецкі раён ці наведвалі ў Мінску школы Савецкага раёна для аказання мэтадычнай дапамогі настаўнікам. Пра ход эксперыменту Т. М. Савельева дакладвала на калегії

Міністэрства асветы, а з выніковым да-
кладам выступіла на пасяджэнні ўрада
Беларусі.

Т. М. Савельева была вучаніцай акадэ-
міка АПН СССР, доктара псіхалагічных
навук, прафесара В. В. Давыдава — адна-
го з аўтараў (сумесна з Д. Б. Эльконіным)
тэорыі развіццёвага навучання. Усё сваё
навуковае жыццё Таццяна Мітрафанаў-
на прысвяціла даследаванню проблем
развіцця ў малодшых школьнікаў тэарэ-
тычнага мыслення. Аўтар шэрагу манаг-
рафій, шматлікіх навуковых артыкулаў,
яна доўгі час узначальвала асацыяцыю
настаўнікаў, якія працавалі ў напрамку
развіццёвага навучання. У апошнія гады
работы ў інстытуце Т. М. Савельева дас-
ледавала проблемы, звязаныя з развіццём
мыслення і свядомасці чалавека ў сістэ-
ме непарыўнай адукацыі.

Проблемы пачатковага навучання мове
знаходзіліся ў цэнтры даследчай працы
I. I. Паўлоўскага, доктара педагогічных
навук, дацэнта. Ён быў аўтарам праграм,
падручнікаў роднай мовы для II—IV кла-
саў, вучэбна-метадычнага забеспеччэння
працэсу навучання. Пэўны час Іван
Іванавіч узначальваў аддзяленне дыдак-
тыкі інстытута, лабараторию пачатковай
адукацыі.

I. I. Паўлоўскі

1990-я гады — складанейшы перыяд
у жыцці нашай краіны: Рэспубліка Бе-
ларусь становіцца незалежнай дзяржа-
вой. НДІ педагогікі пераўтвараецца ў

Y. P. Пархоменка

БелНДІ адукацыі, пасля — у Нацыяналь-
ны інстытут адукацыі. Яго узначальвае
Y. P. Пархоменка, доктар педагогічных
навук, прафесар, заслужаны работнік аду-
кацыі. Калі гаварыць пра рэфарматара ў
педагагічнай навуцы, то гэта Уладзімір
Паўлавіч: у інстытуце адкрываюцца ас-
пірантура і дактарантура, спецыялі-
заваныя саветы па абароне дысертацый
на атрыманне ступеней доктара, канды-
дата педагогічных і псіхалагічных навук,
выходзіць часопіс «Адукацыя і выхаван-
не» з дадаткамі па ўсіх вучэбных прад-
метах. У. П. Пархоменка — выдатны ар-
ганізатар навукі, аўтарытэтны кіраўнік
(позней Уладзімір Паўлавіч быў прыз-
начаны першым намеснікам Старшыні
ВАК Рэспублікі Беларусь) і вядомы ву-
чоны (займаўся даследаваннем проблем
выхавання творчай асобы, развіцця на-
вукова-тэхнічнай творчасці).

У гэты час намеснікам дырэктара інсты-
тута працаваў доктар філософскіх навук,
прафесар **M. I. Латыш**. Мікалай Іванавіч
даследаваў проблемы філософіі адукацыі,
параўнальнай адукацыі, прафесійнай пе-
дагогікі. Заўсёды ўраўнаважаны, далікатны,
ён змог наладзіць у інстытуце плённую
працу аддзялення тэарэтыка-метадалагіч-
ных проблем адукацыі, у склад якога ўва-
ходзілі лабараторыі філософіі адукацыі і
сацыялогіі адукацыі. Гэта былі новыя на-
прамкі навукова-даследчай дзейнасці.

M. I. Латыш

Доўгі час Мікалай Іванавіч чытаў курс «Метадалогія навукі» для аспірантаў НДІ.

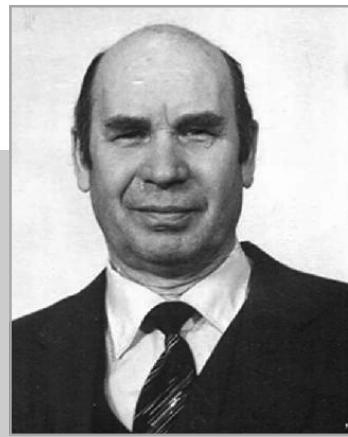
Новым кірункам навуковага пошуку стала і праблематыка, звязаная з эканомікай адукацыі. Узначальваў аднайменную лабараторыю **М. С. Кірзенка**, доктар эканамічных навук, прафесар. Навуковая дзейнасць супрацоўнікаў была скіравана на даследаванне сацыяльна-эканамічных, дэмографічных, кадравых, матэрыяльна-фінансавых і арганізацыйна-прававых пытанняў адукацыі ва ўмовах пераходнай эканомікі.

M. С. Кірзенка

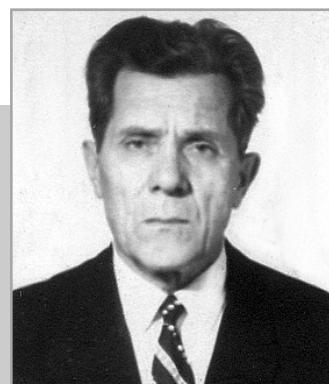
1990-я гады харектарызуюцца незвычайнім уздымам грамадскай актыўнасці ва ўсіх сферах жыцця. Праблема педагогічнай творчасці стала як ніколі актуальнай. Пачалі з'яўляцца разнастайныя грамадскія аб'яднанні, асацыяцыі педагогічных работнікаў, праводзіцца першыя конкурсы прафесійнага майстэрства. На чале

Асацыяцыі педагогаў-даследчыкаў стаў намеснік дырэктара Нацыянальнага інстытута адукацыі, доктар педагогічных навук, прафесар, заслужаны работнік науки **А. Ц. Кочатаў**. Пад яго кірауніцтвам вырашаліся задачы павышэння культуры педагогічных даследаванняў, што праводзіліся ў НІА, уключэння педагогаў-практыкаў у навукова-даследчую дзеянасць. Многія з іх пазней сталі кандыдатамі педагогічных наук, працуучы пад яго кірауніцтвам над праблемамі тэорыі і методыкі выхавання.

A. Ц. Кочатаў

У гэты перыяд у інстытут прыйшоў **А. Ц. Раствоноў**, доктар псіхалагічных наукаў, прафесар. Аляксандр Цімафеевіч унёс вялікі ўклад у распрацоўку псіхалагічных праблем фарміравання прафесійнай прыгоднасці, псіхалагічнай падрыхтоўкі школьнікаў да працы і выбару прафесіі, пытанняў вышэйшай школы.

A. Ц. Раствоноў

У 2010 годзе пачаў сваю дзейнасць у інстытуце **С. А. Гуцановіч** — самы малады доктар педагогічных навук, прафесар. Узначаліўшы лабараторыю матэматычнай і прыродазнаўчай адукацыі, Сяргей Аркадзьевіч «абудзіў» навукова-даследчую працу не толькі па методыцы навучання матэматыцы, але і па ўсіх напрамках працы структурнага падраздзялення: выступаў з навуковымі дакладамі, арганізоўваў семінары, актывізаваў працу аспірантаў, заўсёды займаючы прынцыповую пазіцыю пры экспернтай ацэнцы вынікаў навуковай дзейнасці.

С. А. Гуцановіч

Да нядавняга часу навуковае кіраўніцтва даследаваннямі праблем гуманітарнай адукацыі ажыццяўляла **Л. А. Мурына**, доктар педагогічных навук, прафесар, заслужаны дзеяч навукі Беларусі. Пад началам Ларысы Аляксандраўны былі распрацаваны канцэпцыя вучэбнага прадмета «Руская мова», адукацыйны стандарт і вучэбныя праграмы, яна з'яўлялася кіраўніком аўтарскага калектыву вучэбна-метадычнага комплексу па рускай мове для базавай і сярэдняй школы. Доўгі час узначальвала савет па абароне доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый па педагогічных навуках (беларуская, руская мовы і літаратура) у БДУ.

*гaloўны навуковы супрацоўнік лабараторыі спецыяльнай адукацыі,
доктар педагогічных навук, прафесар*

Л. А. Мурына

Успамінаючы тых, хто ўнёс вялікі ўклад у развіццё ўстановы, нельга не прыгадаць і дзейнасць ветэрана Вялікай Айчыннай вайны, палкоўніка ў адстаўцы, былога намесніка дырэктара інстытута па адміністрацыйна-гаспадарчай працы **В. М. Варвашэні**. Інстытуцкі сквер, дзе любяць гуляць у абедзенны перапынак супрацоўнікі, быў пасаджаны Васілем Міхайлавічам. Менавіта яму належала прапанова аб праектным рашэнні рэканструкцыі будынка інстытута. Гэта быў надзвычай руплівы, гаспадарлівы, сумленны, патрабавальны і адказны адміністратор.

В. М. Варвашэнія

Я ганаруся тым, што працаваў са многімі з гэтых людзей — яркімі, самабытнымі асобамі. Хочацца, каб сучаснікі пра іх так-сама памяталі...

М. Г. Яленскі,

ГІСТОРЫЯ ІНСТИТУТА Ў НАВУКОВЫХ ДАСЛЕДАВАННЯХ

Создание и развитие научно-исследовательского института педагогики в БССР (1929–1941 годы)

О. И. Ершова,

доцент кафедры педагогики и проблем развития образования
Белорусского государственного университета,
кандидат исторических наук, доцент

В 2019 году исполняется 90 лет со дня основания Национального института образования Республики Беларусь.

Период с 1929 по 1941 год в истории института был временем его становления как научно-исследовательского учреждения. Он связан с неоднократными реорганизациями, пересмотром приоритетов научно-исследовательской работы, продиктованных происходившими в стране коренными социально-экономическими преобразованиями и формированием тоталитарной политической системы. Как государственное научное учреждение научно-исследовательский институт (далее — НИИ) в этот период выполнял социальный заказ на создание советской, основанной на марксистской методологии, педагогики и системы образования.

Переход в 1926 году к осуществлению всеобщего начального обучения, необходимость воспитания преданного идеи социализма молодого поколения и подготовки специалистов для народного хозяйства требовали создания в БССР специального научного учреждения, которое занималось бы изучением проблем обучения и воспитания. В первом пятилет-

нем плане развития народного хозяйства БССР предусматривалась организация педагогического НИИ [2, л. 112].

Решение о создании **НИИ педагогики и педагогии** было принято в октябре 1929 года. Директором назначен **Павел Яковлевич Панкевич**. Приказом НКП (Народного комиссариата просвещения) БССР от 29 октября 1929 года ему поручалось в двухнедельный срок подготовить и внести на обсуждение коллегии комиссариата план работы, предложения о персонале и средствах по оборудованию института [12, л. 198]. В соответствии с распоряжением Госплана БССР от 1 ноября 1929 года институт финансировался из бюджета НКП республики [2, л. 112].

Положение о НИИ педагогики и педагогии, созданное на основе Положения о Центральном НИИ педагогики в Москве и документов об организации научно-исследовательской работы в УССР, рассмотрели и одобрили на заседании коллегии НКП БССР 29 ноября 1929 года [11, л. 130].

Название и планировавшееся содержание работы института отражало два

научных направления, развивавшихся в СССР в 1920-е годы, — педагогику и педологии. Предметом первого являлся собственно педагогический процесс, а второго — междисциплинарное изучение детства на основе объединения подходов различных наук (медицины, биологии, психологии и др.).

План работы НИИ педагогики и педологии БССР на пятилетку (1929—1933) предусматривал научные исследования в области педологии по таким направлениям, как патологическая педагогия, психология, психотехника, школьная гигиена, дефектология, рефлексология и высшая нервная деятельность, а также в сфере педагогики: по дошкольному воспитанию, пионерскому и юношескому движению; политехническому, интернациональному и антирелигиозному, эстетическому, умственному и физическому воспитанию; политпросвещению; методике преподавания обществоведения, природоведения, математики, физики, языка и литературы.

Проблема политехнического образования в то время являлась одной из главных в советской педагогике: активно

предпринимались попытки на практике соединить обучение в школе с производительным трудом. Этим вопросам был посвящён ряд статей сотрудников института, а в 1931-м вышла в свет хрестоматия «Политехническое воспитание» (составители — Ю. С. Дардак, П. Я. Панкевич, А. Н. Яворский).

Особенностью советской педагогики 1920—1930-х годов стало строгое соотнесение любых теоретических педагогических моделей и практических исследований с идеологическими государственными установками. Принципы педагогики трактовались с позиций классовости и партийности. На рубеже этих десятилетий Коммунистическая партия начала проводить политику «наступления социализма по всему фронту» (социалистических преобразований во всех сферах жизни общества. — О. Е.). Перед руководящими органами просвещения ставились задачи обеспечения классового воспитания детей в массовой школе, повышения внимания к политическому, антирелигиозному и интернациональному воспитанию детей, внешкольной работе, пионерскому движению. Педагогическим

*Вид на университетский городок,
в главном корпусе которого находился НИИ (конец 1930-х)*

НИИ поручалось на плановой основе развернуть исследовательскую работу в соответствии с задачами социалистического строительства. В июле 1930 года на втором Всесоюзном партийном совещании по народному образованию был сформулирован социальный заказ школе: её работа должна соответствовать темпам социалистического строительства, исходить из потребности народного хозяйства в работниках, из необходимости соединения общего образования с производительным трудом и участия школы в общественно-политической жизни.

2 августа 1931 года на заседании коллегии НКП БССР было принято решение о реорганизации НИИ педагогики и педагогии в **НИИ коммунистического воспитания** (НИИ комвоспитания). Это объяснялось тем, что, во-первых, в условиях ускорения культурной революции институту следовало увязать свою работу с актуальными задачами социалистического строительства, классовой борьбы; во-вторых, необходимо было вовлечь учебные заведения в культурное строительство [4, л. 213—219]. На первый план выдвигались проблемы политехнизации, интернационально-классового и антирелигиозного воспитания, развития детских движений. При НИИ предполагалось организовать ряд секторов: марксистско-ленинской методологии педагогики; политехнизации; программно-методический; детского коммунистического движения и самоуправления; интернационально-классового и антирелигиозного воспитания; массово-политической работы среди взрослых на фабриках, в колхозах и совхозах; истории культурного строительства в БССР; проблем советской педагогики; проблем заочного обучения; библиотечный; сектор национальных меньшинств. Планировалось также создать сеть базовых учреждений как объектов научно-исследовательского характера, построить на территории центральной политехнической станции здание для института [4, л. 213—219].

Однако решающую роль в изменении основных направлений работы НИИ

комвоспитания сыграло принятое 25 августа 1931 года постановление ЦК ВКП(б) «О начальной и средней школе». В нём школа справедливо критиковалась за недостаточные объём и глубину общеобразовательных знаний, «методическое прожектёрство», формальную политехнизацию и выпуск не подготовленной к участию в социалистической реконструкции народного хозяйства молодёжи; указывалось на необходимость улучшения состояния научно-исследовательской и методической работы. ЦК констатировал отрыв научно-исследовательских учреждений в области педагогики от практических задач школы. НКП союзных республик было предложено сосредоточить работу соответствующих исследовательских институтов на изучении и обобщении опыта, накопленного практическими работниками школы, в особенности в области политехнизации [1, с. 156—161].

29 сентября 1931 года ЦК КП(б)Б принимает постановление о реализации указанного документа, в котором признавалось наличие в системе образования БССР аналогичных проблем. В числе их причин отмечались, в том числе, и недостатки в деятельности НИИ комвоспитания: слабая теоретическая работа в области педагогики, неудовлетворительная деятельность общества педагогов-марксистов, отсутствие со стороны института помощи в разработке актуальных для школы педагогических вопросов. Правительству республики было предложено увеличить ассигнования на содержание института, а культурно-пропагандистскому отделу ЦК КП(б)Б, курировавшему работу НИИ, — укрепить его кадрами [3, л. 367, 386—394]. На НИИ и НКП возложили обязанность в течение месяца разработать стандарты учебных пособий, приспособлений и политехнического оборудования для школ.

На заседании секретариата ЦК КП(б)Б 21 октября 1931 года был заслушан доклад о работе НИИ комвоспитания, в котором отмечались определённые успехи института в изучении проблем антирели-

гиозного и интернационального воспитания детей, в исследовании материально-бытового положения школьников. Тем не менее констатировалось, что в целом работа НИИ не отвечает современным потребностям марксистско-ленинской педагогики и выдвигаемым партией задачам. В числе главных недочётов назывались: оторванность научно-исследовательской деятельности от практических задач школы; недостаточное внимание к изучению опыта педагогических работников; отсутствие систематической методической помощи со стороны НИИ руководству школ, особенно в области политехнизации; слабая связь с органами НКП и, прежде всего, его методическим комитетом; «лево-оппортунистические» искажения в школьном строительстве (признание метода проектов как основного метода школьных занятий, примиренческое отношение к теории ликвидации самоуправления школ, поддержка идеи ликвидации пришкольных мастерских и др.). Перед институтом в качестве основной была поставлена задача развёртывания научно-исследовательской работы для помощи школе в её перестройке в соответствии с постановлением ЦК ВКП(б). Для этого работники института должны были, опираясь на опыт школьных учителей, сконцентрировать внимание на расширении и углублении общеобразовательных знаний школьников и на связи теоретического обучения с политехнически-производственным трудом детей.

В первой половине 1930-х трудовая подготовка учащихся сосредоточилась в школьных мастерских, и в НИИ активно разрабатывают методики преподавания труда в школе. Весомый вклад в решение этой проблемы внёс научный сотрудник института А. Н. Яворский.

Для достижения данной задачи НИИ коммунистического воспитания обязали:

- организовать систематическое руководство методической работой массовой школы через выезды на места, консультации для учителей, содействовать повышению их квалификации;

- принять непосредственное участие в работе по пересмотру программ, созданию и пересмотру учебников для начальной и средней школы;
- немедленно приступить к разработке принципов и методов организации мастерских и рабочих комнат при школах, к развёртыванию производственного труда учащихся на фабриках, заводах, в колхозах, совхозах и МТС;
- разработать вопрос о содержании работы самоуправления в школе и о роли учителей в педагогическом процессе;
- разработать принципы организации и методы работы политехнических музеев при школах и в районах, детских бытовых политехнических библиотек, а также методы использования радио и кино в работе политехнических школ;
- немедленно приступить к развёртыванию пропаганды проблем марксистско-ленинской педагогики среди учителей, студентов, рабочих и колхозников.

Для повышения эффективности работы к институту прикрепили 14 опытно-показательных школ и 5 техникумов. НКП и отдел культуры и пропаганды ЦК КП(б)Б должны были укомплектовать НИИ комвоспитания соответствующими кадрами, обеспечить необходимыми площадями.

По поручению Президиума Государственного учёного совета НКП БССР от 25 ноября 1931 года НИИ комвоспитания начал разработку теоретических основ нового содержания школьного образования в свете партийных постановлений. Это нашло отражение в тезисах «Основные принципы построения программ для начальной и средней школы в свете постановления ЦК ВКП(б) и ЦК КП(б)Б от 5.09.1931 г.». В 1931/1932 и 1932/1933 учебных годах институтом было организовано обследование уровня и объёма общеобразовательных и политехнических знаний школьников, в процессе которого определялся уровень знаний по отдель-

ным предметам, группам (классам), школам; вскрывались причины высоких и низких показателей успеваемости по предметам (группам, школам); давались методические рекомендации учителям по освоению программного материала. В целом уровень усвоения знаний оказался неудовлетворительным, что объяснялось несовершенными программами, отсутствием стабильных учебников, низкой методической подготовкой учителей, слабой дисциплиной на уроках.

Деятельность НИИ в 1930-х годах проходила в условиях всевозрастающей унификации образования и подчинения педагогики «линии партии». В русле этого направления деятельности в 1932 году П. Я. Панкевичем совместно с Ю. С. Дардаком была составлена хрестоматия «Основы марксистско-ленинской педагогики», включавшая документы, касающиеся политики партии в образовании, советской системы просвещения, и ряд статей, посвящённых методологическим проблемам педагогики. В соответствии с партийными установками с 1932 года в институте началось изучение вопросов внедрения в практику школы социалистического соревнования и ударничества, а также антирелигиозного воспитания детей.

П. Я. Панкевич был избран академиком, и в 1933 году институт возглавил **Мартин Феофанович Лозбень** — бывший заместитель директора Гомельского педагогического института. Он находился на этой должности до ноября 1934 года. После назначения Лозбеня начальником управления школ НКП БССР директором НИИ с ноября 1934-го по сентябрь 1937 года работал **Казимир Ларіоновіч Гриневіч** [5, л. 34].

Переход во второй пятилетке ко всеобщему семилетнему образованию, необходимость совершенствования учебных программ, улучшения качества обучения, укрепления дисциплины в школе привели к расширению спектра исследований института, который с 1934 года стал называться **НИИ школьной педагогики**. После выхода постановлений СНК СССР и

ЦК ВКП(б) от 15 мая 1934 года «О преподавании гражданской истории в школах СССР» и «О преподавании географии в начальной и средней школе» институтом был сделан упор на разработку проблем методики преподавания отдельных дисциплин [1, с. 166–167]. Так, созданный в 1934 году старшим научным сотрудником НИИ Н. И. Шевчиком в соавторстве с внештатным сотрудником А. С. Соломеником учебник по белорусскому языку для средних школ, после одобрения учителей, переиздавался в 1935 и 1936 годах. Разработкой методики преподавания географии занимались сотрудники института С. А. Радин и В. С. Орлов; физики — Н. И. Раецкий; химии — С. Я. Раскин; истории — Ю. С. Дардак, М. Ф. Лозбень, И. Э. Фрейдман, М. Я. Мерзон, а также преподаватели БГУ Н. М. Никольский и В. Н. Перцев (к работе по совместительству в НИИ привлекались преподаватели вузов и учёные из других научных учреждений) [7, л. 214–218].

В сфере внимания НИИ школьной педагогики находились проблемы организации обучения и воспитания, повышения эффективности урока. В журнале «Камуністычнае выхаванне» были напечатаны более 30 статей Ю. С. Дардака, М. Е. Левицкого, Ф. Я. Митлиной, И. Э. Фрейдмана, Л. В. Шашкова, А. Н. Яворского. В 1936 году работниками института были подготовлены 23 публикации: научные сборники, статьи и др. [14, л. 25–26].

В это время в НИИ числилось лишь 22 сотрудника: один профессор (Ю. С. Дардак), два кандидата наук (К. Л. Гриневич и А. Н. Яворский), семь старших и семь младших научных работников, пять аспирантов [6, л. 11, 61, 63, 84, 109, 112, 125, 141, 156, 170, 187, 191, 195, 219, 228, 230, 249, 264, 271, 273, 285, 298].

В 1936–1937 годах НИИ школьной педагогики переживал сложный период. В постановлении ЦК ВКП(б) «О педологических извращениях в системе Наркомпросов» от 4 июля 1936 года педологию объявили «лженаквой», несовместимой с марксизмом, а НКП союзных республик обвинялись в её поддержке и пренебре-

жении делом развития советской педагогической науки. Было принято решение упразднить звено педологов в школах, изъять соответствующие учебники и прекратить в вузах и техникумах преподавание этой дисциплины [1, с. 173—175]. В советской науке утвердилась сталинская версия марксистской педагогики. Остановилось издание педагогических журналов: в БССР в 1936 году перестали выходить «Камуністычнае выхаванне» и «Бюллетень распоряжений НКП» [7, л. 104]. Далее последовала ликвидация образцово-показательных школ, якобы мешавших улучшить учебную и воспитательную работу и являвшихся «рассадниками педагогических извращений».

Тогда же партийное руководство провело кампанию по чистке госаппарата, в том числе и НКП БССР, в результате чего многие руководящие должности оказались вакантными [7, л. 1—5]. После назначения в сентябре 1936 года К. Л. Гриневича директором Минского педагогического института нарком просвещения А. И. Дьяков предложил утвердить директором НИИ школьной педагогики П. Я. Панкевича, но не получил поддержки в ЦК КП(б)Б [7, л. 102]. Почти год институт оставался без директора. П. Я. Панкевич в письме секретарю Минского горкома КП(б)Б от 23 апреля 1937 года сообщал, что НИИ школьной педагогики находится в состоянии развода. Там осталось четыре аспиранта, из 30 научных сотрудников большинство являлись совместителями. Государственное издательство не включило ни одной работы сотрудников института в план этого года [7, л. 205].

В 1937-м НИИ возглавил **Михаил Абрамович Шаткин**, который занимал эту должность (с перерывом в марте—августе 1938 г.) по 1940 год [10, л. 129; 13, л. 4, 22—23].

В условиях нараставшей волны массового политического террора, породившего кадровую чехарду и хаос в управлении структурах (с апреля 1936 по июнь 1938 г. в БССР сменилось три наркома просвещения. — **О. Е.**), на первый план вышел поиск «врагов народа» и «вреди-

телей», расправа с которыми, по мнению партийного руководства, должна привести к решению существовавших проблем [7, л. 1—5, 208—211]. Заложником данной ситуации стал и НИИ школьной педагогики. Его бывших директоров обвинили в том, что вместо изучения и научного обобщения опыта лучших школ его сотрудники выпускали «пустые брошюры», не издали ни одной научной работы [9, л. 48]. Ряд учёных-педагогов подвергли унизительным проработкам и уволили из научных институтов и вузов (в том числе и бывшего директора НИИ К. Л. Гриневича); арестовали по ложным обвинениям (включая бывшего директора НИИ М. Ф. Лозбеня, научного сотрудника института Н. И. Шевчика) [7, л. 208; 8, л. 6; 9, л. 36]. Трагически сложились судьбы академика П. Я. Панкевича, обвинённого в антисоветской деятельности, профессора Ю. С. Дардака, осуждённого как «агент польской разведки», С. А. Радина — как «агент польской разведки и шпион». Их расстреляли в 1938 году; впоследствии реабилитировали за отсутствием состава преступления.

В 1937 году НИИ наладил издание ежемесячного сборника для педагогов «Консультация учителю». В нём публиковались (в виде ответов на поступавшие в редакцию вопросы учителей) статьи сотрудников института по актуальным проблемам учебно-воспитательной работы школы, методике преподавания отдельных предметов, воспитания школьников. Кроме этого, редколлегия размещала материалы из опыта работы школ.

В 1939—1941 годах институтом разрабатывались вопросы коммунистического воспитания, методики преподавания основ наук (в первую очередь — языка и литературы, гражданской истории, математики и физики) [13, л. 1]. План научной работы НИИ на 1939—1940 годы включал 28 тем. Важным направлением было обобщение педагогического опыта (А. Н. Яворский, И. М. Фрейдман и др.) [13, л. 5—6, 20—22]. В целом же по результатам своей исследовательской деятельности сотрудники института в 1939 году

опубликовали 10, а годом позже — 19 монографий и сборников статей [14, л. 25, 26].

В 1939 году НИИ школьной педагогики был включён в утверждённый правительством БССР список учреждений, подведомственных НКП БССР, в 1940-м — переименован в **НИИ школ**, что отражало намерения комиссариата сконцентрировать его деятельность именно на этих учебных заведениях. НКП совместно с институтом начал издание сборников, содержащих материалы в помощь учителю по организации учебной и воспитательной работы. Сотрудники института М. А. Шаткин, М. Е. Левицкий и И. М. Фрейдман подготовили хрестоматию по педагогике для педагогических и учительских институтов. В 1940—1941 годах работники НИИ получили возможность печатать свои материалы в новом периодическом издании НКП БССР — журнале «Савецкая школа» [10, л. 28].

В 1941 году директором института была назначена **Доба Борисовна Борщевская**. Штат НИИ школ к этому времени включал 22 научных работника (18 старших и 4 младших), которые распределялись по трём секторам: теоретической педагогики и психологии, языка и литературы, массовый сектор. Кабинеты по физике, математике, природоведению и химии, истории и географии существовали номинально — из-за отсутствия помещений [14, л. 3—4]. Планом работы предусматривались проведение теоретических и практических исследований обучения и воспитания школьников; республиканских научно-педагогических конференций, совещаний учителей-предметников, письменных и устных консультаций для педагогов; выезды в крупные города с докладами для учителей и родителей; участие в работе родительского университета г. Минска и учительских конференций на местах.

В марте 1941 года НИИ совместно с НКП была организована 1-я Всебелорусская научно-педагогическая конференция, на которой обсуждались проблемы воспитания сознательной дисциплины школьников, а также повышения их гра-

мотности. С докладами выступали научные работники и учителя. В июле того же года планировалось проведение 2-й конференции по вопросам преподавания химии, физики, биологии, математики, географии, но этому помешала война [14, л. 3—4].

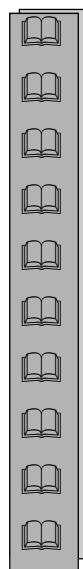
Таким образом, становление и развитие педагогического НИИ в БССР в 1929—1941 годах происходило на фоне коренных социально-экономических и политических преобразований, направленных на строительство социализма. Для педагогической науки и практики это вылилось в жёсткий идеологический контроль и насаждение единомыслия, что, безусловно, не способствовало результативности и инновационности научных разработок. Положение осложнялось нехваткой материальных, финансовых и кадровых ресурсов для достижения результатов, которых требовало партийно-государственное руководство. За все годы своего существования НИИ так и не получил собственного здания и в конце 1930-х размещался на территории университетского городка в неприспособленном холодном, тесном помещении. Не хватало места для кабинетов. Выделенная под библиотеку комната не могла вместить 8625 томов книг, часть которых пришлось хранить в других библиотеках. Только пять сотрудников НИИ имели степень кандидата педагогических наук. После ликвидации опытно-показательных школ у института не осталось базовых учреждений для экспериментальной деятельности [14, л. 3—4].

Осложняли работу НИИ политические кампании по разоблачению врагов народа, жертвами которых становились и учёные-педагоги. Научный поиск зачастую подменялся комментированием текстов, цитированием авторитетов, восхвалением определённых идей и преследованием оппонентов. Ответственность за неоднозначные результаты собственного курса, направленного на осуществление всеобщего обучения и достижение высокого качества образования в кратчайшие сроки в стране, где большинство населения

в середине 1920-х годов было неграмотным, партийно-государственное руководство пыталось переложить на руководителей и работников учреждений народного просвещения. За 10 лет существования института в нём сменилось пять директоров: П. Я. Панкевич (1929—1932), М. Ф. Лозбень (1933—1934), К. С. Гриневич (1934—1936), М. А. Шаткин (1937—1940) и Д. Б. Борщевская (1941). Перед руководством НИИ ставились задачи, выполнить которые коллективом из 20—30 сотрудников при низком уровне ресурсного обеспечения для исследований было невозможно. Обвинения в неэффективности и развале работы, выдвигавшиеся в 1936—1937 годах против директоров института, как правило, являлись голословными и не подкреплялись конкретными фактами.

Анализ работы педагогического НИИ в БССР в 1929—1941 годах показывает,

что, несмотря на все трудности и противоречия этого исторического периода, институт внёс положительный вклад в развитие отечественной педагогической науки и практики. Его сотрудники исследовали проблемы обучения и воспитания в советской школе, её политехническим; разрабатывали школьные учебные планы и программы; изучали и популяризировали педагогический опыт белорусских учителей. История института подтверждает, что результаты деятельности научного учреждения зависят, в том числе, от таких факторов, как наличие соответствующих масштабу решаемых задач материальной базы, финансового обеспечения, квалифицированных кадров, от соблюдения принципов научного исследования — целенаправленности, объективности, системности, целостности и прикладной направленности.

1. Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917—1973 гг. — М. : Педагогика, 1974. — 559 с.
2. Национальный архив Республики Беларусь (далее — НАРБ). — Ф. 4п. — Оп. 1. — Д. 4324.
3. НАРБ. — Ф. 4п. — Оп. 1. — Д. 5115.
4. НАРБ. — Ф. 4п. — Оп. 1. — Д. 5440.
5. НАРБ. — Ф. 4п. — Оп. 1. — Д. 7195.
6. НАРБ. — Ф. 4п. — Оп. 1. — Д. 9945.
7. НАРБ. — Ф. 4п. — Оп. 1. — Д. 10910.
8. НАРБ. — Ф. 4п. — Оп. 1. — Д. 11005.
9. НАРБ. — Ф. 4п. — Оп. 1. — Д. 12117.
10. НАРБ. — Ф. 4п. — Оп. 1. — Д. 12497.
11. НАРБ. — Ф. 42. — Оп. 1. — Д. 1932.
12. НАРБ. — Ф. 42. — Оп. 1. — Д. 2055.
13. НАРБ. — Ф. 42. — Оп. 1. — Д. 2185.
14. НАРБ. — Ф. 42. — Оп. 1. — Д. 2186.
15. Рэзалоцця сакратарыту ЦК КП(б)Б аб работе Навукова-даследчага інстытуту камвыхавання // Камуністычнае выхаванне. — 1931. — № 10—11. — С. 37—38.

ЗАХОЎВАЮЧЫ ТРАДЫЦЫІ: 90 ФАКТАЎ З ГІСТОРЫІ НАЦЫЯНАЛЬНАГА ІНСТИТУТА АДУКАЦЫІ

Інстытут — цэнтр развіцця педагагічнай навукі і адукацыйнай практыкі

Гісторыя Нацыянальнага інстытута адукацыі поўная яркіх і змястоўных старонак. Створаны ў каstryчніку 1929 года Навукова-даследчы інстытут (НДІ) педагогікі і педагогікі на многія дзесяцігоддзі стаў вядучым цэнтрам нашай краіны па распрацоўцы навукова-методычнага забеспячэння сістэм дашкольнай, агульной сярэдняй і спецыяльнай адукацыі.

Уся гісторыя інстытута адлюстроўвае найважнейшыя вехі развіцця нашай краіны: стварэнне сістэмы народнай адукацыі ў БССР, уз'яднанне ўсходніх і заходніх земель Беларусі, аднаўленне краіны пасля Вялікай Айчыннай вайны, яе эканамічнае і культурнае развіццё, станаўленне Рэспублікі Беларусь як незалежнай дзяржавы.

Сёння па праву можна сказаць, што дзейнасць установы на ўсіх этапах свайго існавання непарыўна звязана з развіццём нацыянальнай сістэмы адукацыі. Пацвярджэннем таму з'яўляюцца наступныя факты*.

* Пры падрыхтоўцы выкарыстаны матэрыялы раздзела «Асноўныя этапы станаўлення і накірункі дзейнасці інстытута» // Нацыянальны інстытут адукацыі: гісторыя і сучаснасць (1929—2004) / пад рэд. У. П. Пархоменкі, М. Г. Яленскага. — Мінск: НІА, 2004. — С. 3—82.

1

Назва інстытута ў перыяд з 1929 года па 2019 год, у адпаведнасці з запытамі часу, змянялася 7 (сем) разоў.

1929—1931 — НДІ педагогікі і педалогії;

1931—1934 — НДІ камуністычнага выхавання;

1934—1939 — НДІ школьнай педагогікі;

1939—1951 — НДІ школ Народнага Камісарыята асветы БССР;

1951—1990 — НДІ педагогікі Міністэрства асветы БССР;

1990—1993 — БелНДІ адкукацыі;

1993—2002 — Установа «Нацыянальны інстытут адкукацыі Міністэрства адкукацыі Рэспублікі Беларусь»;

2002 — па цяперашні час — навукова-метадычна ўстанова «Нацыянальны інстытут адкукацыі» Міністэрства адкукацыі Рэспублікі Беларусь.

Навукова-метадычна ўстанова «Нацыянальны інстытут адкукацыі» Міністэрства адкукацыі Рэспублікі Беларусь створана згодна з пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 13.05. 2002 № 608 і загадам Міністэрства адкукацыі Рэспублікі Беларусь ад 20.05.2002 № 177 шляхам аб'яднання Установы «Нацыянальны інстытут адкукацыі Міністэрства адкукацыі Рэспублікі Беларусь», Установы «Навукова-метадычны цэнтр вучэбнай кнігі і сродкаў навучання» Міністэрства адкукацыі Рэспублікі Беларусь, Установы адкукацыі «Беларускі навукова-метадычны цэнтр гульні і цацкі».

Структура і штат супрацоўнікаў інстытута мяняліся ў залежнасці ад задач, якія перад ім стаялі.

2

НДІ педагогікі і педалогії (1929—1931 гг.) складаўся з двух аддзелаў (аддзел педагогікі і аддзел метадаў пазашкольнай паліт-асветнай працы). У штаце інстытута было дзвеяць адзінак: дырэктар, загадчык ад-

дзела педагогіі, загадчык аддзела метадаў пазашкольнай палітасветнай работы, тры навуковыя супрацоўнікі, навуковы сакратар, загадчык гаспадарчай часткі, прыбіральшчык-апальшчык.

3

У НДІ камуністычнага выхавання (1931—1934 гг.) былі створаны пяць сектараў: метадалогі педагогікі і гісторыі культурнага будаўніцтва, політэхнізацыі школы, праграмна-метадычны, палітасветы, дзіцячага руху. У іх працавалі 38 навуковых супрацоўнікаў.

4

У 1939—1941 гадах у штаце НДІ школ было 22 навуковых супрацоўніка, пяць з іх мелі навуковую ступень. У структуры інстытута вылучаліся наступныя падраздзяленні: сектар тэарэтычнай педагогікі і псіхалогіі, сектар мовы і літаратуры, масавы сектар, кабінеты фізікі і матэматыкі, прыродазнаўства і хіміі, гісторыі, геаграфіі.

5

У НДІ педагогікі Міністэрства асветы БССР у 1951 годзе было створана пяць сектараў: педагогікі, беларускай і рускай мові літаратуры, фізікі і матэматыкі, хіміі і біялогіі, гісторыі і геаграфіі. У канцы 1960-х гадоў арганізацыйная структура НДІ педагогікі змянілася. Замест сектараў былі створаны:

аддзелы: дыдактыкі, камуністычнага выхавання, пачатковага навучання, методыкі навучання беларускай мове, методыкі навучання рускай мове, методыкі навучання літаратуры, прыродазнаўча-матэматычнай адкукацыі, прафесійна-тэхнічнай адкукацыі;

лабараторыі: эканомікі народнай адкукацыі, працоўнага навучання і праф-арыентацыі, тэхнічных сродкаў навучання;

інфармацыйна-выдавецкі сектар;

Савет па каардынацыі навуковых даследаванняў у галіне педагогічных навук.

У гэты час у штаце інстытута налічвалася 44 навуковых супрацоўніка.

6

У 1978 годзе ў інстытуце працавалі 119 чалавек, з іх два мелі вучоную ступень доктара навук, 40 — кандыдата навук. Пасля перадачы аддзела прафесійна-тэхнічнай адукацыі ў новаствораны рэспубліканскі інстытут названага профілю колькасць навуковых супрацоўнікаў з 1980 года складала 85 чалавек, з іх трох з'яўляліся дактарамі навук, 38 — кандыдатамі навук. Супрацоўнікаў вышэйшай кваліфікацыі налічвалася амаль 50 %. Гэта некалькі перавышала ў той час суадносіны дыпламаваных і недыпламаваных работнікаў у аналагічных НДІ ў цэлым па СССР.

7

У 1980-я гады ў інстытуце працавала 11 аддзелаў: праблем выхавання, дыдактыкі, методыкі навучання беларускай мове, методыкі навучання рускай мове, методыкі навучання літаратуры, пачатковага навучання, дашкольнага выхавання, працоўнага навучання і прафарыентацыі, тэхнічных сродкаў навучання, эканомікі народнай адукацыі, каардынацыі навуковых даследаванняў і інфармацыі.

8

У 1990-я гады структура БНДІ адукацыі стала больш разнастайнай і ўключала:

- аддзяленне тэарэтыка-метадалагічных праблем (7 лабараторый);
- аддзяленне дыдактычных праблем нацыянальнай школы (9 лабараторый);
- аддзяленне праблем дэфекталогіі (5 лабараторый);

- аддзяленне праблем выхавання (4 лабараторы);
- аддзяленне псіхалогіі (5 лабараторый);
- аддзяленне сацыяльна-эканамічных праблем адукацыі (3 лабараторы).

У структуры інстытута былі таксама навукова-каардынацыйны аддзел па праблемах экстремальных сітуаций, аддзел навукова-педагагічнай інфармацыі, рэдакцыйна-выдавецкі аддзел, аспірантура, рэдакцыя часопіса «Адукацыя і выхаванне».

Агульная колькасць супрацоўнікаў інстытута ў гэтыя гады перавышала 300 чалавек. Па стане на 01.06.1992 53 % з іх складалі кандыдаты і дактары навук, у тым ліку — 12 дактароў навук.

9

На 01.01.1999 у штаце інстытута налічвалася больш за 150 пастаянных штатных навуковых супрацоўнікаў, з іх 14 дактароў навук, 56 кандыдатаў навук, 8 магістраў.

10

Па стане на 01.09.2004 у інстытуце працаваў 421 чалавек, у тым ліку 28 сумяшчальнікаў. Навуковых супрацоўнікаў было 106, у тым ліку 10 дактароў навук і 50 кандыдатаў навук (што складала 57 %).

Асноўныя структурныя падраздзяленні напачатку 2000-х гадоў:

Навукова-даследчы цэнтр, Цэнтр дашкольнай адукацыі, Цэнтр агульной сярэдняй адукацыі, Цэнтр спецыяльной адукацыі, Цэнтр праблем выхавання, Цэнтр вучэбнай кнігі і сродкаў навучання, аспірантура і дактарантур, Навукова-педагагічная бібліятэка, Выдавецкі цэнтр, аддзел перыядычных выданняў.

Дапаможныя структурныя падраздзяленні: планава-эканамічнае ўпраўленне, упраўленне бухгалтарскага ўліку і фінансаў, аддзел кадраў і прававой работы, агульны аддзел, эксплуатацыйна-тэхнічнае ўпраўленне.

11

Па стане на 01.11.2019 у Нацыянальным інстытуце адукацыі працуе 275 чалавек (без уліку 15 зневінных сумышчальнікаў). З іх пяць дактароў навук, 25 кандыдатаў навук.

Асноўныя структурныя падраздзяленні інстытута:

Навукова-даследчы цэнтр (7 лабаратарый, 2 сектары, аспірантура і дактарантура), Метадычны цэнтр (6 аддзелаў і 1 упраўленне), Адукацыйны цэнтр (4 упраўленні), Выдавецкі цэнтр (1 аддзел, 2 сектара, магазін «Адукацыя», рэдакцыі часопісаў «Веснік адукацыі» і «Педагогическая наука и образование», бюлетэні «Зборнік нарматывных дакументаў Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь»), упраўленне маніторынгу якасці адукацыі, упраўленне вучэбнага кнігавыдання, упраўленне па рэалізацыі інвестыцыйных праектаў, аддзел па забеспечэнні сродкамі навучання, аддзел па арганізацыі харчавання.

Дапаможныя структурныя падраздзяленні: планава-эканамічнае ўпраўленне, упраўленне бухгалтарскага ўліку і фінансаў, аддзел кадраў і прававой работы, агульны аддзел, інжынерна-эксплуатацыйны аддзел, сектар па арганізацыі закупак.

Задачы інстытута на ўсіх этапах вызначаліся тэндэнцыямі і прыярытэтнымі задачамі развіцця сістэмы адукацыі Рэспублікі Беларусь.

12

У 1929—1931 гадах асноўнымі задачамі ўстановы з'яўляліся:

вывучэнне педагогічнага вопыту;

распрацоўка практычных рэкомендацый для настаўнікаў па актуальных пытаннях навучання і выхавання навучэнцаў.

13

1931—1951-я гады. Асноўныя задачы: навуковыя даследаванні па тэарэтыч-

ным асэнсаванні праблем навучання і выхавання ў школе;

распрацоўка і апрабацыя навучальных планаў, праграм і метадычных рэкамендацый;

абагульненне і распаўсюджванне перадавога педагогічнага вопыту;

правядзенне масавых мерапрыемстваў, накіраваных на павышэнне навукова-методычнага ўзроўню педагогічных кадраў.

14

1951—1960-я гады. Асноўныя задачы:

распрацоўка пытанняў агульной педагогікі, гісторыі педагогікі, псіхалогіі, школьнай гігіене і методыкі выкладання асноўных вучэбных прадметаў;

аказанне практычнай дапамогі школам, дзіцячым дамам і дашкольным установам у справе выхавання і навучання дзяцей;

ажыццяўленне каардынацыйнай дзейнасці пры распрацоўцы актуальных праблем педагогічнай навукі;

стварэнне шырокай навукова-карэспандэнцкай сеткі;

стварэнне стабільных праграм і падручнікаў (перапрацоўка праграм, распрацоўка новых праграм);

выданне падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў для школ;

выкананне заданняў Міністэрства адукацыі па рашэнні арганізацыйных праблем народнай адукацыі;

кіраўніцтва абласнымі інстытутамі ўдасканалення настаўнікаў.

15

1960—1970-я гады. Асноўныя задачы:

мадэрнізацыя зместу сярэдняй адукацыі і далейшае развіццё агульнаадукацыйнай школы:

навукова-педагагічнае вызначэнне зместу навучальных праграм, звязаных з пераходам да агульной сярэдняй адукацыі;

навукова-педагагічнае аргументаванне переходу школ на абноўлены змест адукацыі;

удасканаленне метадаў вучэбна-выхаваўчай работы ў агульнаадукацыйных школах і прафесійна-тэхнічных вучылішчах ва ўмовах завяршэння ўсеагульной сярэдняй адукацыі;

распрацоўка новых праграм, падручнікаў, хрэстаматый і метадычных дапаможнікаў, паглыбленне іх навуковага і ідэйна-тэарэтычнага зместу, павышэнне выхаваўчага, мастацка-эстэтычнага ўзроўняў;

распрацоўка агульных проблем педагогікі і педагогічнай психалогіі (псіхалагічныя асновы навучання школьнікаў, пытанні іх разумовага развіцця, фарміравання актыўнага самастойнага мыслення, аптымальныя ўмовы, метады і прыёмы прывіцця цікавасці да вучобы);

даследаванне эканамічных проблем народнай адукацыі.

16

1980-я гады. Асноўныя задачы:

навукова-метадычнае забеспечэнне рэформы агульнаадукацыйнай школы (1984 г.);

каардынацыя педагогічных і псіхалагічных даследаванняў у рэспубліцы;

стварэнне падручнікаў, вучэбных і метадычных дапаможнікаў для школы, распрацоўка навучальных праграм па вучэбных прадметах, спецыфічных для Рэспублікі Беларусь.

17

1990-я гады. Асноўныя задачы:

распрацоўка сацыяльна-еканамічных і навукова-педагагічных прагнозаў і перспектыв развіцця адукацыі;

даследаванне і навуковае аргументаванне нацыянальных асаблівасцей развіцця дашкольнага выхавання, агульной, прафесійна-тэхнічнай, сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай адукацыі, павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў;

распрацоўка тэарэтыка-метадалагічных проблем і навукова-метадычнага забеспя-

чэння сістэмы бесперапыннай адукацыі і выхавання;

распрацоўка і мадэрнізацыя вучэбна-нарматыўнай документацыі (вучэбныя планы, праграмы) для дашкольных і пазашкольных устаноў, усіх тыпаў агульнаадукацыйных школ, школ для дзяцей з недахопамі ў фізічным і псіхічным развіцці, вышэйших навучальных устаноў;

падрыхтоўка і стажыроўка навукова-педагагічных кадраў вышэйшай кваліфікацыі;

каардынацыя і правядзенне даследаванняў, навукова-метадычнае забеспечэнне практычнай работы па сацыяльна-псіхалагічнай рэабілітацыі дзяцей і моладзі ў раёнах, пацярпелых ад катастрофы на Чарнобыльскай АЭС;

навукова-аналітычная і інфармацыйная работа па пытаннях адукацыі ў дзяржавах СНД, Еўропы, свету;

распрацоўка навукова-метадычнага забеспечэння рэформы агульнаадукацыйнай сярэдняй школы з 12-гадовым тэрмінам навучання.

18

2000-я гады. Асноўныя задачы:

навукова-метадычнае забеспечэнне функцыянування і развіцця сістэмы адукацыі Рэспублікі Беларусь;

распрацоўка метадалогіі стварэння вучэбна-метадычных комплексаў і іх эксперыментальная праверка;

распрацоўка вучэбна-метадычных комплексаў для дашкольнай і агульной сярэдняй адукацыі, спецыяльнай адукацыі, пазашкольнага навучання і выхавання, а таксама для выхаваўчай дзейнасці на гэтых узроўнях адукацыі;

навукова-метадычнае распрацоўка і ўдасканаленне сістэмы вучэбнага кніга-выдання;

падрыхтоўка да выдання і арганізацыя выпускі вучэбнай, вучэбна-метадычнай літаратуры для ўсіх тыпаў адукацыйных і выхаваўчых устаноў;

забеспечэнне ўстаноў адукацыі навукова-педагагічнай і метадычнай інфармацыяй.

2019 год. Асноўныя задачы Нацыянальнага інстытута адукацыі:

распрацоўка:

інструментарыя маніторынгу і ацэнкі якасці дашкольнай, агульной сярэдняй і спецыяльнай адукацыі;

дыягнастычнага інструментарыя маніторынгу развіцця асобы ў сістэме бесперапыннай адукацыі ва ўмовах супрацьстаяння сучасным цывілізацыйным выклікам;

канцэптуальных палажэнняў фарміравання ў навучэнцаў асобасных і метапрадметных кампетэнций (у псіхалагічным аспекте) у пазавучэбнай дзейнасці і ў працэсе навучання ўсім вучэбным прадметам ва ўстановах агульной сярэдняй адукацыі;

дыдактычных і дыягнастычных матэрыялаў, метадычных рэкамендацый для фарміравання і ацэнкі асобасных і метапрадметных кампетэнций (псіхалагічны аспект) у пазавучэбнай дзейнасці і ў працэсе навучання ўсім вучэбным прадметам ва ўстановах агульной сярэдняй адукацыі;

навукова-метадычнага забеспечэння фарміравання ў выхаванцаў ва ўзросце ад 3 да 5 гадоў кампетэнций (асобасных, метапрадметных, прадметных) у адукацыйным працэсе ўстаноў дашкольнай адукацыі (канцэптуальная палажэнні, дыдактычныя матэрыялы і метадычныя рэкамендацыі да іх);

навукова-метадычнага забеспечэння фарміравання грамадзянска-патрыятычных і гуманістычных каштоўнасцей у навучэнцаў старэйшага падлітковага ўзросту ва ўстановах агульной сярэдняй адукацыі (віды і формы пазавучэбнай дзейнасці, інтэрактыўныя тэхналогіі, метадычныя рэкамендацыі, вучэбны дапаможнік для навучэнцаў «Духовное наследие Беларуси», VI клас);

праграм выхаваўчай работы па фарміраванні інклюзіўнай культуры на полікультуральний аснове ўдзельнікаў адукацыйнага працэсу на ўзроўнях дашкольнай і агульной сярэдняй адукацыі;

навукова-метадычнае і арганізацыйнае супрадаўжэнне:

пілотных праектаў па апрабацыі новых механізмаў фінансавання ўстаноў дашкольнай і агульной сярэдняй адукацыі;

экспериментальнай дзейнасці ва ўстановах дашкольнай, агульной сярэдняй, спецыяльнай адукацыі, установах дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі, установах дадатковай адукацыі дарослых;

вывучэння якасці адукацыі ва ўстановах агульной сярэдняй адукацыі, у тым ліку правядзення рэспубліканскіх кантрольных работ для навучэнцаў X класа па вучэбных прадметах «Беларуская мова», «Руская мова», «Матэматыка», «Гісторыя Беларусі»;

конкурсу на стварэнне навучальных дапаможнікаў для ўстаноў агульной сярэдняй і спецыяльнай адукацыі;

экспертызы электронных вучэбных выданняў для ўстаноў дашкольнай, агульной сярэдняй, спецыяльнай адукацыі;

экспертызы аўтарскіх арыгіналаў і арыгінал-макетаў вучэбных выданняў для ўстаноў дашкольнай, агульной сярэдняй і спецыяльнай адукацыі, устаноў дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі;

экспертызы сродкаў навучання і вучэбнага абсталявання для ўстаноў агульной сярэдняй адукацыі;

доследнай праверкі вучэбных выданняў для ўстаноў агульной сярэдняй і спецыяльнай адукацыі;

забеспячэнне:

выканання навукова-даследчых работ у рамках заданняў, накіраваных на забеспячэнне дзейнасці Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь;

падрыхтоўкі да выдання і організацыі выпуску вучэбна-метадычных комплексаў для ўстаноў дашкольнай, агульной сярэдняй і спецыяльнай адукацыі, устаноў дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі за кошт сродкаў рэспубліканскага бюджету;

арганізацыі дзейнасці па закупцы вучэбнага абсталявання і сродкаў навучання для аснашчэння кабінетаў хіміі і біялогіі;

рэалізацыі адукацыйных паслуг (у тым ліку дыстанцыйных);

функцыянування і развіцця Нацыянальнага адукацыйнага партала;

выканання мерапрыемстваў па рэалізацыі праекта «Мадэрнізацыя сістэмы адукацыі Рэспублікі Беларусь» у рамках пагаднення аб пазыцыі паміж Рэспублікай Беларусь і Сусветным банкам (пазыка № 8529BY).

Навукова-даследчая дзейнасць інстытута

20

У 1930-я гады супрацоўнікамі інстытута надрукаваны шэраг прац па пытаннях навучання і выхавання, політэхнічнай адукацыі. Праблемы дыдактыкі распрацоўвалі А. І. Краўцоў, В. Н. Зайцаў, М. Б. Лявіцкі, Ф. Я. Метліна, С. Я. Раскін, Г. П. Сагаловіч, А. Н. Яворскі, пытанні методыкі выкладання беларускай мовы — В. А. Самцэвіч, Н. І. Шэўчык. Даследаванні ў галіне працоўнага навучання праводзілі Ю. С. Дардак, П. А. Каляда, А. Н. Яворскі.

21

У 1950—1960-я гады ў інстытуце шырока даследаваліся праблемы выкладання розных вучэбных прадметаў:

- методыка навучання грамаце і выкладання арыфметыкі ў пачатковай школе (даследавала Н. І. Сіўко);
- методыка літаратурнага чытання ў V—VII класах — І. С. Счасны;
- методыка навучання беларускай літаратуры — У. А. Міцкевіч;
- методыка выкладання беларускай мовы — А. Г. Гарачун, В. М. Вярбіла, У. К. Андрэнка;
- методыка выкладання рускай мовы — Л. М. Філіповіч, А. П. Панамарова, М. І. Гурскі і іншыя;
- методыка выкладання матэматыкі — М. П. Дарафеенка, М. І. Арленка, А. Ф. Рымараў;
- методыка выкладання фізікі — А. М. Кацынскі, А. А. Быцеў, Н. С. Заікіна, М. С. Кузей;

— методыка выкладання хіміі — Р. Н. Гацко.

1950-я і першая палова 1960-х гадоў былі адзначаны ў інстытуце выхадам шэрагу манаграфічных работ:

І. М. Ільюшын, С. А. Уmrэйка «Народная асвета ў Беларускай ССР»;

Р. Н. Гацко «Арганізацыя і методыка правядзення хімічнага эксперыменту ў школе»;

М. У. Піскуноў «Политехническое обучение во внеклассной работе»;

В. П. Александроўская «Воспитательная работа со старшеклассниками».

22

Навуковыя даследаванні НДІ педагогікі ў 1970-я гады ахоплівалі розныя аспекты вучэбнага працэсу ў школе: структуру, формы, метады, сродкі навучання і выхавання.

Па заданні Міністэрства асветы інстытутам былі распрацаваны «Адзіныя крытэрыі ацэнак ведаў, уменняў і навыкаў вучняў па рускай і беларускай мовах» (ІX—Х класы), «Нормы ацэнак ведаў вучняў I—III класаў па беларускай, рускай мовах, матэматыцы», «Адзіныя патрабаванні да вуснай і пісьмовай мовы вучняў па мовах і матэматыцы». Яны набылі значэнне нарматыўных дакументаў.

23

У 1970-я гады на інстытут ускладалася задача каардынацыі навуковых даследаванняў. Дзеля гэтага быў створаны Міжведамасны савет, у склад якога ўваходзілі

адказныя работнікі Міністэрства асветы, Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі, Дзяржаўнага камітэта па прафтэхадукацыі БССР, прадстаўнікі ВНУ, вядучыя вучоныя, загадчыкі аддзелаў НДІ педагогікі, прадстаўнікі педагогічнай грамадскасасці.

Савет вызначаў навуковую праблематыку, аналізаваў планаванне, каардынацыю і выкананне навукова-педагагічных даследаванняў, іх укараненне ў практыку; зацвярджаў планы і праграмы найважнейшых даследаванняў, аказваў навукова-метадычную дапамогу ўстановам рэспублікі ў распрацоўцы комплексных даследаванняў, ажыццяўляў навукова-арганізацыйныя сувязі з вучэбнымі і навукова-даследчымі ўстановамі, АПН СССР. Найбольш важныя пытанні па каардынацыі даследаванняў абмяркоўваліся на штогадовых сесіях Савета. Разглядаліся каардынацыйныя планы даследаванняў на 1975—1976 і 1976—1980 гады, арганізацыя планавання мэтавых калектыўных і комплексных даследаванняў, навукова-экспериментальная праграмы.

24

У 1979 годзе быў выдадзены бібліяграфічны даведнік апублікованых прац навуковых супрацоўнікаў, навуковых калектываў і іншых аўтараў, якія супрацоўнічалі з інстытутам, за 1929—1978 гады. У ім змешчаны 1832 працы, у тым ліку за 1967—1978 гады — 881. Сярод іх праграмы, падручнікі, метадычныя дапаможнікі, манографіі, артыкулы.

25

З 1981 па 1985 год інстытутам было выдадзена (па даных камісіі Савета Міністраў, якая вывучаала работу інстытута ў 1986 годзе):

- 3 манографій;
- 23 зборнікі навуковых прац;
- 8 падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў;

- 22 метадычныя дапаможнікі;
- 45 дыдактычных матэрыялаў;
- 75 метадычных пісьмаў і рэкамендацый;
- 87 планаванняў урокаў, праграм;
- 273 артыкулы;
- 2 распрацоўкі сумесна з замежнымі арганізацыямі.

У гэты перыяд інстытут падрыхтаваў шэраг калектыўных фундаментальных прац:

Асвета і педагогічная думка Беларусі: са старажытных часоў да 1917 г. / пад рэд. М. А. Лазарука. — Мінск: Народная асвета, 1985;

Патріотическое воспитание на уроках литературы и во внеклассной работе. Из опыта работы словесников Белоруссии / под ред. М. А. Лазарука. — М.: Просвещение, 1985.

26

У 1980-я гады актывізаваліся сувязі беларускага НДІ педагогікі з установамі АПН СССР. Яны ўвогуле былі дастаткова шырокімі і дзеіснымі. Сумесна выконваліся на дагаварных пачатках шэраг (9) вялікіх тэм, сярод якіх: рацыянальныя суадносіны шляхоў атрымання моладдзю сярэдняй адукацыі ва ўмовах БССР (з НДІ агульной педагогікі), практоўнае навучанне школьнікаў гарадскіх школ у НВК (з НДІ практоўнага навучання і прафарыентацыі), удасканаленне зместу і методыкі навучання рускай мове ў беларускай школе (з НДІ выкладання рускай мовы ў нацыянальных школах), фарміраванне навуковага светапогляду школьнікаў (з НДІ агульной педагогікі), даследаванне ўмоў выкарыстання матэматычных ведаў вучняў у выкладанні прыродазнаўчых прадметаў (з НДІ сродкаў і метадаў навучання) і інш.

27

У 1995 годзе ў НІА пачалася работа, звязаная з навукова-метадычным забеспя-

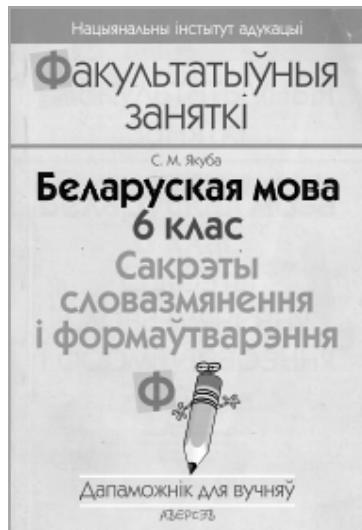
чэннем рэформы агульнаадукацыйнай сярэдняй школы з 12-гадовым тэрмінам навучання.

Прыярытэтнымі напрамкамі дзейнасці інстытута сталі: распрацоўка Канцэпцыі Праграмы рэформы агульнаадукацыйнай школы; новай структуры і зместу агульной сярэдняй адудацый; 10-балльной сістэмы ацэнкі навучальных дасягненняў школьнікаў; навукова-метадычнага забеспячэння адудацыйнага працесу ў рэфармуемай школе (канцэпцыі вучэбных прадметаў, вучэбныя праграмы, вучэбныя дапаможнікі, метадычныя дапаможнікі); падрыхтоўка да выпуску і выданне вучэбнай і вучэбна-метадычнай літаратуры для ўстаноў дашкольнай, агульной сярэдняй і спецыяльнай адудацый.

У 1997 годзе былі распрацаваны канцэптуальныя падыходы да праектавання і абаўлення зместу агульной сярэдняй адудацый ў рэфармуемай школе і базісны вучэбны план агульнаадукацыйнай сярэдняй школы з 12-гадовым тэрмінам навучання, 5-дзённым вучэбным тыднем (аўтары — А. Е. Лісейчыкаў, М. С. Крот, Ю. І. Гладкоў).

28

Вынікі навуковых даследаванняў НІА ў пачатку ХХІ стагоддзя знайшлі адлюстраванне ў серыях вучэбных выданняў:

- «**Факультатыўныя заняткі**» (вучэбна-метадычныя комплексы для арганізацыі факультатыўных заняткаў па ўсіх вучэбных прадметах: вучэбныя праграмы факультатыўных заняткаў, дыдактычныя матэрыялы для вучняў і метадычныя рэкамендацыі для настаўнікаў);
- «**Кантрольна-вымяральныя матэрыялы**» (тэставыя заданні, рознаўзроўневыя заданні для розных відаў і форм кантролю вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў па ўсіх вучэбных прадметах);
- «**Дыдактычныя сценарыі ўрокаў**» (метадычныя дапаможнікі для настаўнікаў па ўсіх вучэбных прадметах);

У 2012—2014 гадах у НІА выконваліся заданні галіновай навукова-тэхнічнай праграмы «Электронныя адудацыйныя рэсурсы». Па іх выніках распрацаваны даведачна-інфармацыйныя, кантрольна-дывягнастычныя і інтэрактыўныя модулі электронных вучэбна-метадычных комплексаў па ўсіх вучэбных прадметах.

Дадзеныя ЭАР размешчаны ў сістэме дыстанцыйнага навучання Moodle на Нацыянальным адудацыйным партале.

Вынікі навуковых даследаванняў укараняюцца ў адудацыйную практику як самастойныя электронныя сродкі наўчання (тэставыя работы, зрокавыя слоўнікавыя дыктантны, інтэрактыўныя

заданні і презентацыі, слоўнікі тэрмінаў, электронныя трэнажоры, практикумы, сістэмы тэсціравання і інш.), так і ў якасці дадатковых сродкаў навучання, уключаных шляхам гіперспасылак у падручнікі і вучэбныя дапаможнікі.

У 2015—2017 гадах у НІА вяліся навуковыя даследаванні па галіновай навуко-ва-тэхнічнай праграме «Якасць адукацыі».

У выніку распрацавана навукова-метадычнае забеспечэнне адукацыйнага працэсу для ўсіх узроўняў і ступеняў агульной сярэдняй адукацыі з улікам рэалізацыі дапрофільнай падрыхтоўкі і адноснай завершанасці зместу адукацыі на II ступені і профільнага навучання на III ступені агульной сярэдняй адукацыі ў кантэксле кампетэнтнаснага падыходу: макетныя ўзоры абноўленых адукацыйных стандартоў, вучэбныя праграмы, каляндарна-тэматычнае планаванне па вучэбных прадметах агульной сярэдняй адукацыі; дыдактычныя і дыягнастычныя матэрыялы, метадычныя рэкамендацыі па забеспечэнні дапрофільнай падрыхтоўкі на II ступені і профільнага навучання на III ступені агульной сярэдняй адукацыі. Усё гэта знайшло адлюстраванне ў выпушчаных серыях вучэбных выданняў:

- «Вучэбныя праграмы»;
- «Каляндарна-тэматычнае планаванне»;
- «Кампетэнтнасны падыход».

Сучасны адукацыйны працэс забяспечаны нарматывнымі документамі і вучэбна-метадычнымі выданнямі, распрацаванымі ў адпаведнасці з апошнімі дасягненнямі педагогічнай тэорыі і практикі, арыентаванымі на патрэбы асобы, грамадства і дзяржавы па фарміраванні ў вучняў ключавых кампетэнцый, падрыхтоўцы да ўсвядомленага прафесійнага выбару.

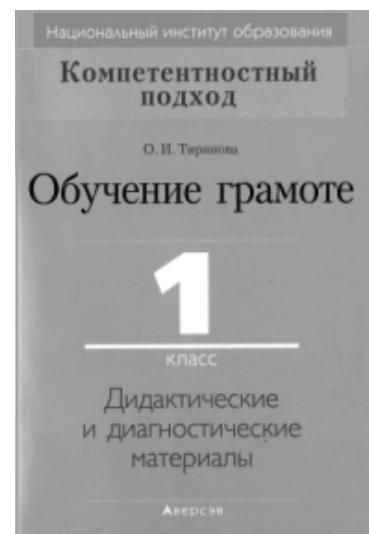
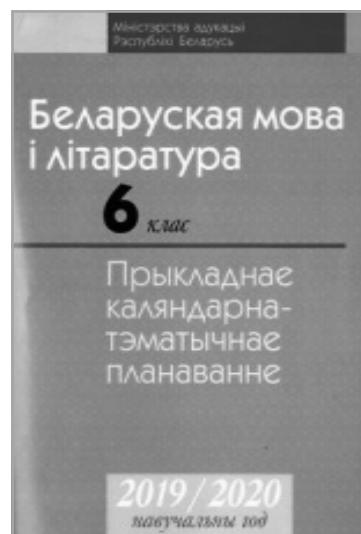
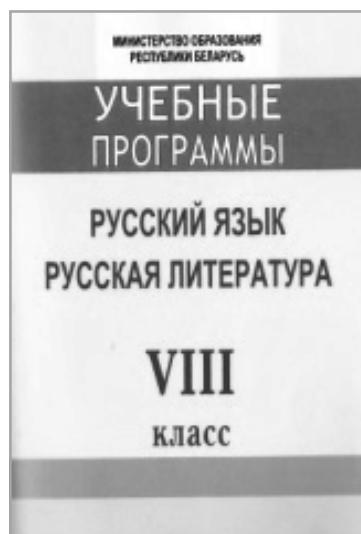
Вынікі навуковых даследаванняў забяспечылі пераход з 2015/2016 навучальнага года на новы змест адукацыі ва ўстановах агульной сярэдняй адукацыі.

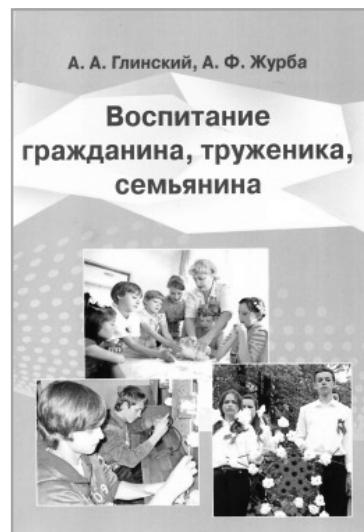
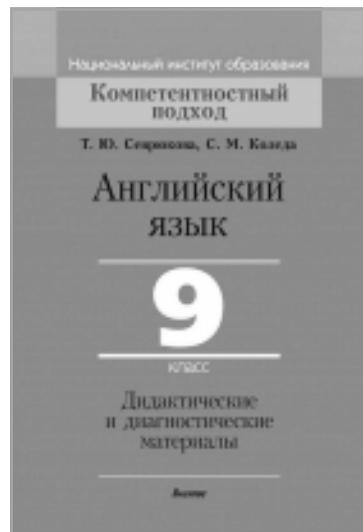
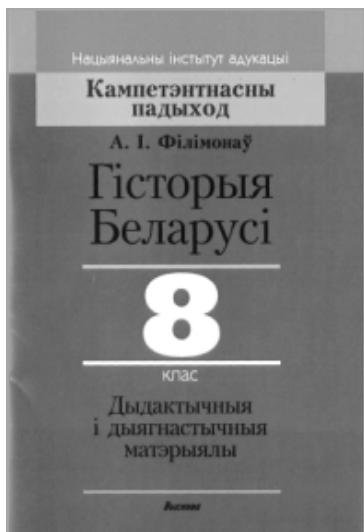
Навуковыя падыходы ва ўдасканаленні практикі выхавання.

У перыяд з 2011 па 2015 год у лабаратарыі праблем выхавання асобы распрацоўвалася навуковая тэма «Вывучэнне працэсу асобаснага і прафесійнага самавызначэння выхаванцаў дзіцячых дамоў і школ-інтэрнатаў для дзяцей-сірот і дзяцей, якія засталіся без апекі бацькоў, распрацоўка і ўкараненне праграм «Грамадзянін», «Працаўнік», «Сем'янін» для падрыхтоўкі дадзенай катэгорыі дзяцей да самастойнага жыцця» Нацыянальной праграмы дэмографічнай бяспекі Рэспублікі Беларусь на 2011—2015 гады.

У працэсе даследавання было навукова аргументавана і распрацавана:

- навукова-метадычнае забеспечэнне праграм выхаваўчай работы інтэр-

натных устаноў для дзяцей-сірот і дзяцей, якія засталіся без апекі бацькоў; праграм, што забяспечваюць псіхолага-педагагічнае суправаджэнне працэсу асобаснага і прафесійнага самавызначэння выхаванцаў;

- мадэль выхаваўчага працэсу ў інтэрнатных установах для дзяцей-сірот і дзяцей, якія засталіся без апекі бацькоў, накіраваная на забеспечэнне асобаснага і прафесійнага самавызначэння выхаванцаў;
- праграмы выхаваўчай работы «Грамадзянін», «Працаўнік», «Сем'янін» у інтэрнатных установах для дзяцей-сірот і дзяцей, якія засталіся без апекі бацькоў.

Вынікі даследавання апрабаваны і ўкаранёны ў выхаваўчы працэс многіх устаноў адукацыі рэспублікі. Выдадзены таксама дапаможнік «Выхаванне грамадзяніна, працаўніка, сем'яніна» (аўтары — А. А. Глінскі і А. Ф. Журба), адрасаваны педагогічным работнікам сацыяльно-педагагічных устаноў і ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі.

Навуковыя даследаванні НІА на сучасным этапе накіраваны на рэалізацыю выхаваўчага патэнцыялу вучэбных предметаў.

У 2018—2020 гадах у НІА выконваюцца заданні галіновай навукова-тэхнічнай праграмы «Выхаванне праз навучанне». Распрацоўваюцца дыдактычныя, дыягностичныя матэрыялы і метадычныя рэкамендацыі па фарміраванні і дыягностыцы ў вучняў асобасных і метапрадметных кампетэнцый.

У выніку выканання заданняў праграмы педагогічныя работнікі атрымаюць камплекты навукова-метадычнага забеспечэння, накіраванага на дасягненне на вучэнцамі асобасных і метапрадметных адукацыйных вынікаў.

Вынікі навуковых даследаванняў забяспечаць вырашэнне комплексу выхаваўчых задач у працэсе асваення навучэнцамі абноўленага зместу адукацыі на аснове кампетэнтніснага падыходу, будучь спрыяць арганізацыі вывучэння на павышанным узроўні вучэбных предметаў на II і III ступенях агульнай сярэдняй адукацыі.

Навуковыя школы

29

В. У. Івашын — нястомны працаўнік на ніве адукацыі і літаратуразнаўства.

Не адно пакаленне беларускіх педагогаў ведала і ведае **Васіля Уладзіміравіча Івашына** (1913—2009) як выдатнага беларускага вучонага-літаратуразнаўцу, паэта і педагога. Ён быў доктарам філалагічных навук, прафесарам, акадэмікам Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, акадэмікам Акадэміі педагогічных навук СССР, замежным членам Расійскай акадэміі адукацыі, аўтарам шэрагу падручнікаў па беларускай літаратуре для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі, некаторыя з якіх перавыдаваліся больш за 30 разоў.

У 1968—1978 гадах В. У. Івашын узначальваў Навукова-даследчы інстытут педагогікі Міністэрства асветы БССР, а потым, да 2006 года, займаў тут розныя пасады. Праца ў НДІ была адным з самых плённых перыядоў жыцця Васіля Уладзіміравіча. Ён быў аўтарытэтным вучоным у галіне метадалогіі і методыкі выкладання беларускай літаратуры, яго падручнікі заўсёды лічыліся ўзорнымі. Навуковыя ідэі, сформуляваныя В. У. Івашыным, і сёння рэалізуюцца ў працах беларускіх даследчыкаў і педагогаў.

В. У. Івашын быў сярод беларускіх метадыстаў, якія імкнуліся разглядаць твор мастацкай літаратуры як мастацкую сістэму, што вызначаецца грамадскай значнасцю і эстэтычнай скіраванасцю. Дзякуючы яму ў шырокі літаратурны кантэкст былі ўведзены многія імёны дзеячаў нацыянальнага пісьменства — В. Дуніна-Марцінкевіча, У. Жылкі, Я. Пушчы, І. Мележа і інш.

Жыццё Васіля Уладзіміравіча, які перажыў Вялікую Айчынную вайну, розныя грамадскія крызісы, з'яўляеца ўзорам грамадзянскай мужнасці, вернасці Радзіме, навучы і адданасці сваім эстэтычным ідэалам.

30

Канцэптуальныя асновы сучаснай літаратуранай адукацыі вызначыла навуковаметадычная спадчына М. А. Лазарука.

Міхаіл (Mixaś) Арсеневіч Лазарук (1926—2000) — удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, доктар філалагічных навук, прафесар, акадэмік НАН Беларусі, акадэмік Акадэміі педагогічных навук СССР — прысвяціў сваё жыццё навуковай дзейнасці, літаратуранай адукацыі і выхаванню маладога пакалення.

У інстытуце М. А. Лазарука працаваў з 1978 па 2000 год. Займаў пасаду дырэктара Навукова-даследчага інстытута педагогікі (1978—1990), загадчыка лабараторыі літаратуранай адукацыі Нацыянальнага інстытута адукацыі (1990—2000).

Вынікам яго прафесійнай дзейнасці стала больш за 220 навуковых і навуковаметадычных публікаций.

Найбольш значныя даследаванні Міхаіла Арсеневіча прысвечаны праблемам гісторыі і тэорыі літаратуры, методыкі выкладання літаратуры: «Станаўленне беларускай паэмы: жанр паэмы і некаторыя асаблівасці развіцця беларускай літаратуры ў першай палавіне XIX ст.» (1968), «Беларуская паэма ў другой палавіне XIX — пачатку XX стагоддзя» (1970), «Тэорыя літаратуры: дапаможнік для вучняў сярэдняй школы» (1971), «Часу непадудаднае: літаратурна-крытычныя і публіцыстычныя артыкулы» (1981), «Навучанне і выхаванне творчасцю: педагогічныя раздумы і пошуки» (1994) і інш.

Навукова-метадычная спадчына М. А. Лазарука вызначыла канцэптуальныя асновы сучаснай літаратуранай адукацыі. Яго ідэі былі рэалізаваны ў канцэпцыі рэфармавання літаратуранай адукацыі, праграмах і вучэбных дапаможніках па беларускай літаратуре для 12-га-

довай школы, ажыццяўляюца ў дзеючых вучэбных праграмах і дапаможніках па беларускай літаратуре.

М. А. Лазарук — член аўтарскіх калектываў па падрыхтоўцы вучэбных дапаможнікаў па беларускай літаратуре для VII і VIII класаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання, якія вытрымалі шмат перавыданняў. (Апошнія выданні выходзілі ў свет адпаведна ў 2017 і 2018 гг.)

За праяўлены гераізм у гады Вялікай Айчыннай вайны М. А. Лазарук быў узнагароджаны ордэнамі Чырвонай Зоркі (1945), Айчыннай вайны II ступені (1985), за шматгадовую плённую навуковую дзейнасць — ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга (1975), медалём Францыска Скарыны (1997) і іншымі ўзнагародамі.

31

А. Я. Супрун — заснавальнік навуковай школы методыкі навучання рускай мове ва ўмовах блізкароднаснага білінгвізму.

Прафесар **Адам Яўгенавіч Супрун** (1928—1999), доктар філалагічных навук, доктар педагогічных навук, найбуйнейшы вучоны ў галіне агульнай лінгвістыкі, псіхалінгвістыкі, славяназнаўства, лінгвадыактыкі. Ён заснавальнік першай навуковай школы методыкі навучання рускай мове ва ўмовах блізкароднаснага двухмоўя, якая была створана ім на базе Навукова-даследчага інстытута педагогікі Міністэрства асветы БССР.

Пад кіраўніцтвам А. Я. Супруна аддзел выкладання рускай мовы на працягу 10 гадоў праводзіў грунтоўныя навуковыя даследаванні, звязаныя з адборам зместу навучання і ўдасканаленнем методыкі навучання рускай мове вучняў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання. Па выніках даследаванняў пад навуковай рэдакцыяй А. Я. Супруна выйшлі сем тэматычных зборнікаў навуковых прац пад агульнай называй «Вопросы преподавания русского языка в школе с белорусским языком обучения» (1973—1982); манографія

«Содержание обучения русскому языку в начальных классах школ с белорусским языком обучения» (1981), вучэбна-метадычны дапаможнік «Обучение русскому языку» (1985).

Ім упершыню распрацаваны ўводны інтэграваны курс рускай мовы для вучняў II класа з беларускай мовай навучання, які сумяшчае задачы навучання рускай мове і літаратурнаму чытанню, а таксама падручнікі новага пакалення для II—IV класаў.

А. Е. Супрун з'яўляўся ініцыяタрам і непасрэдным арганізаторам Усесаюзной навуковай канферэнцыі па проблемах навучання рускай мове ва ўмовах блізкароднаснага білінгвізму, якая адбылася ў Мінску на базе НДІ (1975).

Сем навуковых супрацоўнікаў аддзела рускай мовы, навуковым кіраўніком якіх ён быў, абаранілі кандыдатскія дысертацыі па тэорыі і методыцы выкладання рускай мовы.

Сёння ідэі Адама Яўгенавіча Супруна па проблемах беларуска-рускага двухмоўя як лінгвістычнага асяроддзя, у якім, па яго словам, «жыць не толькі нашаму пакаленню, але нашаму грамадству яшчэ доўгі час», атрымліваючы сваё далейшае развіццё ў навуковай і педагогічнай дзейнасці яго вучняў і паслядоўнікаў.

32

Жыццё В. У. Протчанкі — прыклад самаахвярнага служэння роднаму слову, беларускай навуцы і Бацькаўшчыне.

Васіль Ульянавіч Протчанка (1931—2002) — вядомы вучоны ў галіне лінгваметодыкі, педагог-практык, аўтар шматлікіх публікаций па проблемах педагогікі і мовазнаўства, удасканалення зместу моўнай адукацыі ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі, распрацоўкі і ўкаранення ў педагогічную практику эфектыўных метадаў і прыёмаў навучання, дасведчаны лектар, дбайны рупліўца роднага слова, доктар педагогічных навук, прафесар.

У інстытуце працаваў з 1971 па 2002 год. Быў загадчыкам аддзела мето-

дыкі беларускай мовы (1971—1990), лабараторыі проблем выкладання моў (1990—1992), аддзялення дыдактычных проблем нацыянальнай школы (1992—1998), галоўным навуковым супрацоўнікам лабараторыі моўнай адукацыі (1998—2002).

В. У. Протчанка — аўтар каля 200 навуковых і навукова-метадычных прац, сярод якіх манаграфія «Актуальныя праblems тэорыі і практыкі навучання беларускай мове» (2001), дапаможнікі «Вывучэнне сінтаксісу ў школе: Словазлучэнне. Просты сказ» (1984), «Шматаспектны аналіз пры вывучэнні сінтаксісу беларускай мовы» (1987), «Вывучэнне сінтаксісу ў школе: Складаны сказ» (1989), «Вывучэнне сінтаксісу складанага сказа ў 9 класе» (2004), падручнік «Беларуская мова. Сінтаксіс і пунктуацыя. 9 клас» (2002) і інш.

Навуковыя падыходы да навучання беларускай мове, прапанаваныя В. У. Протчанкам, былі арыентаваны не толькі на засваенне навучэнцам пэўнай сумы ведаў, але і на развіццё яго асобы, пазнавальных і стваральных здольнасцей, г. зн. фарміраванне цэласнай сістэмы ўніверсальных ведаў, уменняў, навыкаў, а таксама вопыту самастойнай дзейнасці і асабістай адказнасці (ключавыя кампетэнцыі, якія вызначаюць сучасную якасць зместу адукацыі).

Усё напісаное Васілём Ульянавічам прасякнута клопатам пра лёс роднага слова, моўнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь. Яго імя — у энцыклапедыі «Беларуская мова», у «Беларускай энцыклапедыі» (т. 13), ва ўдзячнай памяці ўсіх тых, хто яго ведаў, хто з ім працаваў, каму дапамог выйсці на шырокую дарогу ў педагогічнай навуцы.

За значны ўклад у развіццё беларускай метадычнай навукі і выхаванне моладзі В. У. Протчанка ўзнагароджаны знакамі «Ударнік дзяявятай пяцігодкі» (1976), «Выдатнік асветы БССР» (1977), медалямі «За трудовое отличие» (1986), «Ветеран труда» (1989), прэміяй спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (1998), медалём Францыска Скарыны (1999), шматлікімі граматамі.

Л. А. Мурына — заснавальнік навуково-вай школы тэорыі і методыкі навучання рускай мове.

Ларыса Аляксандраўна Мурына (1936—2017) стварыла аўтарытэтную навуковую школу ў галіне методыкі выкладання рускай мовы; выгадавала цэлуую плеяду беларускіх вучоных, метадыстаў, настаўнікаў.

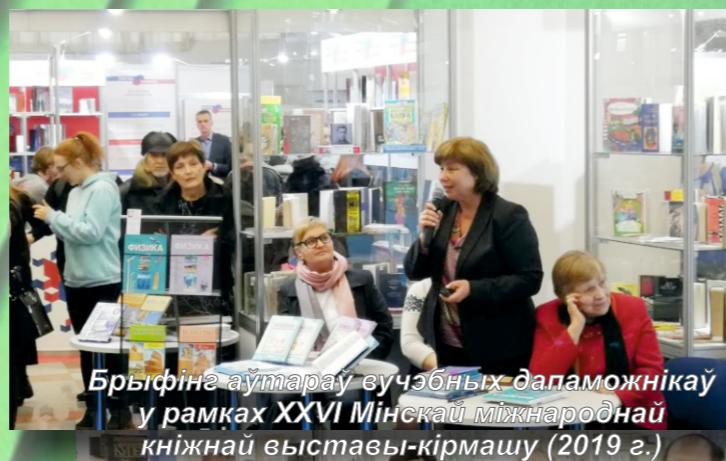
Доктар педагогічных навук, прафесар, заслужаны дзеяч навукі Рэспублікі Беларусь Л. А. Мурына больш за дзесяць гадоў працавала ў Нацыянальным інстытуце адукацыі галоўным навуковым супрацоўнікам лабараторыі гуманітарнай адукацыі. Яна ўзначальвала калектыв навукоўцаў-метадыстаў, які распрацоўваў комплекснае вучэбна-метадычнае забеспечэнне працэсаў навучання рускай мове.

Педагагічная спадчына прафесара Л. А. Мурынай складае больш за 500 публікаций па праблемах выкладання рускай мовы і рыторыкі ва ўстановах агульнай сярэдняй і вышэйшай адукацыі. У цэнтры ўвагі навукова-метадычных прац Ларысы Аляксандраўны знаходзіліся праблемы развіцця маўлення вучняў, выбару перспектывных метадаў і прыёмаў выкладання рускай мовы, пытанні рыторыкі, культуры маўлення. Яна з'яўляецца аўтарам і суаўтарам звыш 40 падручнікаў, вучэбных і вучэбна-метадычных дапаможнікаў.

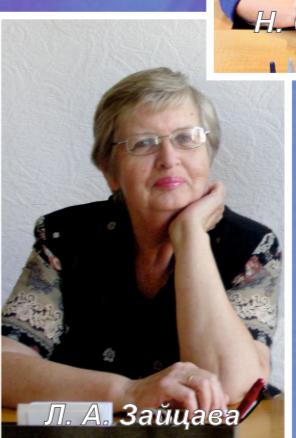
Створаная Л. А. Мурынай навуковая школа дазволіла айчыннай лінгваметодыцы падняцца на якасна новы ўзровень.

Неацэнны ўклад Ларыса Аляксандраўна ўнесла ў падрыхтоўку кадраў вышэйшай навуковай кваліфікацыі. Яе дзейнасць у якасці навуковага кіраўніка і кансультанта аспірантаў і дактарантаў, старшыні і члена спецыялізаванага савета па абароне дысертаций заўсёды вызначалася высокім прафесіяналізмам і навуковай прынцыпавасцю. Зараз навуковую школу прафесара Л. А. Мурынай прадстаўляюць каля сотні кандыдатаў і дактароў навук, сярод якіх больш за 50 падрыхтаваны пад яе непасрэдным навуковым кіраўніцтвам. Вучні

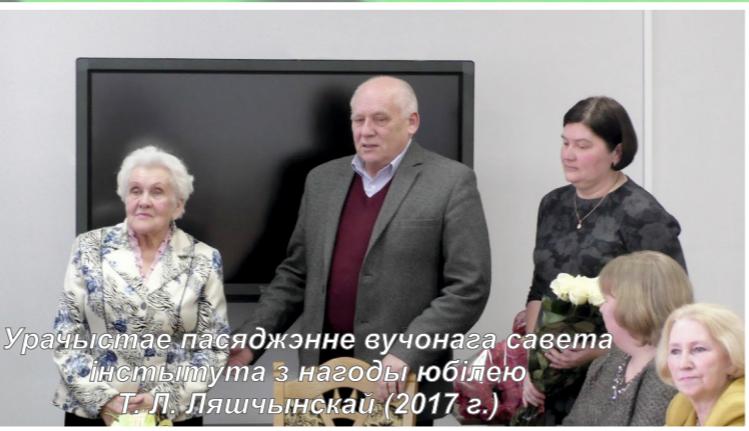
ЗНАЧНЫЯ ПАДЗЕІ З ЖЫЦЦЯ ІНСТИТУТА

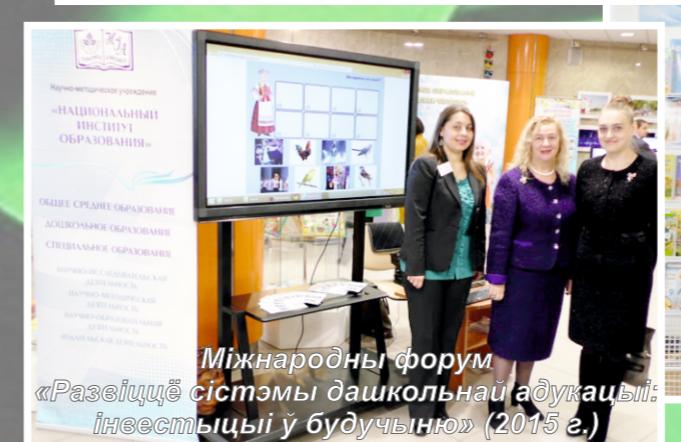
НАВУКОВЫЯ ШКОЛЫ НА СУЧАСНЫМ ЭТАПЕ

ЗНАЧНЫЯ ПАДЗЕІ З ЖЫЦЦЯ ІНСТИТУТА

ЗНАЧНЫЯ ПАДЗЕІ З ЖЫЦЦЯ ІНСТИТУТА

Л. А. Мурынай працуець у Рэспубліцы Беларусь і іншых краінах свету — Азербайджане, Сербіі, Польшчы, Ізраілі і Кітаі.

Л. А. Мурына ўзнагароджана знакамі «Выдатнік народнай адукацыі БССР» (1981), «Выдатнік вышэйшай школы СССР» (1986), мае ганаровае званне «Заслужаны дзеяч навукі Рэспублікі Беларусь» (1999). Яе шматгадовая плённая праца была неаднаразова адзначана ганаровымі граматамі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь. Але самая вялікая ўзнагарода і ацэнка працы выдатнага педагога і навукоўца — гэта шчырае прызнанне, павага колег, педагогаў і вучняў.

34

Т. М. Савельева — заснавальнік навуковай школы па рэалізацыі сістэмы развіццёвай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь.

Таццяна Мітрафанаўна Савельева (1938—2019) — доктар псіхалагічных науک, прафесар, вядучы спецыяліст у галіне распрацоўкі праблем развіццёвага навучання ў Рэспубліцы Беларусь. Яна заснавала навуковую школу, якая займаецца распрацоўкай тэарэтычных асноў і практычных аспектаў рэалізацыі сістэмы развіццёвай адукацыі.

У 1994 годзе Т. М. Савельева ўзначаліла аддзяленне псіхалогіі ў Нацыянальным інстытуце адукацыі і кіравала навуковымі даследаваннямі, якія праводзіліся ў лабараторыі псіхалогіі навучання і развіцця асобы. З 2000 па 2019 год Таццяна Мітрафанаўна працавала на пасадзе загадчыка сектара псіхалогіі развіццёвой адукацыі.

Вялікае значэнне для педагогічнай практыкі мела праведзенае пад яе кіраўніцтвам эксперыментальнае даследаванне «Праблемы вучэбна-выхаваўчага працэсу ў першых—трэціх класах школы з пачаткам навучання ў 6 гадоў».

Пад рэдакцыяй Таццяны Мітрафанаўны былі выдадзены зборнікі навуковых прац «Кніга для настаўніка (1 клас)» (1987); «Кніга для настаўніка (2 клас)» (1990), шэраг манографій, якія не страцілі сваёй актуальнасці і сёння.

Навуковая школа Т. М. Савельевай пачала фарміравацца з 1990 года. З таго часу распрацаваны тэарэтычныя асновы навучання беларускай, рускай мовам у сітуацыі блізкароднаснага білінгвізму, праведзены даследаванні па праблемах развіцця тэарэтычнага мыслення вучняў, рэфлексіўнай пазіцыі будучага педагога, суб'ектнасці педагога на пачатковым этапе прафесійнай дзейнасці, фарміравання стратэгіі супрацоўніцтва ў студэнтаў і інш.

Пад кіраўніцтвам Т. М. Савельевай абаронены восем кандыдацкіх дысертацый па педагогічнай псіхалогіі, псіхалогіі развіцця і педагогіцы.

У наш час вынікі даследаванняў, якія праводзяцца ў рамках навуковай школы Т. М. Савельевай, выкарыстоўваюцца пры распрацоўцы вучэбна-метадычных комплексаў па беларускай і рускай мовах, у дзейнасці педагогаў-псіхолагаў пры ажыццяўленні псіхалагічнага супрадаваджэння адукацыйнага працэсу, накіраванага на развіццё суб'ектнасці педагога.

35

Ідэі С. А. Гуцановіча жывуць і развіваюцца ў сучаснай школе.

Сяргей Аркадзьевіч Гуцановіч (1965—2012), доктар педагогічных наукаў, прафесар, працаваў у Нацыянальным інстытуце адукацыі з 2002 па 2012 год. На працягу гэтага часу ён кіраваў лабараторыяй матэматычнай і прыродазнаўчай адукацыі. Сферай навуковых інтарэсаў С. А. Гуцановіча былі тэорыя і методыка навучання матэматыцы, узроставая і педагогічная псіхалогія, нейрафізіялогія. Пад кіраўніцтвам Сяргея Аркадзьевіча распрацоўваліся навукова-метадычнае забеспячэнне па вучэбных предметах матэматычнай і прыродазнаўчай адукацыі, дыягностычны інструментарый і тэставыя методыкі, якія зараз выкарыстоўваюцца на розных этапах навучання матэматыцы.

Яму належыць аўтарства больш як 150 навуковых і метадычных работ.

Пад навуковымі кіраўніцтвам С. А. Гуцановіча падрыхтаваны і паспяхова абаронен-

ны чатыры кандыдацкія дысертациі (Т. А. Пучкоўская, А. А. Мініч, В. Ю. Кунцэвіч, Т. М. Канашэвіч) і доктарская дысертация (А. Казлоўская). Усе яго вучні працягваюць навуковыя даследаванні ў галіне тэорыі і методыкі навучання матэматыцы.

36

Фундаментальныя методыкі выкладання беларускай мовы ва ўстановах адукацыі М. Г. Яленскага.

Мікалай Георгіевіч Яленскі — доктар педагогічных навук (2003), прафесар (2005), аўтар 45 падручнікаў і вучэбна-метадычных дапаможнікаў для пачатковай, сярэдняй і вышэйшай школы.

У інстытуце працуе з 1980 года, спачатку навуковым супрацоўнікам, затым — вучоным сакратаром, намеснікам дырэктара па навукова-метадычнай работе. Зараз — галоўны навуковы супрацоўнік лабаратарыі спецыяльнай адукацыі НІА.

Асноўны напрамак навуковай дзейнасці — асобасна арыентаваная парадыгма навучання беларускай мове, накіраваная на маўленча-камунікатыўнае, інтэлектуальнае і лінгвакультуралагічнае развіццё полікультурнай асобы вучняў.

М. Г. Яленскі на працягу многіх гадоў займаецца распрацоўкай тэорыі і практикі навучання беларускай мове ва ўстановах агульной сярэдняй адукацыі. Сярод яго шматлікіх публікаций — манографіі («Асобасны падыход у методыцы навучання беларускай мове», 1997; «Лігвадыдактычная парадыгма асобасна арыентаванага навучання мове ў сучаснай школе», 2002), вучэбныя дапаможнікі для студэнтаў універсітэтаў («Методыка выкладання беларускай мовы. Сучасная лінгвадыдактыка», 2004; «Методыка выкладання беларускай мовы. Практыкум», 2006; «Методыка выкладання беларускай мовы», 2007; «Методыка навучання беларускай мове і літаратурнаму чытанню», 2019); вучэбна-метадычныя дапаможнікі для настаўнікаў («Развіццё вуснай мовы вучняў», 1985; «Выкладанне беларускай мовы ў школе», 1994) і інш.

Прафесар М. Г. Яленскі шмат працуе над падрыхтоўкай педагогічных кадраў вышэйшай навуковай кваліфікацыі. Яго дзейнасць на працягу многіх гадоў у якасці старшыні і члена спецыялізаваных саветаў па абароне дысертаций, навуковага кіраўніка і кансультанта аспірантаў і саіскальнікаў вучонай ступені адкрывала перспектыву развіцця сучаснай лінгвадыдактыкі і карэктыйнай педагогікі, найвышэйшым прафесіяналізмам, навуковай прынцыповасцю. Пад навуковым кіраўніцтвам М. Г. Яленскага абаронена шэсць кандыдацкіх дысертаций па методыцы навучання беларускай мове (З. М. Сазоненка, І. М. Саматыя, Т. М. Грековіч, Н. У. Антонава, С. В. Мартынкевіч, Н. У. Антановіч).

М. Г. Яленскі ўзнагароджаны знакам «Выдатнік народнай адукацыі БССР» (1990), яго праца шматразова была адзначана ганаровымі граматамі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнага інстытута адукацыі. У 2019 годзе Мікалай Георгіевічу была аб'яўлена Падзяка Міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь.

37

В. Ф. Русецкі — рухаючая сіла навуковай супольнасці Нацыянальнага інстытута адукацыі.

Доктар педагогічных навук, дацэнт, аўтар каля 200 навуковых і вучэбна-метадычных публікаций, у тым ліку манаграфій, вучэбных дапаможнікаў з грыфамі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь для настаўнікаў, студэнтаў і вучняў, **Васіль Фёдаравіч Русецкі** больш за 10 год кіруе навукова-даследчым цэнтрам Нацыянальнага інстытута адукацыі. У сферу яго навуковых інтарэсаў уваходзяць праблемы камунікатыўнай лінгвістыкі, культуры маўлення, рыторыкі, педагогічнага дыскурсу, методыкі выкладання рускай мовы, развіцця гуманітарнай адукацыі ў інфармацыйным грамадстве.

Вялікую ўвагу В. Ф. Русецкі надае павышенню эфектыўнасці навуковых распрацоўак і ўкараненню іх у адукацыйны працэс.

Пры яго непасрэдным удзеле ажыццяўляеца планаванне і распрацоўка навуковых даследаванняў, накіраваных на забеспячэнне зместу адукацыйнага працэсу ва ўстановах дашкольнай, агульной сярэдняй, спецыяльнай адукацыі, дзейнасці Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Васіль Фёдаравіч з'яўляецца намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Педагогическая наука и образование», а таксама членам рэдакцыйнай калегіі часопіса «Веснік адукацыі», на старонках якіх размяшчаюцца вынікі навукова-даследчай дзейнасці супрацоўнікаў Нацыянальнага інстытута адукацыі, вядучых устаноў адукацыі, у тым ліку замежных.

В. Ф. Русецкі прымае актыўны ўдзел у падрыхтоўцы кадраў вышэйшай навуковай кваліфікацыі ў аспірантуры і дакторантуре Нацыянальнага інстытута адукацыі, з'яўляеца членам саветаў па абароне дысертаций Д 02.23.01 пры Нацыянальным інстытуте адукацыі; К 02.22.01 — пры Мінскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце, а таксама членам экспертнага савета Вышэйшай атэстацийнай камісіі Рэспублікі Беларусь. Пад яго кіраўніцтвам абаронены кандыдацкая дысертация і чатыры магістарскія дысертации.

В. Ф. Русецкі ўдзельнічае ў арганізацыі і правядзенні рэспубліканскага конкурсу рытaryчнага майстэрства вучняў устаноў агульной сярэдняй адукацыі Рэспублікі Беларусь; у працы журы алімпіяды школьнікаў Саюзнай дзяржавы «Расія і Беларусь: гісторычная і духоўная еднасць», рэспубліканскай алімпіяды па рускай мове, рэспубліканскага конкурсу даследчых работ вучняў устаноў агульной сярэдняй адукацыі па рускай мове і літаратуры і інш.

38

Пад кіраўніцтвам Г. М. Валочкі распрацоўваеца навукова-метадычнае забеспячэнне працэсу навучання беларускай мове ва ўстановах агульной сярэдняй адукацыі.

Ганна Міхайлаўна Валочка — доктар педагогічных навук, прафесар, выдатнік адукацыі.

У Нацыянальным інстытуте адукацыі Ганна Міхайлаўна з 1986 года. Яна прайшла шлях ад навуковага супрацоўніка да загадчыка лабараторыі (1993—2018). Зараз займае пасаду галоўнага навуковага супрацоўніка.

З 2018 года выкладае ў якасці запрошанага прафесара ў Цяньцзінскім універсітэце замежных моў (Кітай), перадае сваю любоў да беларускай мовы кітайскім студэнтам.

Уклад даследчыка ў развіццё айчыннай методыкі выкладання беларускай мовы цяжка перабольшыць. Г. М. Валочки з'яўлялася кіраўніком навуковага калектыву па распрацоўцы канцэпцыі і адукацыйных стандартоў вучэбнага предмета «Беларуская мова», вучэбных праграм па беларускай мове (V—XI класы), норм ацэнкі вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў па беларускай мове. Яна аўтар манаграфіі «Тэарэтыка-метадычныя асновы развіцця звязнага маўлення вучняў на ўроках беларускай мовы: 5—10 класы» (2005), аўтар і суаўтар 10 падручнікаў, 38 вучэбна-метадычных дапаможнікаў, трох вучэбна-метадычных комплексаў па арганізацыі і правядзенні факультатыўных заняткаў, зборніка экзаменацыйных матэрыялаў па беларускай мове (тэксты пераказаў), кантрольна-вымяральных матэрыялаў (дыктантаў, пераказаў, тэставых заданняў) і інш. Распрацаваная пад навуковым кіраўніцтвам Ганны Міхайлаўны тэарэтыка-метадалагічная аснова навучання мове і маўленню рэалізуе ідэю сінтэзу моўнага, маўленчага, камунікатыўнага, лінгвакультуралагічнага і сацыякультурнага развіцця навучэнцаў.

Як дасведчаны лінгвіст уваходзіла ў склад рабочай групы па падрыхтоўцы новай рэдакцыі «Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» (2006—2008).

Г. М. Валочка вялікую ўвагу надае падрыхтоўцы кадраў вышэйшай навуковай кваліфікацыі. Яна з'яўляеца старшынёй савета па абароне дысертаций Д 02.23.01 пры Нацыянальным інстытуте адукацыі. Пад яе кіраўніцтвам абаронены дзве кандыдацкія дысертации (В. У. Зелянко і А. В. Ермаловіч), доктарская дысертация (В. У. Зелянко).

39

Аксіялагічныя асновы мастацкай адукацыі Беларусі вызначыў В. А. Салеев.

Доктар філософскіх навук, прафесар, заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь **Вадзім Аляксеевіч Салеев** унёс вялікі ўклад у развіццё філософіі, эстэтыкі, педагогікі мастацтва.

Навуковыя ідэі Вадзіма Аляксеевіча як вынік неардынарнага мыслення і тонкага разуму з'яўляюцца базіснымі для многіх даследаванняў па мастацкай адукацыі, нацыянальнай культуры, выхаванні і актуалізацыі патэнцыялу асобы.

Палітра інтэрэсаў В. А. Салеева шматгранная. Ён цікавіцца сферай тэатральнай крытыкі, пытаннямі нэааксіялогіі, проблемамі вызначэння катэгорый мастацкага і эстэтычнага і інш. Асобае месца ў яго навуковых і навукова-метадычных працах (а іх звыш 400) адведзена даследаванню беларускай этнічнай культуры, нацыянальнага менталітэту.

З 1978 па 1991 год ён з'яўляўся старшынёй секцыі «Мастацкая культура» Мінскага гарадскога таварыства «Веды», з 1975 па 1999 — старшынёй секцыі па эстэтычным выхаванні Педагагічнага таварыства БССР. У 1990 годзе стаў першым віцэ-прэзідэнтам Беларускай эстэтычнай асацыяцыі. В. А. Салеев — акадэмік Беларускай акадэміі архітэктуры, член Беларускага саюза тэатральных дзеячаў, Беларускага саюза літаратурна-мастацкіх крытыкаў, Беларускага саюза дызайнераў.

Заслугі В. А. Салеева ў галінах навукі і літаратуры адзначаны дзяржавай. Ён узнагароджаны шматлікімі ганаровымі граматамі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнага інстытута адукацыі, шэрагу вышэйших навучальных установ, нагруднымі знакамі «Выдатнік адукацыі» (2014) і «За ўклад у развіццё культуры» (2014). В. А. Салеев з'яўляецца лаўрэатам прэміі Беларускага саюза літаратурна-мастацкіх крытыкаў (1999), міжнародных літаратурных прэмій — імя

Фазіля Іскандэра (2012), імя Сімяона Палацкага (2015), а таксама ўладальнікам медаля імя Я. Замяціна (2018).

У жніўні 2019 года прафесару В. А. Салееву быў уручены медаль Францыска Скарыны.

40

Школа сямейнага і патрыятычнага выхавання В. У. Чэчаты.

Віктар Уладзіміравіч Чэчат — доктар педагогічных навук, прафесар — больш за 10 гадоў быў намеснікам дырэктара інстытута па навуковай работе. З 1990-га па 1999 год узначальваў лабараторию сямейнага выхавання, кафедру педагогікі і псіхалогіі пры магістратуры Бел НДІ адукацыі.

Педагагічную і навуковую дзейнасць В. У. Чэчат прысвяціў сямейнаму і патрыятычнаму выхаванню, проблемам сацыяльной педагогікі, гісторыі педагогікі. Ён аўтар калі 350 публікаций, сярод іх «Педагогіка сямейнага выхавання» і «Педагогіка для ўсіх», якія сталі настольнымі кнігамі для педагогаў і бацькоў.

Віктар Уладзіміравіч — выдатнік адукацыі БССР, заслужаны работнік адукацыі Рэспублікі Беларусь, член Нацыянальнай камісіі па правах дзіцяці, адзін з аўтараў праектаў законаў Рэспублікі Беларусь «Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь» і «Аб правах дзіцяці», Канцэпцыі і Програмы непарыўнага выхавання дзяцей і навучэнскай моладзі Рэспублікі Беларусь.

41

Навуковая школа «Развіццё маўлення дзяцей дашкольнага ўзросту ва ўмовах блізкародаснага двухмоўя» Н. С. Старжынскай.

Наталля Сцяпанаўна Старжынская — вядучы спецыяліст Рэспублікі Беларусь у галіне маўленчага развіцця дзяцей дашкольнага ўзросту. Ёю распрацавана сістэма навучання роднай мове дзяцей

ранняга і дашкольнага ўзросту, якая знайшла адлюстраванне ў вучэбнай праграме дашкольнай адукацыі, метадычных рэкамендацыях па навучанні грамаце ў дзіцячым садзе. За падрыхтоўку вучэбна-метадычных дапаможнікаў па навучанні грамаце Наталля Сцяпанаўна была ўзнагароджана медалём ВДНГ СССР (1985).

Н. С. Старжынская — галоўны навуковы супрацоўнік лабараторыі дашкольнай адукацыі НІА. Яна аўтар звыш 400 навуковых і навукова-метадычных публікаций, у тым ліку вучэбных дапаможнікаў па методыцы развіцця маўлення, навучанні грамаце дзяцей дашкольнага ўзросту.

Актыўна развіваецца навуковая школа Н. С. Старжынскай, якая аб'яднала вакол сябе навукоўцаў нашай краіны.

Н. С. Старжынская — член Міжнароднай асацыяцыі даследчыкаў дзіцячай мовы (International Association for the Study of Child Language, Psychology Department, University of Washington, Seattle, USA, 1995), узнагароджана нагрудным знакам «Выдатнік адукацыі» (2013), медалём Францыска Скарыны (2018).

42

Беларускія навуковыя школы ў спецыяльнай адукацыі вызначаюць стратэгію і тактыку навучання і выхавання асоб з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця.

У Нацыянальным інстытуце адукацыі функцыянуюць навуковыя школы ў галіне карэктарной (спецыяльнай) педагогікі.

Прадметам даследавання навуковай школы **Таццяны Лаўрэнцьеўны Ляшчынскай** з'яўляюцца: інтэграваная (інклузіўная) адукацыя асоб з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця, уключэнне іх у сацыяльнае ўзаемадзеянне; бесперапынная адукацыя асоб з асаблівасцямі псіхафізіч-

нага развіцця; карэктарна-педагагічная дапамога дзецям з аўтыстычнымі парушэннямі.

Прыярытэтная напрамкі даследавання навуковай школы **Алы Мікалаеўны Канаплёвой** абумовілі маштабныя пераўтварэнні спецыяльнай адукацыі на аснове практычнай накіраванасці, інтэграцыі, павышэння эканамічнай эфектыўнасці; стварылі фундамент для распрацоўкі за-канадаўча-нарматыўнай базы спецыяльнай адукацыі.

У навуковых даследаваннях, што выконваюцца пад кіраўніцтвам і пры актыўным удзеле **Людмілы Афанасьеўны Зайцавай**, закранаюцца праблемы аказання ранній карэктарна-развіццёвай дапамогі дзецям з псіхофізічнымі парушэннямі; эфектыўнай і своечасовай прафілактыкі і карэктарнай цяжкіх парушэнняў маўлення, другасных парушэнняў псіхасацыяльнага развіцця дзяцей розных узроставых і назалагічных груп.

У межах даследаванняў прадстаўнікоў навуковай школы **Алены Міхайлаўны Калянінай** створаны педагогічны інструментарый і карэктарна-метадычнае забеспечэнне ранній карэктарна-развіццёвай дапамогі (ад нараджэння да трох гадоў); распрацоўваецца праграмна-метадычнае забеспечэнне спецыяльнай дашкольнай адукацыі; удасканальваюцца крытэрыі і паказчыкі ацэнкі якасці карэктарнай работы з дзецьмі дашкольнага ўзросту з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця.

Пад навуковымі кіраўніцтвам **Таццяны Віктораўны Лісоўскай** распрацоўваецца сістэма бесперапыннай адукацыі асоб з цяжкімі множнымі парушэннямі; на аснове рэалізацыі кампетэнтнаснага і патрэбнаснага падыходаў удасканальваецца праграмна-метадычнае забеспечэнне зместу адукацыі дзяцей з цяжкімі множнымі парушэннямі.

Падрыхтоўка навуковых работнікаў вышэйшай кваліфікацыі

43

З мэтай падрыхтоўкі педагогічных кадраў вышэйшай кваліфікацыі для нацыянальнай сістэмы адукацыі ў 1991 годзе ў Нацыянальным інстытуце адукацыі была створана аспірантура, у 1993 годзе — дактарантура.

Аспірантура і дактарантура ажыццяўляюць падрыхтоўку спецыялістаў вышэйшай кваліфікацыі з улікам зацверджаных Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь спецыяльнасцей навучання, патрэб педагогічнай практикі, традыцый і навуковага патэнцыялу інстытута, існуючых у ім навуковых школ.

Аспіранты рыхтуюцца па чатырох галінах навукі і спецыяльнасцях:

- філасофскія навукі:
09.00.11 — сацыяльная філасофія;
- педагогічныя навукі:
13.00.01 — агульная педагогіка, гісторыя педагогікі і адукацыі;
13.00.02 — тэорыя і методыка навучання і выхавання (па галінах і ўзроўнях навучання і выхавання);
13.00.03 — карэктыйная педагогіка;
- псіхалагічныя навукі:
19.00.01 — агульная псіхалогія, псіхалогія асобы, гісторыя псіхалогіі;
19.00.05 — сацыяльная псіхалогія;
19.00.07 — педагогічная псіхалогія;
- сацыялагічныя навукі:
22.00.06 — сацыялогія культуры.

У дактарантуры падрыхтоўка кадраў праводзіцца па дзвюх галінах навукі і спецыяльнасцях:

- педагогічныя навукі:
13.00.01 — агульная педагогіка, гісторыя педагогікі і адукацыі;
13.00.02 — тэорыя і методыка навучання і выхавання (па галінах і ўзроўнях навучання і выхавання);
13.00.03 — карэктыйная педагогіка (сурдапедагіка і тыфлапедагіка, алігафрэнапедагіка і лагапедыя);
- псіхалагічныя навукі:
19.00.01 — агульная псіхалогія, псіхалогія асобы, гісторыя псіхалогіі;
19.00.05 — сацыяльная псіхалогія;
19.00.07 — педагогічная псіхалогія.

Набор аспірантаў, дактарантаў і саіскальнікаў вучонай ступені доктара (кандыдата) навук праводзіцца на аснове дзяржаўнага заказу, заявак устаноў адукацыі, рэкамендацый устаноў адукацыі і лабараторый навукова-даследчага цэнтра інстытута.

Падрыхтоўка кадраў для навуковых арганізацый і устаноў вышэйшай адукацыі Рэспублікі Беларусь ажыццяўляецца на дагаварной аснове, а таксама за кошт уласных сродкаў навучэнцаў.

У 2019 годзе ў аспірантуры Нацыянальнага інстытута адукацыі навучаюцца 15 дактарантаў, 11 аспірантаў, 43 саіскальнікі вучонай ступені кандыдата навук.

44

У інстытуце з 2018 года ўпершыню ў нашай краіне адкрыта падрыхтоўка дактароў навук па спецыяльнасці 13.00.03.

Удасканаленне сістэмы адукацыі асоб з асаблівасцямі псіхофізічнага развіцця з'яўляецца важнай задачай дзяржаўнай палітыкі Рэспублікі Беларусь. Гэта выкліканы неабходнасцю павышэння якасці аказання псіхолага-педагагічнай і медыка-сацыяльнай дапамогі дзецям з асаблівасцямі развіцця і інваліднасцю.

Рэалізацыя адукацыйнай праграмы дактарантury па спецыяльнасці 13.00.03 «Карэкцыйная педагогіка (сурдапедагогіка і тыфлапедагогіка, алігафрэнапедагогіка і лагапедыя)» спрыяе павышэнню нацыянальнага навуковага патэнцыялу, развіццю айчынных навукова-педагагічных школ у галіне карэкцыйной педагогікі, а таксама рэалізацыі сацыяльна значных задач па ўдасканаленні сістэмы педагогічнай працы і медыка-сацыяльнай дапамогі асбарам з асаблівасцямі псіхофізічнага развіцця.

45

Міжнароднае супрацоўніцтва ў галіне падрыхтоўкі навуковых кадраў вышэйшай кваліфікацыі.

Падрыхтоўка замежных грамадзян у аспірантуры і дактарантury інстытута ажыццяўляецца ў рамках міжнародных пагадненняў аб супрацоўніцтве ў галіне навукі і адукацыі.

Сёння ў гэтым напрамку міжнароднага супрацоўніцтва атрыманы першыя вынікі. Грамадзянка Рэспублікі Казахстан Наталля Якімчук, якая вучылася ў аспірантуры па спецыяльнасці 13.00.02 «Тэорыя і методыка навучання і выхавання (інфарматыка)», у 2019 годзе паспяхова абараніла кандыдацкую дысертацию па тэме «Методыка падрыхтоўкі будучых настаўнікаў інфарматыкі сродкамі мультымедыя ў працэсе фарміравання пазнавальнай дзейнасці» пад навуковым кіраўніцтвам галоўнага навуковага супрацоўніка лабараторыі матэматычнай і прыродазнаўчай адукацыі доктара педагогічных навук прафесара В. У. Казачонка.

46

Аспіранты Нацыянальнага інстытута адукацыі — уладальнікі стыпендый Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

За дасягненні ў галіне навуковых даследаванняў і ўкараненне іх вынікаў у адукацыйны працэс у 1995—2019 гадах 22 аспіранты інстытута атрымалі стыпендыю Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. 17 аспірантаў, якія дасягнулі найлепшых вынікаў у навукова-даследчай дзейнасці, выконвалі навуковыя даследаванні па грантах Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Сёння выпускнікі-стыпендыяты А. А. Павільч (загадчык кафедры педагогікі і псіхалогіі Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта) і В. У. Зелянко (намеснік дырэктара НІА па навукова-даследчай работе) маюць вучоную ступень доктара навук. 17 выпускнікоў, што з'яўляліся стыпендыятамі або выконвалі навуковыя даследаванні па грантах, абаранілі кандыдацкія дысертациі.

Выпускнікі аспірантуры інстытута, якія падчас навучання атрымлівалі стыпендыі або гранты, цяпер паспяхова працуяць у розных навукова-метадычных установах. Так, кандыдат педагогічных навук А. Л. Давідовіч з'яўляецца намеснікам начальніка галоўнага ўпраўлення, начальнікам упраўлення дашкольнай адукацыі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь; кандыдат філасофскіх навук І. А. Фурса — кансультантам упраўлення атэстацийнай работы ВАК Рэспублікі Беларусь. Ва ўстановах вышэйшай адукацыі ажыццяўляюць сваю прафесійную дзейнасць кандыдат педагогічных навук М. Я. Сківіцкая (намеснік дырэктара па навукова-метадычнай работе Інстытута інклузіўнай адукацыі), кандыдат педагогічных навук Ю. У. Захарава (дацэнт кафедры андрагогікі), кандыдат педагогічных навук С. М. Кабачэўская (начальнік упраўлення міжнароднага супрацоўніцтва), І. А. Буторына (намеснік дэкана па выхаваўчай работе факультета пачатко-

вай адукацыі (Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка), кандыдат педагогічных навук В. Ю. Кунцэвіч (дацэнт кафедры інфармацыйных тэхналогій, дацэнт Міжнароднага ўніверсітэта МІПСА).

Шэраг выпускнікоў, якія атрымлівалі стыпендыі або гранты, сёння працуюць у сферы павышэння кваліфікацыі кадраў. Гэта кандыдаты педагогічных навук Т. І. Мароз (рэктар Мінскага гарадскога інстытута развіцця адукацыі (МГІРА)), Т. А. Пучкоўская (загадчык кафедры інфармацыйных тэхналогій у адукацыі (МГІРА)), Д. І. Прохараў (старшы выкладчык кафедры інфармацыйных тэхналогій у адукацыі (МГІРА)); А. М. Змушко (першы прарэктар Рэспубліканскага інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі работнікаў Міністэрства працы і сацыяльной абароны).

У НІА на пасадзе загадчыка лабаратарыі навуковую дзейнасць працягвае кандыдат педагогічных навук В. С. Хруль.

47

Выпускнікі аспірантуры і дактарантуры НІА працуюць у розных сферах навукавага, грамадскага і культурнага жыцця краіны.

Больш за 10 выпускнікоў дактарантуры інстытута паспяхова абаранілі доктарскія дысертацыі. Сёння яны развіваюць беларускую навуку ў вядучых установах вышэйшай адукацыі нашай рэспублікі, такіх як:

Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт (В. А. Капранава, загадчык кафедры педагогікі);

Расійскі дзяржаўны сацыяльны ўніверсітэт (Л. У. Марышчук, прафесар кафедры псіхалогіі і канфлікталогіі);

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт фізічнай культуры (Т. М. Буйко, загадчык кафедры філасофіі і гісторыі);

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (В. У. Праскаловіч, дацэнт кафедры рыторыкі і методыкі выкладання мовы і літаратуры) і інш.

Калі 70 выпускнікоў аспірантуры абаранілі кандыдацкія дысертацыі. Многія з іх сёння таксама займаюць розныя пасады ва ўстановах вышэйшай адукацыі рэспублікі. Напрыклад, у Беларускім дзяржаўным педагогічным універсітэце імя Максіма Танка працуе А. А. Мініч, начальнік цэнтра развіцця інфармацыйных тэхналогій; Н. І. Аліфіровіч, дацэнт кафедры ўзроставай і педагогічнай псіхалогіі; Д. М. Забеліч, дацэнт кафедры спецыяльнай педагогікі Інстытута інклузіўнай адукацыі; і інш.;

у Беларускім дзяржаўным універсітэце — Я. Ю. Казановіч, дацэнт кафедры інавацыйнага кіравання Інстытута бінесу;

у Гродзенскім дзяржаўным універсітэце імя Янкі Купалы — М. М. Карняловіч, дацэнт кафедры эксперыментальнай і прыкладнай псіхалогіі;

у Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Францыска Скарыны — С. С. Шчакудава, дацэнт кафедры сацыяльнай і педагогічнай псіхалогіі;

у Беларускім нацыянальным тэхналагічным універсітэце — Т. М. Канашэвіч, дацэнт кафедры прафесійнага навучання і адукацыі, і К. У. Трухан, дацэнт кафедры англійскай мовы.

Выпускнікі аспірантуры, якія маюць вучоную ступень кандыдата навук, сёння ажыццяўляюць сваю прафесійную дзейнасць ва ўстановах павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі работнікаў адукацыі:

у Мінскім гарадскім інстытуце развіцця адукацыі (Л. В. Арлова, прафесар кафедры псіхалогіі і предметных методык факультэта павышэння кваліфікацыі педагогічных кадраў; Т. П. Ліпай, прафесар кафедры ўпраўлення і эканомікі адукацыі);

у Мінскім абласным інстытуце развіцця адукацыі (І. П. Кандрацьеў, рэктар інстытута; А. А. Ротмірава, дацэнт кафедры прыватных методык агульнай сярэдняй адукацыі; Т. М. Нядзвецкая, загадчык кафедры дашкольнай і пачатковай адукацыі) і інш.

У Рэспубліканскім інстытуце павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі работ-

нікаў Міністэрства працы і сацыяльнай абароны кафедру сацыяльна-працоўных адносін узначальвае І. У. Кавалец.

Кандыдат педагогічных навук В. Р. Чарнавусава з'яўляецца дырэктарам гімназіі № 13 г. Мінска.

Многія выпускнікі аспірантуры і дактарантury, якія абаранілі адпаведныя дысертациі, працягваюць навуковую і метадычную дзейнасць у Нацыянальным інстытуце адукацыі. Вось імёны некаторых з іх: М. Р. Яленскі (галоўны навуковы супрацоўнік лабараторыі спецыяльнай адукацыі), Г. М. Валочка (галоўны навуковы супрацоўнік лабараторыі гуманітарнай адукацыі), А. С. Грабчыкава (загадчык аспірантуры і дактарантury), Н. У. Антонава (начальнік аддзела метадычнага забеспечэння пачатковай адукацыі), А. А. Гулецкая (загадчык лабараторыі пачатковай адукацыі), В. І. Цірынава (вядучы навуковы супрацоўнік лабараторыі пачатковай адукацыі), Р. Р. Касянюк (загадчык лабараторыі дашкольнай адукацыі), В. П. Тукач (вядучы навуковы супрацоўнік лабараторыі дашкольнай адукацыі), Н. К. Катовіч (начальнік упраўлення выхаваўчай і Ѣдэалагічнай работы), А. У. Рахманава (начальнік аддзела метадычнага забеспечэння спецыяльнай адукацыі), Г. У. Галкіна (загадчык лабараторыі гуманітарнай адукацыі), В. Л. Пашко (вучоны сакратар навукова-даследчага цэнтра інстытута) і інш.

48

Дзейнасць саветаў па абароне дысертаций.

У 1991 годзе пры інстытуце пачаў функцыянуваць спецыялізаваны Савет па абароне дысертаций на саісканне вучонай ступені кандыдата, а з пачатку 1993 года — на саісканне вучонай ступені доктара педагогічных і псіхалагічных навук. Гэта быў першы ў Беларусі доктарскі Савет па псіхолага-педагагічных навуках.

В 1995 годзе ў Нацыянальным інстытуце адукацыі па рашэнні ВАКА Рэспублікі Беларусь быў створаны Савет

па абароне дысертаций на саісканне вучонай ступені доктара педагогічных і псіхалагічных навук па спецыяльнасцях: 13.00.01 — агульная педагогіка; 19.00.01 — агульная псіхалогія, гісторыя псіхалогіі; 19.00.07 — педагогічная псіхалогія.

З 2016 года ў Нацыянальным інстытуце адукацыі функцыянуе Савет па абароне дысертаций у галіне педагогічных навук.

Савет па абароне дысертаций Д 02.23.01 працуе пры Нацыянальным інстытуце адукацыі з лютага 2016 года. Аснову савета складаюць супрацоўнікі інстытута: дактары педагогічных навук Г. М. Валочка (старшыня), В. У. Зелянко (вучоны сакратар), М. Г. Яленскі, В. Ф. Руслецкі, Н. С. Старжынская, І. І. Казімірская.

Савет прымае да абароны дысертациі па спецыяльнасцях 13.00.01 — агульная педагогіка, гісторыя педагогікі і адукацыі; 13.00.02 — тэорыя і методыка навучання і выхавання (беларуская мова, беларуская літаратура, руская мова, руская літаратура). Гэта адзіны ў Рэспубліцы Беларусь савет па спецыяльнасці 13.00.02.

За час работы абаронена 11 дысертаций па актуальных (запатрабаваных грамадствам і дзяржавай) напрамках педагогічных даследаванняў: тры дысертациі на атрыманне навуковай ступені доктара педагогічных навук (С. У. Нікалаенка, В. Р. Стуканаў, В. У. Зелянко) і восем кандыдатаў педагогічных навук (В. В. Ільяшава, Г. В. Хоміч, В. П. Тукач, Н. Р. Дубешка, В. Л. Лойка, А. В. Бэкман, А. В. Кахноўская, Т. П. Ліхач).

Кандыдаты і дактары навук, якія абаранілі дысертациі ў савеце, сёння працујуць у Нацыянальным інстытуце адукацыі, Беларускім дзяржаўным педагогічным універсітэце імя Максіма Танка, Віцебскім дзяржаўным універсітэце імя П. М. Машэрава, Брэсцкім дзяржаўным універсітэце імя А. С. Пушкіна, Гродзенскім дзяржаўным універсітэце імя Янкі Купалы, Мазырскім дзяржаўным педагогічным універсітэце імя І. П. Шамякіна, Баранавіцкім дзяржаўным універсітэце, Рэспубліканскім інстытуце вышэйшай школы, Акадэміі Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь.

На працягу 16 гадоў у НІА функцыянуе Савет па абароне дысертаций у галіне карэкцыйнай педагогікі.

У 2003 годзе пры Нацыянальным інстытуце адукацыі ўпершыню ў гісторыі Беларусі быў адкрыты Савет К 02.23.01 па абароне дысертаций па спецыяльнасці 13.00.03 — карэкцыйная педагогіка (сурдапедагогіка, тыфлапедагогіка, алігафрэнапедагогіка, лагапедыя). З таго часу вучоная ступень кандыдата педагогічных навук была прысуджана 30 саіскальнікам. У розныя перыяды савет узнічальвалі Н. А. Масюкова, М. Г. Яленскі, Т. В. Лісоўская. У цяперашні час членамі савета з'яўляюцца супрацоўнікі лабараторыі спецыяльной адукацыі: М. Г. Яленскі (старшыня), В. С. Хруль (сақратар), Т. Л. Ляшчынскія, Т. М. Юрек. У складзе савета з моманту яго заснавання працуе М. М. Малафеев, віцэ-презідэнт, член-карэспандэнт, акадэмік Расійскай акадэміі адукацыі, доктар педагогічных навук, вядомы даследчык працэсу станаўлення і развіцця сістэ-

мы спецыяльнай адукацыі як інстытута дзяржавы.

Дзейнасць савета дапамагла вырашыць праблему недахопу ў краіне спецыялістаў вышэйшай навуковай кваліфікацыі ў галіне карэкцыйнай (спецыяльнай) педагогікі.

Кандыдаты педагогічных навук, якія абаранілі дысертациі ў савеце, сёння працуюць у Нацыянальным інстытуце адукацыі, Інстытуце інклузіўнай адукацыі Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка (БДПУ), Інстытуце псіхалогіі БДПУ, Інстытуце павышэння кваліфікацыі і перепадрыхтоўкі БДПУ, Акадэміі паслядипломнай адукацыі, Беларускім дзяржаўным універсітэце, Гродзенскім дзяржаўным універсітэце імя Янкі Купалы, Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Францыска Скарыны, Магілёўскім дзяржаўным універсітэце імя А. А. Куляшова, Мазырскім дзяржаўным педагогічным універсітэце імя І. П. Шамякіна.

Абарона Л. В. Таболінай дысертациі па спецыяльнасці 13.00.03 «Карэкцыйная педагогіка (алігафрэнапедагогіка)», Мінск, НІА, 2019 год

Вучэбнае кнігавыданне

49

З 1951 года асноўныя намаганні навуковых супрацоўнікаў інстытута былі сканцэнтраваны на стварэнні стабільных вучэбных праграм і падручнікаў. У пачатку 1950-х былі перапрацаваны вучэбныя праграмы па беларускай і рускай мовах для пачатковай школы, падрыхтаваны новыя вучэбныя праграмы па гэтых вучэбных прадметах для V—VII і VIII—X класаў.

На базе НДІ педагогікі працавалі аўтарскія калектывы па стварэнні падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў для школ. Былі распрацаваны: «Буквар» (аўтар — Н. І. Сіўко), падручнікі па беларускай мове для I—III класаў (аўтары — Г. К. Севярнёва і К. І. Шапялевіч), падручнікі па беларускай мове для III і IV класаў (аў-

тар — В. А. Самцэвіч), вучэбныя дапаможнікі па беларускай літаратуры для старших класаў (аўтар — У. А. Міцкевіч), вучэбныя дапаможнікі па рускай мове для 8-гадовай школы з беларускай мовай на-вучання (аўтары — Л. М. Філіповіч, М. І. Гурскі, А. М. Бардовіч), падручнік па геаграфіі БССР (аўтары — О. Ф. Якушка, В. А. Жучкевіч), падручнік па гісторыі БССР (аўтары — Л. С. Абецэдарскі, М. П. Баранава, Н. Г. Паўлава).

Многія падручнікі, што ўбачылі свет у 1950—1960 гадах, вытрымалі па дзесяць і болей выданняў.

У 1967—1978 гадах было выдадзена 27 падручнікаў для школы, 12 з іх перавыдаваліся. Станоўчую ацэнку настаўнікаў і метадыстаў атрымалі падручнікі і метадычныя дапаможнікі па беларускай і рускай мовах і літаратуры, створаныя на-вуковымі супрацоўнікамі інстытута: У. К. Андрэенкам (у суаўтарстве з

М. С. Яўневічам), В. У. Іавашыным (у суаўтарстве з В. В. Барысенкам), А. К. Клышкам, Н. Л. Жалудзенкай, А. Я. Супруном, Т. Д. Сутоцкай (у суаўтарстве з А. П. Панамаровай і Г. С. Сівак) і іншымі.

50

У 2015 годзе пачалося абнаўленне зместу агульнай сярэдняй адукацыі. У Нацыянальным інстытуце адукацыі былі распрацаваны новыя вучэбныя праграмы па ўсіх вучэбных прадметах з улікам прынцыпу адноснай завершанасці зместу адукацыі на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі. Новыя вучэбныя праграмы ўкараняюцца ў адукацыйны працэс паэтапна.

У адпаведнасці з абноўленымі вучэбнымі праграмамі распрацоўваюцца новыя вучэбныя дапаможнікі для I—XI класаў.

Рашэнне задачы, пастаўленай Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь А. Р. Лукашэнкам на Рэспубліканскім педагогічным савеце ў жніўні 2017 года, — выдаць усе новыя вучэбныя дапаможнікі для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі да 1 верасня 2019 года — запатрабавала кансалідацыі намаганняў метадычнага і выдавецкага цэнтраў інстытута, упраўлення вучэбнага кнігавыдання, аўтарскіх калектываў, выдавецтваў, паліграфічных прадпрыемстваў.

У выніку за 2015—2019-я гады выпушчана 195 новых вучэбных дапаможнікаў для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі, падрыхтаваны 22 выдавецкія арыгіналы новых вучэбных дапаможнікаў для X—XI класаў, якія выйдуть поўнымі тыражамі пасля грамадскай экспертызы ў 2020 годзе.

Усе новыя вучэбныя дапаможнікі адпавядаюць патрабаванням даступнасці

выкладання вучэбнага матэрыялу, выкарыстання розных форм прад’яўлення інфармацыі (дыяграмы, графікі, табліцы і да т. п.), наяўнасці практика-арыентаваных заданняў, спасылак на дадатковыя адукатыўныя рэсурсы; яны павінны мець сучасны дызайн.

У новых вучэбных дапаможніках актыўна выкарыстоўваецца QR-код (графічная выява гіперспасылкі), які дазваляе атрымаць доступ да электронных адукатыўных рэсурсаў праз спецыяльны дадатак на планшэце або мабільным тэлефоне. Частка ілюстрацый у новых вучэбных дапаможніках змяшчае мультымедыйны слой (відэа), які перадаецца з дапамогай мабільнага дадатка HP Reveal (элементы дапоўненай рэальнасці). Усё гэта пашырае магчымасці друкаванага выдання, робіць яго больш сучасным і цікавым для вучняў.

Электронныя версіі ўсіх вучэбных дапаможнікаў размяшчаюцца на нацыянальным адукатыўным партале ў адкрытым доступе.

51

18—19 мая 2018 года ў г. Мінску адбылася Міжнародная навукова-практычная канфэрэнцыя «Праблемы сучаснага падручніка». Арганізатарамі мерапрыемства сумесна з НІА выступілі Інстытут педагогікі Нацыянальнай акадэміі педагогічных навук Украіны, дзяржаўная ўстанова адукатыўнай «Акадэмія паслядипломнай адукатыўнай» (Рэспубліка Беларусь). Удзел прынялі таксама госці з Малдовы.

Канферэнцыя стала пляцоўкай для абмену вопытам тэарэтычных даследаванняў і аблімеркавання практычных пытанняў распрацоўкі сучасных вучэбных выданняў для ўстаноў дашкольнай, агульнай сярэдняй і спецыяльной адукатыўнай.

У рамках мерапрыемства была арганізавана выставка вучэбна-метадычнай літаратуры для ўстаноў дашкольнай, агульнай сярэдняй і спецыяльной адукатыўнай Рэспублікі Беларусь. Беларускія новыя вучэбныя выданні былі высока ацэнены калегамі з Украіны і Малдовы.

Выдавецкая дзейнасць

52

У 1991 годзе інстытуту былі прадастаўлены выдавецкія права і перададзены ратапрынтны ўчастак. Рэдакцыйна-выдавецкі аддзел ўзначаліла Г. М. Прасаловіч.

53

Са студзеня 1992 года пачаў выходзіць заснаваны інстытутам часопіс «Адукацыя і выхаванне» (галоўны рэдактар — У. П. Пархоменка). Пазней калектыв часопіса стаў заснавальнікам і выдаўцом серыі навукова-метадычных часопісаў «У дапамогу педагогу», якая ўключала 22 выданні. Навукоўцы інстытута сталі галоўнымі рэдактарамі шэрагу часопісаў:

«Беларуская мова і літаратура» — В. У. Протчанка;
«Геаграфія: праблемы выкладання» — Б. М. Крайко;
«Асновы мастацтва» — В. А. Салееў;
«Псіхалогія» — Я. Л. Каламінскі;
«Дэфекталогія» — Т. Л. Ляшчынская;
«Тэхналагічная адукацыя» — Б. В. Пальчэўскі.

54

У 2003 годзе інстытутам заснаваны штогоденны навукова-практычны і інфармацыйна-метадычны часопіс «**Веснік адукацыі**». На яго старонках асвятляюцца актуальнаяя праблемы педагогічнай навукі і практикі, перадавы айчынны і замежны вопыт навучання і выхавання ва ўстановах дашкольнай, агульной сярэдняй і спецыяльнай адукацыі, абмяркоўваюцца перспектывы развіцця нацыянальнай сістэмы адукацыі, разглядаюцца праблемы вучэбнага кнігавыдання, павышэння якасці адукацыі.

Часопіс уключаны ў каталог РУП «Белпошта», каталогі «Газеты и журналы» ТАА «Информнаука», ЗАТ «МК-Периодика», ТАА «Прессинформ», НВА «Информсистема», ДП «Пресса» (Украіна), ДП «Пошта Молдовей», АТ «Летувос паштас», ТАА «Подписьное агентство PKS» (Латвія), фірмы «INDEX» (Балгарыя).

З 2012 года выдаецца штоквартальны навуковы часопіс «**Педагогическая наука и образование**», адрасаваны навуковым супрацоўнікам, выкладчыкам устаноў вышэйшай адукацыі, спецыялістам сістэмы

кіравання адукацыяй, педагогічным работнікам, дактарантам, аспірантам, магістрантам і студэнтам, якія навучаюцца па педагогічных, псіхалагічных і філософскіх спецыяльнасцях. У часопісе асвятляюцца пытанні распрацоўкі зместу адукацыі, тэхналогіі і методык навучання і выхавання ва ўмовах інфармацыйнага грамадства, навуковага забеспячэння ацэнкі якасці адукацыі, эксперыментальнай і інавацыйнай дзейнасці ў сферы дашкольнай, агульной сярэдняй і спецыяльнай адукацыі, выхавання дзяцей і навучэнскай моладзі і інш.

Абодва часопісы ўключаны ў Пералік навуковых выданняў, рэкамендаваных ВАК Рэспублікі Беларусь для апублікавання вынікаў дысертацыйных даследаванняў.

55

Выдавецкі цэнтр НІА выдае вучэбныя праграмы, падручнікі, вучэбныя і вучэбна-метадычныя дапаможнікі для ўстаноў дашкольнай, агульной сярэдняй адукацыі.

У 2018 годзе выдадзена 102 найменні вучэбных выданняў агульным тыражом 2 675,13 тыс. экз., у тым ліку:

35 найменняў падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў для ўстаноў дашкольнай і агульной сярэдняй адукацыі тыражом 2 448,43 тыс. экз.;

21 найменне вучэбна-метадычнай літаратуры для ўстаноў дашкольнай і агульной сярэдняй адукацыі тыражом 96,42 тыс. экз.;

6 найменняў вучэбных праграм па вучэбных прадметах для ўстаноў агульной сярэдняй адукацыі тыражом 15,26 тыс. экз.

Акрамя таго, штогод выпускаюцца 24 буюлетэні «*Зборніка нарматыўных дакументаў Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь*» агульным тыражом больш за 100 тыс. экз.

56

У Нацыянальным інстытуце адукацыі праводзіцца педагогічная экспертыза электронных навучальных выданняў, распрацаваных у рамках дзяржаўных праграм і на ініцыятыўнай аснове. З 2009 года грыф «Рэкамендавана навукова-метадычнай установай “Нацыянальны інстытут адукацыі” Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь» быў прысвоены 48 электронным навучальным выданням.

Выставачная дзейнасць

57

Значнай падзеяй у гісторы інстытута і ўсёй сістэмы адукацыі краіны была арганізацыя выставы «Народная адукацыя ў БССР» у г. Жэнева (Швейцарыя). Тэматыка-экспазіцыйны план выставы 1962 года, распрацаваны інстытутам, уключаў 12 стэндаў. Матэрыялы экспазіцыі дэманстравалі дасягненні сістэмы адукацыі ва ўсіх абласцях (дашкольнае выхаванне, школьнае навучанне, пазашкольная праца, піянерскія арганізацыі, вышэйшая навучальная ўстановы) і сталі яркім сведчаннем прагрэсу народнай адукацыі ў БССР.

58

Сёння Нацыянальны інстытут адукацыі прымае актыўны ўдзел у выставах навукова-метадычнага забеспечэння да-

школьнай, агульнай сярэдняй і спецыяльнай адукацыі.

У 2018 годзе праведзены выставы-прэзентацыі вучэбных выданняў у рамках рэспубліканскіх і міжнародных мерапрыемстваў. Гэта:

- выставка дасягненняў і найбольш значных вынікаў навукова-тэхнічнай і інавацыйнай дзейнасці ў Рэспубліцы Беларусь у рамках святкавання Дня беларускай навукі (26.01.2018);
- мультымедыйная прэзентацыя да калегіі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь «Аб выніках работы Міністэрства адукацыі за 2017 год і задачах на 2018 год» (29.01.2018);
- XXV Мінская міжнародная кніжная выставка-кірмаш (28.02—04.03.2018);
- выставка метадычных матэрыялаў да рэспубліканскага семінара-нарады «Аб актуальных пытаннях дзейнасці сацыяльна-педагагічных цэнтраў і сацыяльна-педагагічнай службы ўстаноў адукацыі» (23.03.2018);
- выставка-прэзентацыя моладзевых праектаў дзяржаў — удзельніц СНД «100 ідэй для СНД» (12.04.2018);
- XII Міжнародная спецыялізаваная выставка «СМІ ў Беларусі» (03—06.05.2018);

- выставка-презентация вучэбных выданняў у рамках Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Праблемы сучаснага падручніка» (18–19.05.2018);
- выставка-презентация вучэбных выданняў у рамках V з’езда настаўнікаў і работнікаў адукацыі дзяржаў — удзельніц СНД «Развіццё адукацыйных сістэм дзяржаў — удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржаў у кантэксле Мэт устойлівага развіцця» (10–13.10.2018);
- выставка вучэбнай літаратуры па спецыяльнай адукацыі на спецыялізаваным форуме «Універсальнае асяроддзе-2018» (29.11–01.12.2018).

Ацэнка якасці адукацыі

59

З 2003 года інстытут праводзіць рэспубліканскі маніторынг якасці агульной сярэдняй адукацыі.

Традыцыйнымі напрамкамі рэспубліканскага маніторынгу якасці агульной сярэдняй адукацыі, які арганізуе і праводзіць Нацыянальны інстытут адукацыі, з'яўляюцца: якасць паслуг у сферы адукацыі; асобаснае развіццё навучэнцаў; узровень стамляльнасці і працаздольнасці вучняў; узровень адукацыйных дасягненняў вучняў па вучэбных прадметах; фінансавая і чытацкая пісьменнасць вучняў.

За 15-гадовую гісторыю існавання маніторынгавых даследаванняў вывучаецца найбольш актуальная для сістэмы адукацыі пытанні: арганізацыя дапрофільнай падрыхтоўкі і профільнага навучання; узаемадзеянне сям'і і ўстаноў адукацыі; прафілактыка суіцыdalных паводзін вучняў; узаемадзеянне ўстаноў агульной сярэдняй, прафесійна-тэхнічнай і сярэдняй спецыяльной адукацыі па пытаннях дапрафесійнай падрыхтоўкі вучняў; арганізацыя шостага школьнага дня; прафесійнае самавызначэнне вучняў; маральная, грамадзянская, інфармацыйная культура вучняў; выкарыстанне інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій у адукацыйным практэсе; адаптация вучняў да навучання ў V класе; прычыны школьнай трывожнасці і інш.

У 2014/2015 навучальным годзе ў зместі працэдуру рэспубліканскага маніторынгу якасці агульной сярэдняй адукацыі ўнесены асобныя змены з улікам міжнародных падыходаў да ацэнкі адукацыйных дасягненняў вучняў. У прыватнасці, сталі выкарыстоўвацца прынятая ў міжнародных праграмах ацэнкі якасці адукацыі падыходы да структуры выбаркі ўдзельнікаў даследавання, складання заданняў, правядзення даследаванняў, праверкі работ навучэнцаў. Гэтыя змены ўяўляюцца мэтазгоднымі

ў кантэксле ўдзелу Рэспублікі Беларусь у міжнароднай праграме ацэнкі адукацыйных дасягненняў вучняў (PISA).

З 2017/2018 навучальнага года ў межах маніторынгу арганізавана правядзенне рэспубліканскіх контрольных работ па вучэбных прадметах, якія правяраюцца незалежнымі прадметнымі камісіямі, а іх вынікі дазваляюць выявіць узровень засваення вучэбнага матэрыялу, тыповыя памылкі, праблемы пры вывучэнні тых ці іншых тэм па вучэбных прадметах і фактары, якія ўпłyваюць на адукацыйныя дасягненні вучняў. Атрыманыя даныя аналізуюцца на рэспубліканскім і рэгіональным узроўнях, абмяркоўваюцца з педагогамі на семінарах, круглых сталах, нарадах.

Рэкамендацыі па выніках праведзеных даследаванняў публікуюцца ў навукова-практычным і інфармацыйна-метадычным часопісе «Веснік адукацыі», прадметных навукова-метадычных часопісах і размяшчаюцца на Нацыянальным адукацыйным партале.

Вынікі маніторынгавых даследаванняў выкарыстоўваюцца на розных узроўнях адукацыйнай сістэмы для ўдасканалення кіравання якасцю адукацыі:

органамі кіравання адукацыі для стварэння ўмоў (норматыўных прававых, кадравых, фінансавых і інш.) для атрымання якаснай агульной сярэдняй адукацыі;

Нацыянальным інстытутам адукацыі для ўдасканалення вучэбных планаў, вучэбных праграм па вучэбных прадметах, вучэбных выданняў, сродкаў навучання для ўстаноў агульной сярэдняй адукацыі;

установамі вышэйшай адукацыі, установамі дадатковай адукацыі педагогічных работнікаў для карэктроўкі вучэбных планаў і праграм падрыхтоўкі і павышэння кваліфікацыі спецыялістаў у галіне педагогікі і псіхалогіі, методыкі навучання вучэбным прадметам;

установамі агульной сярэдняй адукацыі для ўдасканалення адукацыйнага практэсу (методык і тэхналогій навучання і выхавання, механізмаў контрольна-ацэначнай дзейнасці і інш.).

Эксперыментальная дзейнасць

Адной з асноўных задач Нацыянальнага інстытута адукацыі на ўсіх этапах развіцця з'яўлялася ўкараненне вынікаў сваёй дзейнасці ў практику работы школ. Інстытут актыўна праводзіў вопытна-эксперыментальную работу, маштабы якой пастаянна пашыраліся.

60

У 1970-я гады інстытут ажыццяўляў вопытна-эксперыментальную работу ў 55 школах і 8 дзіцячых садах. Пад кіраўніцтвам НДІ педагогікі працавалі 75 навуковых карэспандэнтаў з ліку найбольш вопытных настаўнікаў, якія ўдзельнічалі ў навуковых канферэнцыях, семінарах, педагогічных чытаннях, у падрыхтоўцы метадычных дапаможнікаў. Некаторыя з іх абаранілі кандыдацкія дысертацыі.

61

На працягу 1980-х гадоў аддзел пачатковага навучання інстытута (кіраўнік — Т. М. Савельева) праводзіў эксперыментальную работу па тэме «Змест, формы і метады навучання вучняў падрыхтоўчых, I—III класаў гарадскіх і сельскіх школ, якія працуюць ва ўмовах пяцідзённага навучальнага тыдня». Па загадзе Міністэрства асветы ў эксперыменце ўдзельнічалі 48 школ і 27 дзіцячых садоў. Падчас эксперименту было апублікавана больш за 120 навукова-метадычных распрацовак.

62

У 1998 годзе ў інстытуце створаны аддзел праблем кіравання рэформай агуль-

наадукацыйнай школы. Ён каардынаваў работу па апрабацыі навукова-метадычнага забяспечэння адукацыйнага працэсу агульнаадукацыйнай сярэдняй школы з 12-гадовым тэрмінам навучання. У эксперыменце ўдзельнічала 19 школ. Эксперыментальную праверку працівнікі вучэбныя праграмы, падручнікі, метадычныя дапаможнікі, вучэбныя дапаможнікі і рабочыя сышткі для вучняў рэфармуемай школы.

63

Сёння Нацыянальны інстытут адукацыі забяспечвае навукова-арганізацыйнае суправаджэнне эксперыментальнай дзейнасці ва ўстановах дашкольнай, агульнай сярэдняй, спецыяльнай адукацыі, установах дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі, установах дадатковай адукацыі педагогічных работнікаў.

У ходзе эксперыментальнай дзейнасці апрабуюцца вынікі фундаментальных і прыкладных навуковых даследаванняў у сферах адукацыі (змест адукацыі, тэхнологіі і методыкі навучання і выхавання, сродкі навучання, навукова-метадычнае забяспечэнне адукацыйнага працэсу і г. д.). Вынікі эксперыментальнай дзейнасці дазваляюць укараняць у адукацыйны працэс новыя тэхнолагіі навучання і выхавання, удасканальваць нарматыўныя прававыя і нарматыўныя тэхнічныя акты сістэмы адукацыі Рэспублікі Беларусь, адаптаваць сучасны міжнародны вопыт

у галіне адукацыі да сацыякультурных умоў рэспублікі і інш.

З 2009-га па 2019 год рэалізаваны 91 эксперимент (у сістэме дашкольнай адукацыі — 20, агульной сярэдняй адукацыі — 49, спецыяльнай адукацыі — 13, дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі — 5, дадатковай адукацыі дарослых — 4) на базе 593 устаноў адукацыі краіны.

Актуальныя для сучаснай сістэмы адукацыі напрамкі эксперыментальнай дзейнасці звязаны з апрабацыяй розных варыянтаў вучэбных планаў для ўста-

ноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйную праграму агульной сярэдняй адукацыі; норм ацэнкі вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў устаноў агульной сярэдняй і спецыяльнай адукацыі, распрацаваных у кантэксце кампетэнтнаснага падыходу; адукацыйных праграм агульной сярэдняй адукацыі ва ўмовах інклузіі асоб з асаблівасцямі псіхофізічнага развіцця; сучасных методык навучання і выхавання, заснаваных на выкарыстанні інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій.

Новыя механізмы фінансавання сістэмы адукацыі

64

У 2014 годзе ў Рэспубліцы Беларусь стартавалі эксперыменты па ўдасканаленні аплаты працы педагогічных работнікаў і пошуку новых механізмаў фінансавання сістэмы адукацыі.

Упраўленне перспектыўнага планавання і адукацыйных стратэгій адукацыйнага цэнтра ажыццяляла навукова-метадычнае

супрадджэнне і маніторынг ходу рэалізацыі эксперыменту па апрабацыі галіновай сістэмы аплаты працы педагогічных работнікаў (2014—2015 гг.), пілотных праектаў па апрабацыі нарматыўнага фінансавання ўстаноў агульной сярэдняй і дашкольнай адукацыі (з 2015 і 2017 г.).

З 2019 года галіновыя павышэнні заробтнай платы педагогічных работнікаў і нарматыўнае планаванне расходаў устаноў агульной сярэдняй адукацыі ўкаранёны ў практыку працы ўсіх устаноў адукацыі.

Нацыянальны адукацыйны партал

65

У 2014 годзе створаны **Нацыянальны адукацыйны партал** — адкрыты інструмент назапашвання і выкарыстання навуковай і вучэбна-метадычнай інфармацыі, неабходнай для арганізацыі адукацыйнага працэсу ва ўстановах адукацыі.

Яго мэтавая аўдыторыя — педагогічныя работнікі, навучэнцы, бацькі (законныя прадстаўнікі навучэнцаў), спецыялісты сістэмы дадатковай адукацыі дарослых, органаў кіравання адукацыяй, удзельнікі сацыякультурнага сеткавага ўзаемадзеяння (прадстаўнікі органаў дзяржаўнай улады, мясцовага самакіра-

вання, грамадскіх аб'яднанняў і арганізацый і інш.).

Інфармацыйныя рэсурсы партала ўключаюць:

тэкставыя, фота-, прэзентацыйныя і відэаматэрыялы (афіцыяная інфармацыя пра партал; навіны адукацыі (рэгіянальныя, нацыянальныя, сусветныя); вучэбна-метадычныя матэрыялы (зборнікі задач, тэстаў, метадычныя дапаможнікі); матэрыялы для абітурыентаў (правілы прыёму ў розныя ўстановы адукацыі, праграмы ўступных выпрабаванняў); інфармацыя для супрацоўніцтва (партнёрства, міжнародныя праекты, ініцыятывы); контактная інфармацыя і інш.);

інфармацыю, арганізаваную на гіпертэкставай аснове (банеры афіцыйных сайтаў органаў кіравання адукацыяй, устаноў адукацыі, устаноў дадатковай адукацыі дарослых і інш.; спасылкі на навуковыя выданні (часопісы, манаграфіі, зборнікі прац, артыкулы, даклады, тэзісы і г. д.); спасылкі на электронную бібліятэку);

інтэрактыўныя сервісы, якія супрадаюць вэб-кансультаты, канферэнцыі, семінары, вебінары, інтэрнэт-праекты, конкурсы рознага ўзроўню.

Нацыянальны адукацыйны партал істотна пашырае *спектр магчымасцей для ўсіх удзельнікаў адукацыйнага працэсу* ў сферы задавальнення адукацыйных запытаў і ў аспекте рашэння прафесійных задач.

Педагогі атрымліваюць магчымасць: выкарыстоўваць адукацыйныя рэсурсы партала для ўдасканалення адукацыйнага працэсу, павышэння якасці навучання; уключацца ў прафесійную камунікацыю; прадстаўляць на нацыянальным узроўні свае метадычныя распрацоўкі, выступаць з прафесійнымі ініцыятывамі; развіваць творчае супрацоўніцтва з іншымі ўдзель-

*Падчас прэзентациі
Нацыянальнага адукацыйнага партала*

нікамі адукатынага працэсу (уключаючы навучэнцаў, бацькоў, прадстаўнікоў грамадскасці і г. д.).

Навучэнцам Нацыянальны адукатыны партал прадастаўляе свабодны доступ да шырокага спектра адукатынай інфармацыі, навучальных матэрыялаў, электронных сродкаў навучання і інш.; спрыяе пашырэнню каналаў самарэалізацыі за кошт on/offline ўдзелу ў мера-прыемствах рознага ўзроўню (рэгіянальных, рэспубліканскіх, міжнародных алімпідах, конкурсах, праектах і г. д.); дазваляе атрымліваць кансультатыўныя спецыялістам (педагогаў, псіхолагаў, сацыяльных педагогаў і г. д.) па шырокім коле пытанняў, звязаных з адукатыным працэсам, асобасным і прафесійным самавызначэннем і інш.

Бацькі і законныя прадстаўнікі навучэнцаў маюць магчымасць свабоднага доступу да разнастайнай адукатынай інфармацыі (уключаючы звесткі пра ўстановы адукатыўнай, асаблівасці псіхолага-педагагічнага суправаджэння адукатынага працэсу і інш.); атрымліваць кансультатыўныя па шырокім коле пытанняў, звязаных з навучаннем і выхаваннем навучэнцаў.

Статыстыка ўказвае на высокую запатрабаванасць інфармацыі, прадстаўленай на Нацыянальным адукатынага партале (<http://adu.by>) і афіцыйных старонках інтэрнэт-рэсурсу ў сацыяльных сетках «ВКонтакте» і Facebook: у актуальны час да паслуг інтэрнэт-рэсурсаў звяртаюцца да 27 000 карыстальнікаў у суткі.

Развіваецца інтэрнэт-рэсурс па суправаджэнні адкрытых дыстанцыйных турніраў, алімпіяд, конкурсаў (<http://olimp.adu.by>).

На партале на пастаяннай аснове ажыццяўляеца мадэрацыя наступных сегментаў рэсурсу:

- **«Кафедра (Навука online)».** Інтэрнэт-пляцоўка накіравана на развіццё інавацыйных форм міжнароднага навуковага ўзаемадзеяння, актыўізацыю міжкраінавага дыялогу навукоўцаў, абмеркаванне актуальных даследчых проблем, азнямленне з

вопытам тэарэтычных і практика-арыентаваных навуковых даследаванняў. Інтэрнэт-рэсурс «Кафедра (Навука online)» функцыянуе з 1 снежня 2016 года і сёння уключае раздзелы: «Навуковыя мерапрыемствы», «Навуковыя даследаванні», «Задаць пытанне аўтару», «Інтэрактыўная сесія», «Кансультатыўныя online». З моманту існавання на інтэрнэт-рэсурсе апублікавана каля 40 артыкулаў навукоўцаў з Беларусі, Украіны, Расійскай Федэрацыі, Казахстана;

- **«Кніга Свет»** (knigasvet.adu.by). Інтэрнэт-рэсурс накіраваны на рэалізацыю актыўнага навукова-інфарматычнага ўзаемадзеяння літаратуразнаўцаў, чытачоў, пісьменнікаў і журналістаў;
- **афіцыйныя старонкі** Нацыянальнага адукатынага партала ў сацыяльных сетках «ВКонтакте» і Facebook аб'ядноўваюць больш за трэх тысячы падпісчыкаў;
- **«Інфалінія»**, з дапамогай якой ажыццяўляеца кваліфікаванае кансультаванне па пытаннях навукова-метадычнага і псіхолага-педагагічнага суправаджэння адукатынага працэсу ва ўстановах дашкольнай, агульнай сярэдняй і спецыяльнай адукаты.

66

У рамках АНТП «Электронныя адукатынныя рэсурсы» навукова-даследчымі калектывамі пад кіраўніцтвам Нацыянальнага інстытута адукатыўнай даследаваній інфарматыкі (e-vedy.adu.by).

НІА ажыццяўляе арганізацыяна-метадычную падтрымку дадзеных рэсурсаў.

Па стане на 1 верасня 2019 года рэсурс змяшчаў 258 навучальных курсаў для дашкольнай, агульнай сярэдняй і спецыяльнай адукатыўнай даследчых проблем, азнямленне з

Рэспубліканскія мерапрыемствы

67

У сакавіку 1941 года НДІ школ Народнага Камісарыята асветы БССР праведзена 1-я Усебеларуская навукова-педагагічна канферэнцыя, на якой абмяркоўваліся пытанні выхавання свядомай дысцыпліны і павышэння пісьменнасці.

Правядзенне Другой навукова-педагагічнай канферэнцыі па пытаннях педагогічных навыкаў у выкладанні хіміі, фізікі, біялогіі, матэматыкі і геаграфіі было запланавана на ліпень 1941 года...

68

У красавіку 1951 года праведзены першыя рэспубліканскія педагогічныя чытанні. Яны былі накіраваны, у першую чаргу, на абагульненне і ўкараненне перадавога педагогічнага вопыту. Спачатку педагогічныя чытанні праводзіліся штогод, а потым раз на трох гады. Колькасць удзельнікаў павялічвалася: у першых чытаннях удзельнічалі 648 настаўнікаў, у чацвёртых чытаннях 1954 года — некалькі тысяч чалавек, якія падрыхтавалі 4800 дакладаў. Па рашэнні журы 22 удзельнікі ўзнагароджаны значком «Выдатнік народнай адукацыі БССР», 118 дакладчыкаў — граматамі.

Тэмы педагогічных чытанняў былі розныя. Напрыклад:

1972 год — «Абагульненне вопыту работы школ рэспублікі па новых програмах»;

1975 год — «Садружнасць школы, сям'і і грамадскасці ў выхаванні дзяцей і моладзі»;

1978 год — «Выхаванне вучняў у працэсе авалодання асновамі навук».

Сёння Нацыянальны інстытут адукацыі забяспечвае арганізацыяне суправаджэнне адукацыйных мерапрыемстваў, прадугледжаных Планам правядзення цэнтралізаваных мерапрыемстваў (алімпіяд, конкурсаў, фестываляў, турніраў, семінараў), зацверджаным загадам Міністра адукацыі.

69

Фестываль «Бяспечнае дзяцінства».

Праблема фарміравання асноў бяспекі дзяцей дашкольнага ўзросту становіцца ўсё больш актуальнай. У адукацыйным стандарце дашкольнай адукацыі, абноўленым змесце вучэбнай праграмы дашкольнай адукацыі бяспека жыццяздейнасці дзяцей выдзелена ў асобны кампанент адукацыйнай сферы «Дзіця і грамадства».

Фестываль «Бяспечнае дзяцінства», які праходзіць адзін раз на трох гады, дазваляе выявіць лепшыя ўстановы дашкольнай адукацыі нашай краіны, у якіх створаны аптымальная ўмовы для бяспечнай жыццяздейнасці выхаванцаў. Фестываль праводзіцца па намінацыях: «Куток бяспекі», «Дыдактычная гульня», «Ганарымыся, што навучылі», «Азбука бяспекі».

70

Конкурс даследчых работ дзяцей дашкольнага ўзросту «Я — даследчык».

Рэспубліканскі конкурс даследчых работ дзяцей дашкольнага ўзросту «Я — даследчык» праводзіцца з 2015 года. У ім прымаюць удзел выхаванцы ўстаноў дашкольнай адукацыі Рэспублікі Беларусь. Асноўная ідэя конкурсу — садзейнічаць развіццю ва ўстановах дашкольнай адукацыі практикі падтрымкі дзіцячай ініцыяты-

вы, пазнавальний самастойнасці, навучання праз сістэму прадуктыўнай дзейнасці, накіраванай на развіццё даследчых здольнасцей, крытычнага мыслення дзяцей. Праводзіцца конкурс па наступных на- мінацыях: «Дзіця і прырода», «Мая Радзіма — Беларусь», «Незвычайнае ў звычайнім», «Бюро знаходак».

У склад арганізатораў і журы конкурсу ўваходзяць навуковыя супрацоўнікі Нацыянальнага інстытута адукацыі (Р. Р. Касянюк, Н. С. Старжынская, В. П. Тукач).

71

Нацыянальны інстытут адукацыі з'яўляецца арганізатарам рэспубліканскага конкурсу для педагогаў **«Камп’ютар. Адукацыя. Інтэрнэт»**. Асноўная яго мэта — павышэнне якасці дашкольнай, агульнай сярэдняй, спецыяльнай адукацыі, дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі з дапамогай выкарыстання ў адукацыйным працэсе IKT, удасканаленне інфармацыйнатахналагічнай культуры педагогічных работнікаў.

Усяго за час правядзення было пададзена 3203 заявкі, дыпламантамі конкурсу сталі 277 творчых праектаў. Праекты-пе-

раможцы размяшчаюцца на Нацыянальным адукацыйным партале ў свабодным доступе. Сёлета конкурс праводзіцца ў 14-ы раз.

72

Конкурс рытарычнага майстэрства.

Ужо некалькі разоў у нашай краіне праводзіўся рэспубліканскі конкурс рытарычнага майстэрства сярод вучняў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі, мэта якога — садзейнічаць павышэнню агульнай культуры моладзі, а таксама развіццю ўменняў выкарыстоўваць свае веды ў розных сферах камунікацыі.

У 2019 годзе гэты конкурс прайшоў у Мінску. Яго арганізацыйнае і навукова-методычнае суправаджэнне ажыццяўлялі Нацыянальны інстытут адукацыі і Рэспубліканскі цэнтр экалогіі і краязнаўства. Журы ўзначаліў В. Ф. Русецкі, начальнік навукова-даследчага цэнтра інстытута, доктар педагогічных навук, аўтар і суаўтар шэрагу аўтарытэтных прац у галіне рыто-рыкі і методыкі выкладання рускай мовы («СловоТворчество», «Коммуникативная компетенция учителя-филолога», «Основы культуры речи», «Живая риторика»).

Традыцыйна конкурс складаецца з двух этапаў: у першым туры ўдзельнікі павінны падрыхтаваць пра-
мову і адказаць на паставленыя слухачамі пытанні.
Тэмы выступленняў звязаны з проблемамі маралі, куль-
туры, грамадскага жыцця. Другі тур — дэбаты, у якіх
удзельнічаюць толькі лепшыя аратары — пераможцы
першага тура. Удзельнікі дэбатаў павінны пацвердзіць
ці аспрэчыць пропанаваны тэзіс.

Пераможцы конкурсу былі ўзнагароджаны дыпломамі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь.

73

У Нацыянальным інстытуце адукацыі праводзя-
ца рэспубліканскія навукова-практычныя канферэн-
цыі, круглыя сталы, семінары, семінары-практыку-

мы для педагогічных работ-
нікаў, накіраваныя на ўка-
раненне вынікаў навуковых
даследаванняў у адукацый-
ны працэс.

У адпаведнасці з рэспуб-
ліканскім каардынацыйным
планам мерапрыемстваў да-
датковай адукацыі педагогі-
чных работнікаў і планам
адукацыйных мерапрыем-
стваў НІА на 2018 год інсты-
тутам арганізавана і праве-
дзена больш за 100 адукацый-
ных мерапрыемстваў (навуко-
ва-практычных семінараў,
вебінараў, нарад, кансультат-
цый і інш.). Усяго адбылося
28 семінараў на бясплатнай і
56 — на платнай аснове.

Найбольш запатрабаваныя
семінары ў 2018 годзе:

«Інтэлект-карты і логіка-
сэнсавыя мадэлі як эфектыў-
ны інструмент навучання і
развіцця ўніверсальных кам-
петэнций навучэнцаў»;

«Арганізацыя самакантро-
лю ва ўстановах агульной ся-
рэдняй адукацыі»;

«Асаблівасці арганізацыі і
ажыццяўлення метадычнай
работы ва ўстанове агульной
сярэдняй адукацыі на сучас-
ным этапе»;

«Выкарыстанне інтэрак-
тыўнай дошкі ў адукацыйным
працэсе»;

«Новы вучэбна-метадыч-
ны комплекс па навучанні
грамаце для ўстаноў агульной
сярэдняй адукацыі з рускай
мовай навучання: змест і ме-
тадыка працы»;

«Забеспечэнне кантролю
за арганізацыяй харчавання
навучэнцаў ва ўстановах
агульной сярэдняй адука-
цыі».

Рэалізацыя інвестицыйных праектаў

74

У адпаведнасці з Пагадненнем аб пазыцы паміж Рэспублікай Беларусь і Міжнародным банкам рэканструкцыі і развіцця з 2016 года ў НІА рэалізуецца праект «Мадэрнізацыя сістэмы адукацыі Рэспублікі Беларусь». У рамках праекта ажыццяўляюцца наступныя мерапрыемствы:

па кампаненту 1. Стварэнне якасных умоў навучання ва ўстановах агульной сярэдняй адукацыі, якія прымаюць навучэнцаў з закрытых і (або) рэарганізаваных устаноў агульной сярэдняй адукацыі;

рэканструкцыя і капітальны рамонт ўстаноў агульной сярэдняй адукацыі;

пастаўка вучэбнага абсталявання для кабінетаў фізікі, хіміі, біялогіі, інфарматыкі;

па кампаненту 2 «Мадэрнізацыя сістэмы кіравання агульной сярэдняй адукацыі» праводзіцца падтрымка мерапрыемстваў, звязаных з удзелам Рэспублікі Беларусь у праграме PISA-2018:

з 4 красавіка па 8 мая 2018 года на базе 236 устаноў адукацыі праведзены асноўны этап тэсціравання PISA-2018. Міжнародная справаздача па выніках правядзення тэсціравання будзе апублікавана ў снежні 2019 года;

ажыццяўляецца ўмацаванне інфарматычнай сістэмы кіравання ў сектары адукацыі.

Закупка вучэбнага абсталявання і сродкаў навучання

75

Па даручэнні Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь Нацыянальны інстытут адукацыі праводзіць закупку вучэбнага абсталявання, сродкаў навучання і мэблі для кабінетаў фізікі, хіміі, біялогіі.

З 2013 па 2017 год сучаснае вучэбнае абсталяванне і сродкі навучання пастаўлены ў 612 кабінетаў фізікі, 366 кабінетаў хіміі.

У 2018—2019 гадах ажыццяўляецца пастаўка вучэбнага абсталявання для 280 кабінетаў хіміі і 30 кабінетаў біялогіі. Праводзіцца работа па закупцы 2000 інтэрактыўных сэнсарных сістэм (панэляў).

Аснашчэнне ўстаноў агульной сярэдняй адукацыі сучасным вучэбным абсталяваннем і сродкамі навучання будзе працягнута і далей. У 2020 годзе плануецца пастаўка абсталявання для 300 кабінетаў біялогіі.

Навуковае супрацоўніцтва ў сферы адукацыі

76

НІА паслядоўна развівае і прымнажае традыцыі цеснага і плённага ўзаемадзеяння з інстытутамі НАН Беларусі, рэспубліканскімі ўстановамі і арганізацыямі: Акадэміяй паслядываломнай адукацыі, Рэспубліканскім інстытутам прафесійнай адукацыі, Рэспубліканскім інстытутам кантролю ведаў, Рэспубліканскім інстытутам вышэйшай школы, Галоўным інфармацыйна-аналітычным цэнтрам Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, установамі вышэйшай адукацыі, інстытутамі развіцця адукацыі і інш.

77

Нацыянальны інстытут адукацыі прымае ўдзел у рэалізацыі Програмы супрацоўніцтва паміж Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь і Беларускай Праваслаўнай Царквой. Програма ўяўляе сабой сукупнасць мерапрыемстваў у галіне адукацыі, накіраваных на:

- інфармацыйнае, нарматыўнае прававое, навукова-метадычнае і арганізацыйнае забеспечэнне супрацоўніцтва Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь і Беларускай Праваслаўнай Царквы;
- аб'яднанне намаганняў органаў кіравання адукацыяй, устаноў адукацыі, царкоўных і грамадскіх арганізацый для выкарыстання патэнцыялу праваслаўных традыцый і каштоўнасцей

у фарміраванні асобы чалавека, духоўна-маральнym і патрыятычным выхаванні дзяцей і моладзі, у карэкцыі паводзін і сацыяльнай падтрымцы дзяцей і падлеткаў з дэвіянтнымі паводзінамі, якія апынуліся ў сацыяльна небяспечным становішчы;

- правядзенне сумесных навуковых даследаванняў па духоўна-маральнай, рэлігійна-філасофскай, псіхолага-педагагічнай, царкоўна-гістарычнай і культуралагічнай тэматыцы, накіраваных на выхаванне маральна стаўлай, духоўна развітой асобы, здольнай усведамляць сваю адказнасць за лёс Айчыны і свайго народа.

Нацыянальным інстытутам адукацыі сумесна з Беларускім педагогічным універсітэтам імя Максіма Танка праведзены навуковыя даследаванні па тэме духоўна-маральнага выхавання дзяцей да школьнага і школьнага ўзросту на праваслаўных традыцыях беларускага народа, а таксама рэалізаваны эксперыментальныя праекты па дадзенай тэматыцы (2002—2008 гг.).

Для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі Рэспублікі Беларусь распрацаваны вучэбныя праграмы факультатыўных заняткаў: «Асновы праваслаўнай культуры» (I—IV класы), «Асновы праваслаўнай культуры» (V—IX класы), «Біблія як помнік гісторыі і літаратуры» (VI клас), «Храмы, замкі і палацы Беларусі» (VII клас), «Мастацтва звонавага звону» (IX клас), «Культура і рэлігія» (X—XI класы), «Асновы рэлігіязнаўства» (XI клас), «Асновы праваслаўнай культуры. Праваслаўныя святыні ўсходніх славян» (I—XI класы).

Міжнароднае супрацоўніцтва інстытута

Інстытут з'яўляецца важным цэнтрам міжнароднага супрацоўніцтва па праблемах адукацыі. Рэалізаваны навуковыя і навукова-метадычныя мерапрыемствы, падрыхтаваныя сумесна з Еўразійскай асацыяцыяй ацэнкі якасці адукацыі, цэнтрам міжнароднага супрацоўніцтва па развіціі адукацыі, ЮНЕСКА, ЮНІСЭФ, Сусветным банкам, МФГС і іншымі фондамі і арганізацыямі. На пастаяннай аснове ў інстытуце ажыццяўляюцца такія формы ўзаемадзеяння з навукоўцамі, педагогамі-практыкамі, метадыстамі, спецыялістамі упраўлення адукацыі, як вочна-дистанцыйныя семінары, інтэрнэт-канферэнцыі, форумы па актуальных праблемах развіцця адукацыі.

78

Развіццё міжрэспубліканскіх навукова-педагагічных кантактаў.

Нацыянальны інстытут адукацыі мае даўнія традыцыі навукова-педагагічнага супрацоўніцтва з рознымі ўстановамі навукі.

Так, у 1960—1970-я гады НДІ педагогікі актыўна ўзаемадзейнічаў з Акадэміяй педагогічных навук СССР. Паміж гэтымі ўстановамі быў заключаны дагавор аб творчай сарадружнасці, які ў многім садзейнічаў павышэнню ўзроўню навуковых даследаванняў. У 1968/1969 і ў 1969/1970 гадах была праведзена сумесная экспедыцыя, прысвечаная вывучэнню вопыту школ Беларусі па ўдасканаленні агульнай адукацыі вучняў, выхавання, адносін да працы.

Развіваліся сувязі НДІ педагогікі з аналагічнымі ўстановамі Украінскай, Літоўскай, Эстонскай і іншых саюзных рэспублік. У 1975 годзе была праведзена сумесная навуковая канферэнцыя НДІ педагогікі БССР і Літоўскай ССР «Пазнанне вучня пры фарміраванні яго асобы».

79

Сёння НІА ажыццяўляе міжнароднае супрацоўніцтва з 19 установамі адукацыі, навуковымі арганізацыямі краін блізкага і далёкага замежжа.

Ключавымі напрамкамі дзейнасці міжнароднага супрацоўніцтва НІА з установамі адукацыі, навуковымі арганізацыямі іншых краін з'яўляюцца:

правядзенне псіхолага-педагагічных фундаментальных і прыкладных даследаванняў (рэалізацыя сумесна з Расійскай Федэрацыяй у перыяд з 2017 па 2019 год праекта SAM (Student Achievements' Monitoring) па ацэнцы матэматычнай пісьменнасці вучняў пачатковых класаў);

аказанне вядучымі спецыялістамі НІА кансультатыўнай дапамогі (уключаючы дистанцыйную) у працэсе падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі выкладчыкаў рускай мовы і літаратуры, беларускай мовы і літаратуры (галоўны навуковы супрацоўнік лабараторыі гуманітарнай адукацыі, доктор педагогічных навук, прафесар Г. М. Валочка выкладае кітайскім сту-

дэнтам беларускую мову ў Цяньцзінскім універсітэце замежных моў);

арганізацыя сумесных навукова-практычных канферэнций, семінараў, круглых столоў, нарад і іншых мерапрыемстваў (тэлемост «Арганізацыйнае, вучбна-метадычнае, кансалтынгавае і маніторынгавае суправаджэнне прафарыентациі і навучання інвалідаў і асоб з абмежаванымі магчымасцямі здароўя ў арганізацыях прафесійной адукациі» (25—26 красавіка 2018 г., Ленінградскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна, г. Санкт-Пецярбург, Расійская Федэрэцыя); тэлемост «Ацэнка якасці адукациі навучэнцаў з абмежаванымі магчымасцямі здароўя» (18 чэрвеня 2018 г., Казахскі нацыянальны педагогічны ўніверсітэт імя Абая, г. Алматы, Рэспубліка Казахстан) і інш.);

ажыццяўленне сумесных публікаций (навуковыя матэрыялы, артыкулы вучоных, аспірантаў Інстытута педагогікі Нацыянальнай акадэміі педагогічных навук Украіны, Казахскага нацыянальнага педагогічнага ўніверсітэта імя Абая і інш. размяшчаюца на Нацыянальным адукатыўным партале ў раздзеле «Кафедра (Навука online)», публікуюца ў навуковым часопісе «Педагогическая наука и образование», навукова-практычным і інфармацыйна-метадычным часопісе «Веснік адукациі»);

падрыхтоўка навуковых кадраў вышэйшай кваліфікацыі для замежных установ адукациі.

80

Узаемадзеянне з Кітайскай Народнай Рэспублікай у галіне гуманітарнай адукациі.

17—18 мая 2019 года ў рамках Года адукациі Беларусі ў Кітаі ў Цяньцзінскім універсітэце замежных моў адбылася сумесная Міжнародная канферэнцыя «Літаратура ў культурнай прасторы Беларусі і Кітая», прысвечаная народнаму паэту Беларусі Якубу Коласу. Канферэнцыя праходзіла пад эгідай Пасольства Беларусі ў Кітаі ў рамках пашырэння і развіцця міжнароднага супрацоўніцтва абедзвюх краін. (У мерапрыемстве прынялі ўдзел В. У. Зелянко, намеснік дырэктара па навукова-даследчай работе, доктар педагогічных навук, дацэнт, Г. М. Валочка, галоўны навуковы супрацоўнік лабараторыі гуманітарнай адукациі Нацыянальнага інстытута адукациі, доктар педагогічных навук, прафесар, запрошаны прафесар Цяньцзінскага ўніверсітэта замежных моў.)

Міжнародная канферэнцыя «Мова, літаратура, культура ў адукацыінай прасторы Беларусі і Кітая», што адбылася ў верасні 2019 года ў г. Мінску, садзейнічала пашырэнню супрацоўніцтва паміж НІА і Цяньцзінскім універсітэтам замежных моў у галіне гуманітарнай адукацыі.

У снежні 2019 года плануецца выданне спецыяльнага беларуска-кітайскага нумара штоквартальнага навуковага часопіса «Педагогическая наука и образование», у якім будуць прадстаўлены вынікі навуковых даследаванняў супрацоўнікаў НІА, Універсітэта Хучжоу (КНР), Цяньцзінскага ўніверсітэта замежных моў (КНР) у галіне гуманітарных навук і інш.

81

НІА — член Еўразійскай асацыяцыі ацэнкі якасці адукацыі.

З 2012 года НІА з'яўляеца калектывным членам Еўразійской асацыяцыі ацэнкі якасці адукацыі.

Па ініцыятыве інстытута 18—19 лістапада 2013 года ў Мінску прыйшла Міжнародная канферэнцыя Еўразійской асацыяцыі ацэнкі якасці адукацыі «Маніторынгі школьнай адукацыі — перспектывы міжкраінавага супрацоўніцтва». У прадстаўнічым форуме прынялі ўдзел больш за 100 спецыялістаў з розных рэгіёнаў Беларусі, а таксама Арменіі, Казахстана, Расіі, Таджыкістана, Чэхіі.

Узаемадзеянне НІА з Еўразійской асацыяцыяй ацэнкі якасці адукацыі атрымала развіццё ў міжнародных форумах «Еўразійскі адукацыйны дыялог» (г. Яраслаўль, Расійская Федэрация, 17—19.04.2013, 25—28.04.2016), а таксама ў штогадовых міжнародных канферэнцыях Еўразійской асацыяцыі ацэнкі якасці адукацыі.

У часопісе «Якасць адукацыі ў Еўразіі» (2016, № 4) апублікованы артыкул «Вопыт Рэспублікі Беларусь у фарміраванні нацыянальнай сістэмы ацэнкі якасці агульнай сярэдняй адукацыі» (аўтары — Л. А. Худзенка, В. В. Гінчук, М. С. Фяськоў).

14—15 лістапада 2019 года ў Мінску адбылася VIII штогадовая Міжнародная

канферэнцыя Еўразійской асацыяцыі ацэнкі якасці адукацыі, у рамках якой былі разгледжаны пытанні, звязаныя з унутрышкольнай і ўнутрыкласнай ацэнкай якасці адукацыі. Дадатковымі тэматачнымі лініямі гэтага мерапрыемства сталі ацэнка навыкаў XXI стагоддзя, а таксама якасці адукацыі ў кантэксле падрыхтоўкі педагогічных кадраў.

82

Удзел у праекце «Ацэнка ІК-кампетэнтнасці выпускнікоў IX класаў Рэспублікі Беларусь».

Нацыянальны інстытут адукацыі на працягу некалькіх гадоў узаемадзейнічае з Цэнтрам міжнароднага супрацоўніцтва па развіцці адукацыі (CICED) (Расійская Федэрация). Сумесна рэалізуемыя праекты звязаны з ацэнкай якасці адукацыі.

Прыкладам такога супрацоўніцтва з'яўляеца ажыццёўлены ў 2013 годзе праект «Ацэнка ІК-кампетэнтнасці выпускнікоў IX класаў Рэспублікі Беларусь», мэтай якога стала ацэнка ўзроўню інфармацыйна-камунікатыўнай кампетэнтнасці беларускіх школьнікаў і вызначэнне фактараў (сацыяльна-дэмографічных, педагогічных, асобасных), якія ўпłyваюць на ўзровень ІК-кампетэнтнасці навучэнцаў.

Супрацоўнікамі інстытута папярэдне былі праведзены адаптация і апрабацыя прадстаўленага CICED інструментарыя. У каstryчніку 2013 года адбылося тэсціраванне ў 32 гарадскіх і сельскіх школах, размешчаных у 15 населеных пунктах Гомельскай вобласці, і ва ўсіх дзевяці раёнах горада Мінска. На падставе аналіза яго вынікаў распрацаваны рэкамендацыі для суб'ектаў адукацыйнага працэсу па павышэнні ўзроўню адпаведнай кампетэнтнасці выпускнікоў базавай школы.

Вынікі пілотнага праекта разглядаліся на калегіі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь (у ліпені 2013 г.), асвяцляліся ў сродках масавай інфармацыі: рэспубліканскіх газетах, часопісах («Веснік адукацыі», 2014, № 1 і інш.), на сайтах органаў кіравання адукацыяй.

У рамках Другой штогадовай Міжнароднай канферэнцыі Еўразійскай асацыяцыі ацэнкі якасці адкукацыі «Маніторынгі школьнай адкукацыі — перспектывы міжкраінавага супрацоўніцтва» (18—19 лістапада 2013 г., Мінск) вынікі гэтага праекта былі прадстаўлены на семінары «Ацэнка інфармацыйна-камунікацыйнай кампетэнтнасці выпускнікоў базавай школы: інструментарый, адміністраванне, выкарыстанне вынікаў».

83

Ажыццяўленне сітуацыйнага аналізу «Становішча дзяцей у Рэспубліцы Беларусь».

На аснове мемарандума аб узаемаразуменні паміж Нацыянальным інстытутам адкукацыі і прадстаўніцтвам ЮНІСЭФ у Рэспубліцы Беларусь інстытут забяспечыў у 2014 годзе падрыхтоўку сітуацыйнага аналізу «Становішча дзяцей у Рэспубліцы Беларусь» (размешчаны на Нацыянальным адкукацыйным партале).

Прадстаўлены ў справаздачы вынікі атрыманы па слія ацэнкі найбольш важных аспектаў жыццяздзейнасці дзяцей і вывучэння ўмоў рэалізацыі імі сваіх правоў з пункту гледжання роўнасці і ў адпаведнасці з палажэннямі Канвенцыі аб правах дзіцяці. Дэталёваму аналізу была падвергнута практыка забеспечэння правоў дзяцей на: выжыванне ў раннім узросце; адкукацыю і развіццё ў раннім узросце; якасную адкукацыю; максімальная магчымы ўзровень паслуг аховы здароўя; права жыць і выхоўвацца ў сямейным асяроддзі; сацыяльную абарону і інклузію; абарону ад насілля, пагрозы гандлю людзьмі і эксплуатацыі; доступ да справядлівага правасуддзя; права нарадзіцца свободным ад ВІЧ-інфекцыі і заставацца неінфіцыраваным; на ўдзел у прыняцці рашэнняў, што закранаюць інтерэсы дзяцей.

У справаздачы канстатуецца, што ў Рэспубліцы Беларусь сформіравалася новая дзяржаўная палітыка адносна дзяцінства, пабудаваная з улікам сучасных пазі-

ций сусветнага супольніцтва і ў адпаведнасці з міжнароднымі дакументамі. Беларусь, з'яўляючыся адной з дзяржаў — заснавальніц ААН, выкарыстоўвае большасць міжнародных інструментau па правах чалавека і строга выконвае дасягнутыя міжнародныя пагадненні.

У справаздачы таксама прадстаўлены вынікі вывучэння сітуацыі па рэалізацыі правоў дзяцей у Рэспубліцы Беларусь; вызначаны асноўныя фактары і выяўлены тэндэнцыі, якія адлюстроўваюць ступень рэалізацыі правоў дзяцей у нашай краіне; ажыщёўлены прычынна-выніковы аналіз недахопаў і проблем, што вядуць да ўзнікнення няроўнасці ў рэалізацыі правоў дзяцей, і інш.

Акрамя таго, адзначаны дасягненні Беларусі ў ажыццяўленні пералічаных правоў і сформуляваны магчымасці для іх развіцця. Высновы і рэкамендацыі, што ўтрымліваюцца ў справаздачы, выкарыстоўваюцца дзяржаўнымі структурамі і грамадскімі інстытутамі ў мэтах далейшага ўдасканалення становішча ў сферы рэалізацыі правоў дзяцей у Рэспубліцы Беларусь. Справаздача з'яўляецца афіцыйным дакументам, які дэмантруе на міжнародным узроўні сітуацыю са становішчам дзяцей у краіне.

84

Мінскія форумы русістаў: навуковыя дыскусіі і знаёмства з перадавымі адкукацыйнымі практыкамі.

Прыкметнай падзеяй апошніх гадоў у жыцці філалагічнага супольніцтва Рэспублікі Беларусь стала правядзенне форумаў русістаў. Гэта традыцыя бярэ свой пачатак у 2007 годзе. З той пары адбылося каля 10 такіх мерапрыемстваў, у якіх прымалі ўдзел вучоныя-філолагі і метадысты, выкладчыкі філалагічных і метадычных дысцыплін, настаўнікі рускай мовы з усіх рэгіёнаў краіны, а таксама з Расіі, Украіны, Літвы, Латвіі і далёкага замежжа.

Па ініцыятыве Міністэрства адкукацыі Рэспублікі Беларусь і пры падтрымцы

пасольства Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь гэтыя форумы праходзілі пад эгідай Нацыянальнага інстытута адукацыі.

Арганізатары ставілі перад сабой задачы забяспечыць многааспектнасць абмежаркоўваемых на форуме філагічных і методычных праблем і ўмовы для шырокага і свабоднага абмену думкамі.

Прыкметнымі падзеямі кожнага з форумуў былі майстар-класы, арганізаваныя прадстаўнікамі навуковай школы методыкі выкладання рускай мовы і літаратуры, рыторыкі, што была заснавана доктарам педагогічных навук Л. А. Мурынай.

У 2008 годзе ў рамках работы форума прайшоў конкурс рытарычнага майстэрства навучэнцаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі Рэспублікі Беларусь, у якім прынялі ўдзел каманды ўсіх абласцей і горада Мінска.

За мінулыя гады форумы русістаў сталі адметнай часткай жыцця філагічнага сульпіцства нашай краіны. Яны дазваляюць вылучыць і абмеркаваць шэраг надзённых праблем сучаснай філагіі і методыкі, са-дзейнічаюць актывізацыі навуковага абмену і ўзаемадзеяння спецыялістаў у сферы выкладання рускай мовы і літаратуры.

Грамадскія аб'яднанні

85

Значным патэнцыялам у кансалідацыі працоўнага калектыву НІА валодаюць грамадскія аб'яднанні. У інстытуце дзейнічаюць першасная прафсаюзная арганізацыя і першасная арганізацыя РГА «Белая Русь».

Прафсаюзная арганізацыя з'яўляецца гарантам сацыяльнай абароненасці членуў працоўнага калектыву. Праца кірауніцтва НІА і прафсаюзнага камітэта будуеща на прынцыпах партнёрства і накіравана на ўмацаванне працоўнай дысцыпліны, паляпшэнне ўмоў працы, фарміраванне здаровага ладу жыцця, арганізацыю вольнага часу і адпачынку супрацоўнікаў інстытута, стварэнне пазітыўнага маральнага-псіхалагічнага клімату ў калектыве, павышэнне жыццёвага ўзроўню кожнага работніка.

На пасяджэннях прафсаюзнага камітэта інстытута рэгулярна разглядаюцца пытанні выканання палажэнняў калектывнага дагавора, захавання працоўнай і вытворчай дысцыпліны.

Вялікую ролю ў арганізацыі ўдзелу членуў працоўнага калектыву ў найважнейшых палітычных падзеях краіны, выкананні задач, якія стаяць перад устаноўай, адыгрывае першасная арганізацыя рэспубліканскага грамадскага аб'яднання «Белая Русь». Супрацоўнікі прымаюць актыўны ўдзел ва ўсіх значных раённых, гарадскіх і рэспубліканскіх мерапрыемствах, акцыях: ва ўрачыстасцях, прысвечаных Дню Перамогі, Дню Незалежнасці Рэспублікі Беларусь, святкаванию Дня горада, ва ўскладанні вянкоў, кветак да мемарыяльных комплексаў, акцыі «Беларусь памятае».

29 чэрвеня 2018 года актыўісты першасной арганізацыі РГА «Белая Русь» на-ведалі мемарыяльны комплекс «Трасцянец», дзе адбыўся мітынг-рэквіем, прысвечаны памяці ахвяр нацызму. У мітынгу-рэквіеме прынялі ўдзел Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Рыгоравіч Лукашэнка, Федэральны прэзідэнт Германіі Франк-Вальтэр Штайнмаер, Прэзідэнт Аўстрыі Аляксандр Ван дэр Белен.

Штогод у інстытуце праходзяць акцыі «Збяром падарунак першакласніку!», «Белая Русь» — упрыгожвае Беларусь!», «З Белай Руссю — у Новы год».

Грамадскае і дзяржаўнае прызнанне інстытута

Навуковыя і метадычныя дасягненні супрацоўнікаў інстытута знайшлі грамадскае прызнанне на рэспубліканскім, усесаюзным і міжнародным узроўнях.

86

У першай палове 1980-х гадоў сярэбраным медалём ВДНГ СССР быў адзначаны падручнік У. К. Андрэнкі і М. С. Яўневіча «Беларуская мова. V—VI класы».

Бронзавымі медалямі ВДНГ СССР уз нагароджаны:

С. Л. Вальштэйн — за распрацоўку дыдактычных патрабаванняў да вучэбна-наглядных дапаможнікаў на галаграфічнай аснове;

Т. Д. Сутоцкая — за распрацоўку вучэбна-метадычнага комплексу па рускай мове;

Н. С. Старжынская — за распрацоўку сістэмы дыдактычных гульняў па навучанні дашкольнікаў грамаце;

В. У. Івашын і М. А. Лазарук — за падручнік «Беларуская літаратура. VIII клас».

Пасведчанні «Участник ВДНХ» атрымалі: М. Г. Агуццоў — за комплекс прац па праблеме фарміравання светапогляду школьнікаў; У. К. Пляшэвіч — за распрацоўку галаграмных вучэбна-наглядных дапаможнікаў.

87

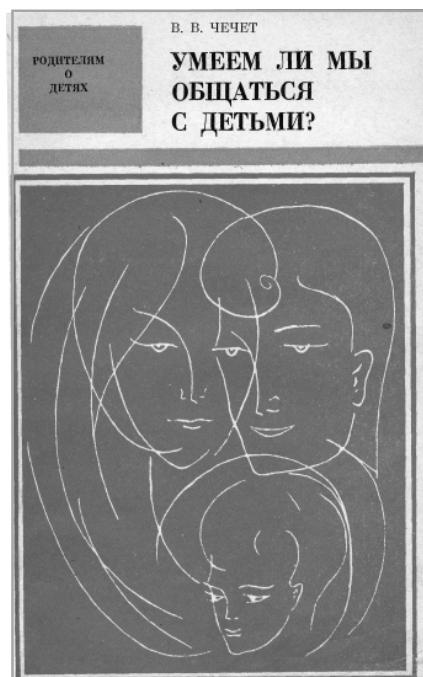
У 1984 годзе на Рэспубліканскім конкурсе навуковых прац маладых вучоных інстытута дыпломаў I катэгорыі ўдастоены супрацоўнікі інстытута:

А. С. Сляповіч — за даследаванне «Маўленчая гатоўнасць да школьнага навучання старших дашкольнікаў з затрымкай псіхічнага развіцця»;

Н. С. Старжынская — за распрацоўку тэмы «Навучанне дашкольнікаў элементам арфаграфіі на занятках па грамаце».

88

На ХХ Усесаюзным конкурссе 1985 года за лепшы твор навукова-папулярнай літаратуры была адзначана дыпломам II ступені кніга В. У. Чечата «Ці ўмеем мы камунікацыю з дзецьмі?».

89

У студзені 2010 года Презідэнт Рэспублікі Беларусь А. Р. Лукашэнка выказаў падзяку калектыву работнікаў навукова-метадычнай установы «Нацыянальны інстытут адукацыі» Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь за значныя дасягненні ў навуковых даследаваннях па псіхолага-педагагічных проблемах, падрыхтоўку і выданне вучэбнай і вучэбна-метадычнай літаратуры для ўсіх узроўняў нацыянальнай сістэмы адукацыі.

90

Нацыянальны інстытут адукацыі ажыццяўляе падрыхтоўку да выдання вучэбных дапаможнікаў, якімі па праве можна ганарыцца. У выніку плённага супрацоўніцтва з вядучымі выдавецтвамі на-

Падзяка ПРЕЗІДЕНТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Выказваю падзяку

калектыву работнікаў навукова-метадычнай установы "Нацыянальны інстытут адукацыі" Міністэрства адукацыі

за значныя дасягненні ў навуковых даследаваннях па псіхолага-педагагічных проблемах, падрыхтоўку і выданне вучэбнай і вучэбна-метадычнай літаратуры для ўсіх узроўняў нацыянальнай сістэмы адукацыі

Презідэнт Рэспублікі Беларусь

А.Лукашэнка

5 студзеня 2010 г.

шай краіны — «Народная асвета», «Пачатковая школа», «Вышэйшая школа», «Адукацыя і выхаванне» — установы дашкольнай, агульнай сярэдняй, спецыяльнай адукацыі забяспечваюцца вучэбнымі выданнямі, што прызнаны лепшымі выдавецкімі праектамі і сталі пераможцамі рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў і кніжных выстаў.

Новыя вучэбныя дапаможнікі рэгулярна становяцца пераможцамі Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі», які праvodзіцца Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь у рамках адной з самых буйных прафесійных кніжных выстаў на постсавецкай прасторы — Мінскай міжнароднай кніжнай выставе-кірмашы.

Беларускія вучэбныя выданні паспяхова ўдзельнічаюць і ў Міжнародным конкурсе «Мастацтва кнігі» дзяржаў — удзельніц Са-дружнасці Незалежных Дзяржаў.

Узнагароды ў 2017—2019 гадах атрымалі наступныя выданні (фота на вокладцы):

1. «Фізіка». Вучэбны дапаможнік для 7 класа ўстаноў агульной сярэдняй адукцыі, аўтары — Л. А. Ісачанка, Ю. Д. Ляшчынскі (Нацыянальны конкурс «Мастацтва кнігі-2017». Пераможца ў намінацыі «Падручнік новага стагоддзя»).

2. «Кітайская мова». Вучэбны дапаможнік для 5 класа ўстаноў агульной сярэдняй адукцыі, аўтары — А. П. Паніматка і інш. (Нацыянальны конкурс «Мастацтва кнігі-2017». Дыплом I ступені ў намінацыі «Падручнік новага стагоддзя»).

3. «Беларусь — наша Радзіма. Падарунак Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. Р. Лукашэнкі першакласніку» (з электронным дадаткам), складальнікі: Н. Г. Ваніна і інш. (Нацыянальны конкурс «Мастацтва кнігі-2017». Дыплом II ступені ў намінацыі «Падручнік новага стагоддзя»).

4. «Геаграфічны атлас настаўніка»: дапаможнік для настаўнікаў устаноў агульной сярэдняй адукцыі (Нацыянальны конкурс «Мастацтва кнігі-2017». Пераможца ў намінацыі «Падручнік новага стагоддзя». Нацыянальная прэмія ў галіне геаграфіі і экалогіі «Хрустальны компас» (Рускае геаграфічнае таварыства, г. Сочы, 2017. Пераможца ў намінацыі «Выданне»).

5. «Я — грамадзянін Рэспублікі Беларусь». Дапаможнік для вучняў устаноў агульной сярэдняй адукцыі (з электроннымі дадаткамі), аўтары — Р. А. Васілевіч і інш. (II Еўразійская міжнародная кніжная выставка-кірмаш «Eurasian Book Fair-2017» (г. Астана). Дыплом II ступені ў намінацыі «Лепшае краязнаўчае выданне»).

6. «Музыка». Вучэбны дапаможнік для 3 класа ўстаноў агульной сярэдняй адукцыі, аўтары — А. Р. Гуляева і інш. (II Еўразійская міжнародная кніжная выставка-кірмаш «Eurasian Book Fair-2017» (г. Астана). Дыплом II ступені ў намінацыі «Лепшая вучэбная кніга»).

7. «Геаметрыя». Вучэбны дапаможнік для 8 класа ўстаноў агульной сярэдняй адукцыі, аўтар — В. У. Казакоў (Нацыянальны конкурс «Мастацтва кнігі-2018». Дыплом I ступені ў намінацыі «Падручнік новага стагоддзя»).

8. «Нямецкая мова». Вучэбны дапаможнік для 3 класа ўстаноў агульной сярэдняй адукцыі, аўтары — А. П. Будзько, І. Ю. Урбановіч (Нацыянальны конкурс «Мастацтва кнігі-2018». Дыплом II ступені ў намінацыі «Падручнік новага стагоддзя»).

9. «Развіццё маўлення». Вучэбны дапаможнік для 1 класа для спецыяльных агульнаадукцыйных школ для дзяцей з парушэннем слыху, аўтар — А. У. Рахманава (III Еўразійская міжнародная кніжная выставка-кірмаш «Eurasian Book Fair-2018» (г. Астана). Дыплом I ступені ў намінацыі «Лепшая вучэбная кніга». XV Міжнародны конкурс «Мастацтва кнігі» дзяржаў — удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржав (г. Москва, 2018). Дыплом II ступені ў намінацыі «Вучэбная літаратура і адукцыя». XII Міжнародная кніжная выставка-кірмаш «Кніга — шлях супрацоўніцтва і прагрэсу» (г. Ашхабад, 2018). Дыплом I ступені ў намінацыі «Падручнік года»).

10. «Развіццё маўлення». Рабочы сшытак для 1 класа для спецыяльных агульнаадукацыйных школ для дзяцей з парушэннем слыху, аўтар — А. У. Раҳманава (III Еўразійская міжнародная кніжная выставка-кірмаш «Eurasian Book Fair-2018» (г. Астана, 2018). Дыплом I ступені ў намінацыі «Лепшая вучэбная кніга». XV Міжнародны конкурс «Мастацтва кнігі» дзяржаў — удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржаў (г. Москва, 2018). Дыплом II ступені ў намінацыі «Вучэбная літаратура і адкукацыя». XII Міжна-

родная кніжная выставка-кірмаш «Кніга — шлях супрацоўніцтва і прагрэсу» (г. Ашхабад, 2018.) Дыплом I ступені ў намінацыі «Падручнік года»).

11. «Гісторыя Старажытнага свету». Вучэбны дапаможнік для 5 класа ўстаноў агульнай сярэдняй адкукацыі, пад рэд. У. С. Кошалева (XVI Міжнародны конкурс «Мастацтва кнігі» дзяржаў — удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржаў (г. Баку, 2019). Дыплом II ступені ў намінацыі «Вучэбная літаратура і адкукацыя»).

Напярэдадні 90-гадовага юбілею Нацыянальны інстытут адкукацыі — адзін з вядучых цэнтраў нашай краіны па распрацоўцы навукова-метадычнага забеспячэння функцыяновання і развіцця сістэм дашкольнай, агульнай сярэдняй і спецыяльнай адкукацыі — падводзіць вынікі, аналізуе дасягнутае, ставіць новыя задачы, вызначае прыярытэтныя напрамкі і мае вялікі патэнцыял для далейшага развіцця.

